
ChAndogyopaniShad

छान्दोग्योपनिषत्

Document Information

Text title : chhAndogyopaniShat

File name : chhaandogya.itx

Category : upanishhat, svara

Location : doc_upanishhat

Transliterated by : P. P. Narayanaswami swami at math.mun.ca

Proofread by : P. P. Narayanaswami swami at math.mun.ca

Latest update : November 1, 2010, October 6, 2022

Send corrections to : sanskrit@cheerful.com

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

October 6, 2022

sanskritdocuments.org

छान्दोग्योपनिषत्

॥ अथ छान्दोग्योपनिषत् ॥

ॐ आप्यायन्तु ममाङ्गानि वाक्प्राणश्चक्षुः
श्रोत्रमथो बलमिन्द्रियाणि य सर्वाणि ।
सर्वं ब्रह्मोपनिषदं माहं ब्रह्म निराङ्कुर्यां मा मा ब्रह्म
निराङ्करोदनिराङ्कणमस्त्वनिराङ्कणं मेऽस्तु ।
तदात्मनि निरते य उपनिषत्सु धर्मास्ते
मयि सन्तु ते मयि सन्तु ॥

॥ ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

॥ प्रथमोऽध्यायः ॥

ओमित्येतदक्षरमुद्गीथमुपासीत ।
ओमिति ङ्युदायति तस्योपव्याख्यानम् ॥ १.१.१ ॥
अेषां भूतानां पृथिवी रसः पृथिव्या अपो रसः ।
अपामोषधयो रस ओषधीनां पुरुषो रसः
पुरुषस्य वाग्रसो वाय ऋग्रस ऋचः साम रसः
साम्न उद्गीथो रसः ॥ १.१.२ ॥

स अेष रसानां रसतमः परमः परार्थोऽष्टमो
यद्गुद्गीथः ॥ १.१.३ ॥

कतमा कतमर्कतमत्कतमत्साम कतमः कतम उद्गीथ
एति विमृष्टं भवति ॥ १.१.४ ॥

वागेवक्प्राणः सामोमित्येतदक्षरमुद्गीथः ।
तद्वा ऐतन्मिथुनं यद्वाक्यं प्राणश्चर्क्यं साम य ॥ १.१.५ ॥

तदेतन्मिथुनभोमित्येतस्मिन्नक्षरे स ॐ सृजयते
यदा वै मिथुनौ समागच्छत आपयतो वै
तावन्त्योन्त्यस्य कामम् ॥ १.१.६ ॥

आपयिता उ वै कामानां भवति य अेतदेवं
विद्वानक्षरमुद्गीथमुपास्ते ॥ १.१.७ ॥

तद्वा अेतदनुज्ञाक्षरं यद्विद्विंशानुजानात्योमित्येव
तदाडैषो अेव समृद्धिर्यदनुज्ञा समर्धयिता उ वै
कामानां भवति य अेतदेवं विद्वानक्षरमुद्गीथमुपास्ते ॥ १.१.८ ॥

तेनेयं त्रयीविद्या वर्तते ओमित्याश्रावयत्योमिति
श ॐ सत्योमित्युदायत्येतस्यैवाक्षरस्यापचित्यै मडिभ्रा
रसेन ॥ १.१.९ ॥

तेनोभौ कुरुतो यश्चैतदेवं वेद यश्च न वेद ।
नाना तु विद्या याविद्या य यदेव विद्यया करोति
श्रद्धयोपनिषदा तदेव वीर्यवत्तरं भवतीति
भल्वेतस्यैवाक्षरस्योपव्याभ्यानं भवति ॥ १.१.१० ॥

॥ इति प्रथमः अण्डः ॥

देवासुरा उ वै यत्र संयेतिरे उभये प्राजापत्यास्तद्ध
देवा उद्गीथमाजडुरनेनैनानभिभविविष्याम इति ॥ १.२.१ ॥

ते उ नासिद्धयं प्राणमुद्गीथमुपासांयङ्किरे
त ॐ ङासुराः पाप्मना विविधुस्तस्मात्तेनोभयं जिघ्रति
सुरभि य द्दुर्गन्धि य पाप्मना ङ्येष विद्धः ॥ १.२.२ ॥

अथ उ वायमुद्गीथमुपासांयङ्किरे ता ॐ ङासुराः पाप्मना
विविधुस्तस्मात्तेनोभयं वदति सत्यं यानृतं य
पाप्मना ङ्येषा विद्धा ॥ १.२.३ ॥

अथ उ यक्षुरुद्गीथमुपासांयङ्किरे तद्दासुराः
पाप्मना विविधुस्तस्मात्तेनोभयं पश्यति दर्शनीयं
यादर्शनीयं य पाप्मना ङ्येतद्विद्धम् ॥ १.२.४ ॥

અથ હ શ્રોત્રમુદ્રીથમુપાસાંચકિરે તદ્દાસુરાઃ
પાપ્મના વિવિધુસ્તસ્માત્તેનોભય ઋ શ્ણોતિ શ્રવણીયં
યાશ્રવણીયં ચ પાપ્મના હ્યેતદ્વિદ્ધમ્ ॥ ૧.૨.૫ ॥

અથ હ મન ઉદ્રીથમુપાસાંચકિરે તદ્દાસુરાઃ
પાપ્મના વિવિધુસ્તસ્માત્તેનોભય ઋ સંકલ્પતે સંકલ્પનીયંચ
યાસંકલ્પનીયં ચ પાપ્મના હ્યેતદ્વિદ્ધમ્ ॥ ૧.૨.૬ ॥

અથ હ ચ એવાયં મુખ્યઃ પ્રાણસ્તમુદ્રીથમુપાસાંચકિરે
ત ઋ હાસુરા ઋત્વા વિદધ્વંસુર્યથાશ્માનમાખણમૃત્વા
વિધ્વ ઋ સેતૈવમ્ ॥ ૧.૨.૭ ॥

યથાશ્માનમાખણમૃત્વા વિધ્વ ઋ સત એવ ઋ હૈવ
સ વિધ્વ ઋ સતે ય એવંવિદિ પાપં કામયતે
યશ્ચૈનમભિદાસતિ સ એષોઽશ્માખણઃ ॥ ૧.૨.૮ ॥

નૈવૈતેન સુરભિ ન દુર્ગાન્ધિ વિજાનાત્યપહતપાપ્મા હ્યેષ
તેન યદશ્રાતિ યત્પિબતિ તેનેતરાન્પ્રાણાનવતિ એતમુ
એવાન્તતોઽવિત્વોલ્કમતિ વ્યાદદાત્યેવાન્તત ઇતિ ॥ ૧.૨.૯ ॥

ત ઋ હાઙ્ગિરા ઉદ્રીથમુપાસાંચક એતમુ એવાઙ્ગિરસં
મન્યન્તેઽઙ્ગાનાં યદ્રસઃ ॥ ૧.૨.૧૦ ॥

તેન ત ઋ હ બૃહસ્પતિરુદ્રીથમુપાસાંચક એતમુ એવ બૃહસ્પતિં
મન્યન્તે વાગ્ધિ બૃહતી તસ્યા એષ પતિઃ ॥ ૧.૨.૧૧ ॥

તેન ત ઋ હાયાસ્ય ઉદ્રીથમુપાસાંચક એતમુ એવાયાસ્યં
મન્યન્ત આસ્યાધદયતે ॥ ૧.૨.૧૨ ॥

તેન ત ઋ હ બકો દાલ્ભ્યો વિદાંચકાર ।
સ હ નૈમિશીયાનામુદ્ગાતા બભૂવ સ હ સ્મૈભ્યઃ
કામાનાગાયતિ ॥ ૧.૨.૧૩ ॥

આગાતા હ વૈ કામાનાં ભવતિ ય એતદેવં
વિદ્ધાનક્ષરમુદ્રીથમુપાસ્ત ઇત્યધ્યાત્મમ્ ॥ ૧.૨.૧૪ ॥

॥ ઇતિ દ્વિતીયઃ ખણ્ડઃ ॥

अथाधिदैवतं य अवेवासौ तपति

तमुद्गीथमुपासीतोद्यन्वा अेष प्रजाप्य उद्गायति ।

उद्यँ स्तमो भयमपडन्त्यपडन्ता उ वै भयस्य

तमसो भवति य अवे वेद ॥ १.३.१ ॥

समान उ अवेवायं यासौ योष्षोडयमुष्षोडसौ

स्वर एतीममायक्षते स्वर एति प्रत्यास्वर एत्यमुं

तस्माद्वा अेतमिमममुं योद्गीथमुपासीत ॥ १.३.२ ॥

अथ भलु व्यानमेवोद्गीथमुपासीत यद्वै प्राणिति

स प्राणो यदपानिति सोऽपानः ।

अथ यः प्राणापानयोः संधिः स व्यानो यो व्यानः

सा वाङ् ।

तस्मादप्राणन्नपानन्वायमभिव्याडरति ॥ १.३.३ ॥

या वाङ्मसर्कृतस्मादप्राणन्नपानन्नृयमभिव्याडरति

यर्कृतसाम तस्मादप्राणन्नपानन्साम गायति

यत्साम स उद्गीथस्तस्मादप्राणन्नपानन्नृद्रायति ॥ १.३.४ ॥

अतो यान्यन्यानि वीर्यवन्ति कर्माणि यथाग्नेर्मथनमाज्ञेः

सराणं दृढस्य धनुष आयमनमप्राणन्नपानँ स्तानि

करोत्येतस्य डेतोर्वानमेवोद्गीथमुपासीत ॥ १.३.५ ॥

अथ भलूद्गीथाक्षराण्युपासीतोद्गीथ एति

प्राण अवेोत्प्राणेन ङ्युत्तिष्ठति वाग्गीर्वाथो उ

गिर एत्यायक्षतेऽन्नं थमन्ने डीडँ सर्वँ स्थितम् ॥ १.३.६ ॥

द्यौरैवोदन्तरिक्षं गीः पृथिवी थमादित्य

अवेोद्गायुर्गारग्निस्थँ सामवेद अवेोद्यजुर्वेदो

गीरूवेदस्थं दृग्धेऽस्मै वाग्दोळं यो वाथो

दोडोऽन्नवानन्नादो भवति य अेतान्येवं

विद्मनुद्गीथाक्षराण्युपास्त उद्गीथ एति ॥ १.३.७ ॥

अथ भल्वाशीःसमृद्धिरुपसराणानीत्युपासीत

येन साम्ना स्तोष्यन्त्यात्तत्सामोपधावेत् ॥ १.३.८ ॥

यस्याभृथि तामृथं यदार्षेयं तमृथिं यां

દેવતામભિષ્ઠોષ્યન્સ્યાત્તાં દેવતામુપધાવેત્ ॥ ૧.૩.૯ ॥

યેન ચ્છન્દસા સ્તોષ્યન્સ્યાત્તચ્છન્દ ઉપધાવેદ્યેન

સ્તોમેન સ્તોષ્યમાણઃ સ્યાત્ ५ સ્તોમમુપધાવેત્ ॥ ૧.૩.૧૦ ॥

યાં દિશમભિષ્ઠોષ્યન્સ્યાત્તાં દિશમુપધાવેત્ ॥ ૧.૩.૧૧ ॥

આત્માનમન્તત ઉપસૃત્ય સ્તુવીત કામં

ધ્યાયન્નપ્રમત્તોઽભ્યાશો હ યદચ્ચમૈ સ કામઃ સમૃદ્ધ્યેત

યત્કામઃ સ્તુવીતેતિ યત્કામઃ સ્તુવીતેતિ ॥ ૧.૩.૧૨ ॥

॥ ઇતિ તૃતીયઃ ખણ્ડઃ ॥

ઓમિત્યેતદક્ષરમુદ્રીથમુપાસીતોમિતિ જ્યુદ્ધાયતિ

તસ્યોપવ્યાખ્યાનમ્ ॥ ૧.૪.૧ ॥

દેવા વૈ મૃત્યોર્ભિભ્યતસ્ત્રયીં વિદ્યાં પ્રાવિશ ५ સ્તે

છન્દોભિરચ્છાદયન્ચદેભિરચ્છાદય ५ સ્તચ્છન્દસાં

છન્દસ્ત્વમ્ ॥ ૧.૪.૨ ॥

તાનુ તન્ન મૃત્યુર્યથા મત્સ્યમુદકે પરિપશ્યેદેવં

પર્યપશ્યદૃચિ સાન્નિ યજુષિ ।

તે નુ વિદિત્વોર્ધ્વા ઋચઃ સાન્નો યજુષઃ સ્વરમેવ

પ્રાવિશન્ ॥ ૧.૪.૩ ॥

યદા વા ઋચમાપ્નોત્યોમિત્યેવાતિસ્વરત્યેવ ५ સામૈવં

યજુરેષ ઉ સ્વરો યદેતદક્ષરમેતદમૃતમભયં તત્પ્રવિશ્ય

દેવા અમૃતા અભયા અભવન્ ॥ ૧.૪.૪ ॥

સ ય એતદેવં વિદ્વાનક્ષરં પ્રણૌત્યેતદેવાક્ષર ५

સ્વરમમૃતમભયં પ્રવિશતિ તત્પ્રવિશ્ય યદમૃતા

દેવાસ્તદમૃતો ભવતિ ॥ ૧.૪.૫ ॥

॥ ઇતિ ચતુર્થઃ ખણ્ડઃ ॥

अथ षलु य उद्गीथः स प्राणवो यः प्राणवः स उद्गीथ
 इत्यसौ वा आदित्य उद्गीथ अेष प्राणव ओमिति
 उ्येष स्वरन्नेति ॥ १.५.१ ॥

अेतमु अेवाडमभ्यगासिषं तस्मान्मम त्वमेकोऽसीति
 उ कौषीतकिः पुत्रमुवाच रश्मीं स्त्वं पर्यावर्तयाद्भ्रुवो
 वै ते भविष्यन्तीत्यधिदैवतम् ॥ १.५.२ ॥

अथाध्यात्मं य अेवायं मुष्यः
 प्राणस्तमुद्गीथमुपासीतोमिति उ्येष स्वरन्नेति ॥ १.५.३ ॥

अेतमु अेवाडमभ्यगासिषं तस्मान्मम त्वमेकोऽसीति उ
 कौषीतकिः पुत्रमुवाच प्राणां स्त्वं
 भूमानमभिगायताद्भ्रुवो वै मे भविष्यन्तीति ॥ १.५.४ ॥

अथ षलु य उद्गीथः स प्राणवो यः प्राणवः
 स उद्गीथ इति ङोतृषधनाध्रैवापि
 दुरुद्गीथमनुसमाडरतीत्यनुसमाडरतीति ॥ १.५.५ ॥

॥ इति पञ्चमः खण्डः ॥

इयमेवर्गाग्निः साम तदेतदेतस्याभ्यध्यूढं साम
 तस्मादभ्यध्यूढं साम गीयत इयमेव
 साग्निरमस्तत्साम ॥ १.६.१ ॥

अन्तरिक्षमेवर्वायुः साम तदेतदेतस्याभ्यध्यूढं साम
 तस्मादभ्यध्यूढं साम गीयतेऽन्तरिक्षमेव सा
 वायुरमस्तत्साम ॥ १.६.२ ॥

धौरैवर्गादित्यः साम तदेतदेतस्याभ्यध्यूढं साम
 तस्मादभ्यध्यूढं साम गीयते धौरैव
 सादित्योऽमस्तत्साम ॥ १.६.३ ॥

नक्षत्रान्येवर्क्यन्द्रमाः साम तदेतदेतस्याभ्यध्यूढं साम
 तस्मादभ्यध्यूढं साम गीयते नक्षत्राण्येव सा चन्द्रमा
 अमस्तत्साम ॥ १.६.४ ॥

अथ यदेतदादित्यस्य शुक्लं भाः सैवर्गथ यन्नीलं परः

कृष्णं तत्साम तदेतदेतस्यामृच्यध्यूढं साम

तस्मादृच्यध्यूढं साम गीयते ॥ १.६.५ ॥

अथ यदेवैतदादित्यस्य शुक्लं भाः सैव

साथ यन्नीलं परः कृष्णं तदमस्तत्सामाथ

य ओषोऽन्तरादित्ये छिरण्मयः पुरुषो दृश्यते

छिरण्यश्मश्रुर्छिरण्यकेश आप्राणस्वात्सर्व ओव

सुवर्णः ॥ १.६.६ ॥

तस्य यथा कथ्यासं पुण्डरीकमेवमक्षिणी

तस्योदिति नाम स ओष सर्वेभ्यः पाप्मभ्य उदिति

उदेति उ वै सर्वेभ्यः पाप्मभ्यो य ओवं वेद ॥ १.६.७ ॥

तस्यर्क्य साम य गोषणौ

तस्माद्दुद्गीथस्तस्मात्वेवोद्गातैतस्य छि गाता

स ओष ये यामुष्मात्पराञ्चो लोकास्तेषां येष्टे

देवकामानां येत्यधिरैवतम् ॥ १.६.८ ॥

॥ इति षष्ठः अण्डः ॥

अथाध्यात्मं वागेवकर्माणः साम तदेतदेतस्यामृच्यध्यूढं साम

साम तस्मादृच्यध्यूढं साम गीयते ।

वागेव सा प्राणोऽमस्तत्साम ॥ १.७.१ ॥

यक्षुरेवर्गात्मा साम तदेतदेतस्यामृच्यध्यूढं साम

तस्मादृच्यध्यूढं साम गीयते ।

यक्षुरेव सात्मास्तत्साम ॥ १.७.२ ॥

श्रोत्रमेवर्जनः साम तदेतदेतस्यामृच्यध्यूढं साम

तस्मादृच्यध्यूढं साम गीयते ।

श्रोत्रमेव सा मनोऽमस्तत्साम ॥ १.७.३ ॥

अथ यदेतदक्षराः शुक्लं भाः सैवर्गथ यन्नीलं परः

कृष्णं तत्साम तदेतदेतस्यामृच्यध्यूढं साम

तस्मादृच्यध्यूढं साम गीयते ।

अथ यदेवैतदक्षरः शुक्लं भाः सैव साथ यन्नीलं परः
कृष्णं तदमस्तत्साम ॥ १.७.४ ॥

अथ य ओषोऽन्तरक्षिणि पुरुषो दृश्यते सैवर्कत्साम
तदुक्तं तद्यजुस्तदब्रह्म तस्यैतस्य तदेव रूपं यदमुष्य रूपं
यावमुष्य गोष्यौ तौ गोष्यौ यन्नाम तन्नाम ॥ १.७.५ ॥

स ओष ये यैतस्मादर्वाग्यो लोकास्तेषां येष्टे मनुष्यकामानां
येति तद्य धमे वीणायां गायन्त्येतं ते गायन्ति
तस्मात्ते धनसनयः ॥ १.७.६ ॥

अथ य अेतदेवं विद्वांसाम गायत्युभौ स गायति
सोऽमुनैव स ओष यामुष्मात्पराग्यो
लोकास्ता ॐ श्वाप्नोति देवकामा ॐ श्च ॥ १.७.७ ॥

अथानेनैव ये यैतस्मादर्वाग्यो लोकास्ता ॐ श्वाप्नोति
मनुष्यकामा ॐ श्च तस्माद्दु डैवंविद्दुद्राता ब्रूयात् ॥ १.७.८ ॥

कं ते काममागायानीत्येष ङ्येव कामागानस्येष्टे य
अेवं विद्वांसाम गायति साम गायति ॥ १.७.९ ॥

॥ एति सप्तमः पादः ॥

त्रयो ङोद्गीथे कुशला बभूवुः शिलकः शालावत्यश्चैकितायनो
दाल्भ्यः प्रवाडणो जैवलिरिति ते ङोयुरुद्गीथे
वै कुशलाः स्मो ङन्तोद्गीथे कथां वदाम एति ॥ १.८.१ ॥

तथेति ङ समुपविविशुः स ङ प्रावडणो जैवलिरुवाय
भगवन्तावत्रे वदतां ब्राह्मणायोर्वदतोर्वाय ॐ श्रोष्यामीति ॥ १.८.२ ॥

स ङ शिलकः शालावत्यश्चैकितायनं दाल्भ्यमुवाय
ङन्त त्वा पृच्छानीति पृच्छेति ङोवाय ॥ १.८.३ ॥

का साम्नो गतिरिति स्वर एति ङोवाय स्वरस्य का
गतिरिति प्राण एति ङोवाय प्राणस्य का
गतिरित्यन्नमिति ङोवायान्नस्य का गतिरित्याप
एति ङोवाय ॥ १.८.४ ॥

અપાં કા ગતિરિત્યસૌ લોક ઇતિ હોવાચામુષ્ય લોકસ્ય
કા ગતિરિતિ ન સ્વર્ગ લોકમિતિ નચેદિતિ હોવાચ સ્વર્ગ
વયં લોક ઋ સામાભિસંસ્થાપયામઃ સ્વર્ગસ ઋ સ્તાવ ઋ હિ
સામેતિ ॥ ૧.૮.૫ ॥

ત ઋ હ શિલકઃ શાલાવત્યશ્ચૈકિતાયનં
દાલ્ભ્યમુવાચાપ્રતિષ્ઠિતં વૈ કિલ તે દાલ્ભ્ય સામ
યસ્ત્વેતર્હિ બ્રૂયાન્મૂર્ધા તે વિપતિષ્યતીતિ મૂર્ધા તે
વિપતેદિતિ ॥ ૧.૮.૬ ॥

હન્તાહમેતદ્ભગવતો વેદાનીતિ વિદ્ધીતિ હોવાચામુષ્ય
લોકસ્ય કા ગતિરિત્યયં લોક ઇતિ હોવાચાસ્ય લોકસ્ય
કા ગતિરિતિ ન પ્રતિષ્ઠાં લોકમિતિ નચેદિતિ હોવાચ
પ્રતિષ્ઠાં વયં લોક ઋ સામાભિસ ઋ સ્થાપયામઃ
પ્રતિષ્ઠાસ ઋ સ્તાવ ઋ હિ સામેતિ ॥ ૧.૮.૭ ॥

ત ઋ હ પ્રવાહણો જૈવલિરુવાચાન્તવદ્વૈ કિલ તે
શાલાવત્ય સામ યસ્ત્વેતર્હિ બ્રૂયાન્મૂર્ધા તે વિપતિષ્યતીતિ
મૂર્ધા તે વિપતેદિતિ હન્તાહમેતદ્ભગવતો વેદાનીતિ
વિદ્ધીતિ હોવાચ ॥ ૧.૮.૮ ॥

॥ ઇતિ અષ્ટમઃ ખણ્ડઃ ॥

અસ્ય લોકસ્ય કા ગતિરિત્યાકાશ ઇતિ હોવાચ
સર્વાણિ હ વા ઇમાનિ ભૂતાન્યાકાશાદેવ સમુત્પદ્યન્ત
આકાશં પ્રત્યસ્તં યન્ત્યાકાશો હ્યેવૈભ્યો જયાયાનકાશઃ
પરાયણમ્ ॥ ૧.૯.૧ ॥

સ એષ પરોવરીયાનુદ્રીથઃ સ એષોડનન્તઃ પરોવરીયો
હાસ્ય ભવતિ પરોવરીયસો હ લોકાઞ્જયતિ
ય એતદેવં વિદ્વાન્પરોવરીયા ઋ સમુદ્રીથમુપાસ્તે ॥ ૧.૯.૨ ॥

ત ઋ હૈતમતિધન્વા શૌનક ઉદરશાણ્ડિલ્યાયોક્ત્વોવાચ
યાવત્ત એનં પ્રજાયામુદ્રીથં વેદિષ્યન્તે પરોવરીયો
હૈભ્યસ્તાવદસ્મિ ઋ લ્લોકે જીવનં ભવિષ્યતિ ॥ ૧.૯.૩ ॥

तथामुष्मिँ ५ लोके लोक इति स य अतमेव विद्वानुपास्ते
 पशोवरीय अवे ङास्यास्मिँ ५ लोके जुवनं भवति
 तथामुष्मिँ ५ लोके लोक इति लोके लोक इति ॥ १.८.४ ॥

॥ इति नवमः आशुः ॥

मटथीउतेषु कुरुष्व्याटिङ्ग्या सङ्ग जययोषस्तिर्ङ्
 थाङ्गायण इत्यग्रामे प्रद्राणक उवास ॥ १.१०.१ ॥
 स उष्यं कुल्माषान्मादन्तं बिभिक्षे त ५ डोवाय ।
 नेतोऽन्ये विधन्ते यय्य ये म इम उपनिहिता इति ॥ १.१०.२ ॥
 अतेषां मे देहीति डोवाय तानस्मै प्रददौ
 ङन्तानुपानमित्युच्छिष्टं वै मे पीत ५ स्यादिति डोवाय ॥ १.१०.३ ॥
 न स्वदेतेऽप्युच्छिष्टा इति न वा
 अजुविष्यमिमानभादन्निति डोवाय कामो म
 उदपानमिति ॥ १.१०.४ ॥
 स ङ भादित्वातिशेषाञ्जयाया आजडार साग्र अवे
 सुभिक्षा बभूव तान्प्रतिगृह्य निदधौ ॥ १.१०.५ ॥
 स ङ प्रातः संजिडान उवाय यद्भ्रतान्नस्य लभेमहि
 लभेमहि धनमात्रा ५ राजासौ यक्ष्यते स मा
 सर्वैरात्विज्यैर्वृणीतेति ॥ १.१०.६ ॥
 तं जायोवाय ङन्त पत इम अवे कुल्माषा इति
 तान्भादित्वाभुं यज्ञं विततमेयाय ॥ १.१०.७ ॥
 तत्रोद्गातृनास्तावे स्तोष्यमाणानुपोपविवेश
 स ङ प्रस्तोतारमुवाय ॥ १.१०.८ ॥
 प्रस्तोतर्या देवता प्रस्तावमन्वायत्ता तां येदविद्वान्प्रस्तोष्यसि
 मूर्धा ते विपतिष्यतीति ॥ १.१०.९ ॥
 अवेमेवोद्गातारमुवायोद्गातर्या देवतोद्गीथमन्वायत्ता
 तां येदविद्वानुद्गास्यसि मूर्धा ते विपतिष्यतीति ॥ १.१०.१० ॥

એવમેવ પ્રતિહર્તારમુવાચ પ્રતિહર્તર્યા દેવતા
 પ્રતિહારમન્વાયતા તાં ચેદવિદ્વાન્પ્રતિહરિષ્ચસિ મૂર્ધા તે
 વિપતિષ્યતીતિ તે હ સમારતાસ્તૂષ્ણીમાસાંચકિરે ॥ ૧.૧૦.૧૧ ॥

॥ ઇતિ દશમઃ ખણ્ડઃ ॥

અથ હૈનં યજમાન ઉવાચ ભગવન્તં વા અહં
 વિવિદિષ્ણાણીત્યુષસ્તિરસ્મિ ચાક્રાયણ ઇતિ હોવાચ ॥ ૧.૧૧.૧ ॥

સ હોવાચ ભગવન્તં વા અહમેભિઃ સર્વૈરાત્વિજયૈઃ
 પર્યૈષિષ્ ભગવતો વા અહમવિત્યાન્યાનવૃષિ ॥ ૧.૧૧.૨ ॥

ભગવા ૨ સ્ત્રવે મે સર્વૈરાત્વિજયૈરિતિ તથેત્યથ
 તહ્યૈત એવ સમતિસૃષ્ટઃ સ્તુવતાં યાવત્વેભ્યો ધનં
 દદાસ્તાવન્મમ દદા ઇતિ તથેતિ હ યજમાન ઉવાચ ॥ ૧.૧૧.૩ ॥

અથ હૈનં પ્રસ્તોતોપસસાદ પ્રસ્તોતર્યા દેવતા
 પ્રસ્તાવમન્વાયતા તાં ચેદવિદ્વાન્પ્રસ્તોષ્યસિ મૂર્ધા તે
 વિપતિષ્યતીતિ મા ભગવાનવોચત્તમા સા દેવતેતિ ॥ ૧.૧૧.૪ ॥

પ્રાણ ઇતિ હોવાચ સર્વાણિ હ વા ઇમાનિ ભૂતાનિ
 પ્રાણમેવાભિસંવિશન્તિ પ્રાણમભ્યુજ્જિહ્વતે સૌષા દેવતા
 પ્રસ્તાવમન્વાયતા તાં ચેદવિદ્વાન્પ્રસ્તોષ્યો
 મૂર્ધા તે વ્યપતિષ્યત્તથોક્તસ્ય મથેતિ ॥ ૧.૧૧.૫ ॥

અથ હૈનમુદ્ગાતોપસસાદોદ્ગાતર્યા દેવતોદ્ગીથમન્વાયતા
 તાં ચેદવિદ્વાનુદ્ગાસ્યસિ મૂર્ધા તે વિપતિષ્યતીતિ
 મા ભગવાનવોચત્તમા સા દેવતેતિ ॥ ૧.૧૧.૬ ॥

આદિત્ય ઇતિ હોવાચ સર્વાણિ હ વા ઇમાનિ
 ભૂતાન્યાદિત્યમુચ્ચૈઃ સન્તં ગાયન્તિ સૌષા
 દેવતોદ્ગીથમન્વાયતા તાં ચેદવિદ્વાનુદ્ગાસ્યો
 મૂર્ધા તે વ્યપતિષ્યત્તથોક્તસ્ય મથેતિ ॥ ૧.૧૧.૭ ॥

અથ હૈનં પ્રતિહર્તોપસસાદ પ્રતિહર્તર્યા દેવતા
 પ્રતિહારમન્વાયતા તાં ચેદવિદ્વાન્પ્રતિહરિષ્ચસિ

मूर्धा ते विपतिष्यतीति मा भगवानवोयत्तमा
सा देवतेति ॥ १.११.८ ॥

अन्नमिति ङोवाय सर्वाणि उ वा षमानि भूतन्यन्नमेव
प्रतिहरमाणानि जुवन्ति सैषा देवता प्रतिहारमन्वायत्ता
तां येद्विद्मन्प्रत्यहरिष्यो मूर्धा ते व्यपतिष्यतथोक्तस्य
मयेति तथोक्तस्य मयेति ॥ १.११.९ ॥

॥ इति ऐकादशः भाऽः ॥

अथातः शौव उद्गीथस्तद्दु बको दाल्भ्यो ग्वावो वा
मैत्रेयः स्वाध्यायमुद्ग्राज ॥ १.१२.१ ॥
तस्मै श्वा श्वेतः प्रादुर्भूव तमन्ये श्वान
उपसमेत्योयुरन्नं नो भगवानागायत्वशनायामवा
इति ॥ १.१२.२ ॥

तान्ङोवायेडैव मा प्रातरुपसमीयातेति तद्दु बको दाल्भ्यो
ग्वावो वा मैत्रेयः प्रतिपालयांचकार ॥ १.१२.३ ॥

ते उ यथैवेदं बलिष्यवमानेन स्तोष्यमाणाः स रब्धाः
सर्पन्तीत्येवमाससृपुस्ते उ समुपविश्य
लिं यकुः ॥ १.१२.४ ॥

ओउमदाउमोउपिबाउमोउ देवो वरुणः
प्रजपतिः सविताश्नमिडारुडरुडन्नपतेउडन्नमिडा
रुडरुडरोउमिति ॥ १.१२.५ ॥

॥ इति द्वादशः भाऽः ॥

अयं वाव लोको ङाउकारः वायुर्डाँकारश्चन्द्रमा
अथकारः । आत्मेङकारोऽग्निरीकारः ॥ १.१३.१ ॥

आदित्ये ङकारो निडव ऐकारो विश्वे देवा
औडोयिकारः प्रजपतिर्ङिकारः प्राणः स्वरुडन्नं या

વાગ્વિરાટ્ ॥ ૧.૧૩.૨ ॥

અનિરુક્તસ્ત્રયોદશઃ સ્તોભઃ સંચરો હુંકારઃ ॥ ૧.૧૩.૩ ॥

દુગ્ધેડસ્મૈ વાગ્દોહં ચો વાચો દોહોડન્નવાનન્નાદો ભવતિ

ય એતામેવ ૨ સામ્નામુપનિષદં વેદોપનિષદં વેદેતિ ॥ ૧.૧૩.૪ ॥

॥ ઇતિ ત્રયોદશઃ ખણ્ડઃ ॥

॥ ઇતિ પ્રથમોડધ્યાયઃ ॥

॥ દ્વિતીયોડધ્યાયઃ ॥

સમસ્તસ્ય ખલુ સામ્ન ઉપાસન ૨ સાધુ યત્ખલુ સાધુ

તત્સામેત્યાચક્ષતે યદસાધુ તદસામેતિ ॥ ૨.૧.૧ ॥

તદ્દુતાપ્યાહુઃ સામ્નૈનમુપાગાદિતિ સાધુનૈનમુપાગાદિત્યેવ

તદાહુરસામ્નૈનમુપાગાદિત્યસાધુનૈનમુપાગાદિત્યેવ

તદાહુઃ ॥ ૨.૧.૨ ॥

અથોતાપ્યાહુઃ સામ નો બતેતિ યત્સાધુ ભવતિ સાધુ બતેત્યેવ

તદાહુરસામ નો બતેતિ યદસાધુ ભવત્યસાધુ બતેત્યેવ

તદાહુઃ ॥ ૨.૧.૩ ॥

સ ય એતદેવં વિદ્વાનસાધુ સામેત્યુપાસ્તેડભ્યાશો હ યદેન ૨

સાધવો ધર્મા આ ચ ગચ્છેયુરુપ ચ નમેયુઃ ॥ ૨.૧.૪ ॥

॥ ઇતિ પ્રથમઃ ખણ્ડઃ ॥

લોકેષુ પગ્ચવિધ ૨ સામોપાસીત પૃથિવી હિંકારઃ ।

અગ્નિઃ પ્રસ્તાવોડન્તરિક્ષમુદ્ગીથ આદિત્યઃ પ્રતિહારો

ઘૌર્નિધનમિત્યૂર્ધ્વેષુ ॥ ૨.૨.૧ ॥

અથાવૃત્તેષુ ઘૌર્નિકાર આદિત્યઃ

प्रस्तावोऽन्तरिक्षमुद्गीथोऽग्निः प्रतिहारः पृथिवी
निधनम् ॥ २.२.२ ॥

कल्पन्ते ङास्मै लोका ङिर्ध्वाश्चावृत्ताश्च य एतदेवं
विद्वाँ ल्लोकेषु पञ्चविधं सामोपास्ते ॥ २.२.३ ॥

॥ इति द्वितीयः भाऽः ॥

वृष्टौ पञ्चविधँ सामोपासीत पुरोवातो ङिकारो
मेधो जायते स प्रस्तावो वर्षति स उद्गीथो विद्योतते
स्तनयति स प्रतिहार उद्गृह्णाति तन्निधनम् ॥ २.३.१ ॥

वर्षति ङास्मै वर्षयति ङ य एतदेवं विद्वाँवृष्टौ
पञ्चविधँ सामोपास्ते ॥ २.३.२ ॥

॥ इति तृतीयः भाऽः ॥

सर्वास्वाप्सु पञ्चविधँ सामोपासीत मेधो यत्सम्भवते
स ङिकारो यद्द्वर्षति स प्रस्तावो याः प्राथ्यः स्थन्न्ते
स उद्गीथो याः प्रतीय्यः स प्रतिहारः
समुद्गो निधनम् ॥ २.४.१ ॥

न ङाप्सु प्रैत्यप्सुमान्भवति य एतदेवं विद्वाँसर्वास्वाप्सु
पञ्चविधँ सामोपास्ते ॥ २.४.२ ॥

॥ इति चतुर्थः भाऽः ॥

ऋतुषु पञ्चविधँ सामोपासीत वसन्तो ङिकारः
ग्रीष्मः प्रस्तावो वर्षा उद्गीथः शरत्प्रतिहारो
डेमन्तो निधनम् ॥ २.५.१ ॥

कल्पन्ते ङास्मा ऋतव ऋतुमान्भवति य एतदेवं
विद्वाँतुषु पञ्चविधँ सामोपास्ते ॥ २.५.२ ॥

॥ ઇતિ પચ્ચમઃ ખણ્ડઃ ॥

પશુષુ પચ્ચવિધં ✨ સામોપાસીતાજા હિંકારોડવયઃ
પ્રસ્તાવો ગાવ ઉદ્ગીથોડશ્વાઃ પ્રતિહારઃ
પુરુષો નિધનમ્ ॥ ૨.૬.૧ ॥

ભવન્તિ હાસ્ય પશવઃ પશુમાન્ભવતિ ય એતદેવં
વિદ્વાન્પશુષુ પચ્ચવિધં ✨ સામોપાસ્તે ॥ ૨.૬.૨ ॥

॥ ઇતિ ષષ્ઠઃ ખણ્ડઃ ॥

પ્રાણેષુ પચ્ચવિધં પરોવરીયઃ સામોપાસીત પ્રાણો
હિંકારો વાકપ્રસ્તાવશ્ચક્ષુરુદ્ગીથઃ શ્રોત્રં પ્રતિહારો
મનો નિધનં પરોવરીયા ✨ સિ વા એતાનિ ॥ ૨.૭.૧ ॥

પરોવરીયો હાસ્ય ભવતિ પરોવરીયસો હ લોકાઞ્જયતિ
ય એતદેવં વિદ્વાન્પ્રાણેષુ પચ્ચવિધં પરોવરીયઃ
સામોપાસ્ત ઇતિ તુ પચ્ચવિધસ્ય ॥ ૨.૭.૨ ॥

॥ ઇતિ સપ્તમઃ ખણ્ડઃ ॥

અથ સપ્તવિધસ્ય વાચિ સપ્તવિધ્ ✨ સામોપાસીત
યત્કિંચ વાયો હુમિતિ સ હિંકારો યત્પ્રેતિ સ પ્રસ્તાવો
યદેતિ સ આદિઃ ॥ ૨.૮.૧ ॥

યદ્દુદિતિ સ ઉદ્ગીથો યત્પ્રતીતિ સ પ્રતિહારો
યદ્દુપેતિ સ ઉપદ્રવો યત્પ્રીતિ તન્નિધનમ્ ॥ ૨.૮.૨ ॥

દુગ્ધેડસ્મૈ વાગ્દોહં યો વાયો દોહોડન્નવાનન્નાદો ભવતિ
ય એતદેવં વિદ્વાન્વાચિ સપ્તવિધં ✨ સામોપાસ્તે ॥ ૨.૮.૩ ॥

॥ ઇતિ અષ્ટમઃ ખણ્ડઃ ॥

अथ भल्वमुमादित्यं सप्तविधं सामोपासीत् सर्वदा
समस्तेन साम मां प्रति मां प्रतीति सर्वेण
समस्तेन साम ॥ २.६.१ ॥

तस्मिन्निमानि सर्वाणि भूतान्यन्वायत्तानीति
विधात्तस्य यत्पुरोदयात्स लिङ्कारस्तदस्य
पशवोऽन्वायत्तास्तस्मात्ते लिङ् कुर्वन्ति
लिङ्कारभाजिनो ज्येतस्य साम्नः ॥ २.६.२ ॥

अथ यत्प्रथमोदिते स प्रस्तावस्तदस्य मनुष्या
अन्वायत्तास्तस्मात्ते प्रस्तुतिकामाः प्रशंसाकामाः
प्रस्तावभाजिनो ज्येतस्य साम्नः ॥ २.६.३ ॥

अथ यत्संगववेलायां स आदिस्तदस्य वयां स्थन्वायत्तानि
तस्मात्तान्यन्तरिक्षेऽनारम्भणान्यादायात्मानं
परिपतन्त्यादिभाजुनि ज्येतस्य साम्नः ॥ २.६.४ ॥

अथ यत्सम्प्रतिमर्ध्यदिने स उद्गीथस्तदस्य
देवा अन्वायत्तास्तस्मात्ते सत्तमाः
प्राजापत्यानामुद्गीथभाजिनो ज्येतस्य साम्नः ॥ २.६.५ ॥

अथ यद्दूर्ध्वं मर्ध्यदिनात्प्रागपरात्सा
प्रतिहारस्तदस्य गर्भा अन्वायत्तास्तस्मात्ते
प्रतिष्ठानावपद्यन्ते प्रतिहारभाजिनो
ज्येतस्य साम्नः ॥ २.६.६ ॥

अथ यद्दूर्ध्वमपरात्प्रागस्तमयात्स
उपद्रवस्तदस्यारण्या अन्वायत्तास्तस्मात्ते पुरुषं
दृष्ट्वा कक्षं श्रममित्युपद्रवन्त्युपद्रवभाजिनो
ज्येतस्य साम्नः ॥ २.६.७ ॥

अथ यत्प्रथमास्तमिते तन्निधनं तदस्य
पितरोऽन्वायत्तास्तस्मात्तान्निदधति निधनभाजिनो
ज्येतस्य साम्न एवं भल्वमुमादित्यं सप्तविधं
सामोपास्ते ॥ २.६.८ ॥

॥ ઇતિ નવમઃ ખણ્ડઃ ॥

અથ ખલ્વાત્મસંમિતમતિમૃત્યુ સમવિધં ✽

સામોપાસીત હિંકાર ઇતિ ત્ર્યક્ષરં પ્રસ્તાવ

ઇતિ ત્ર્યક્ષરં તત્સમમ્ ॥ ૨.૧૦.૧ ॥

આદિરિતિ દૃવ્યક્ષરં પ્રતિહાર ઇતિ ચતુરક્ષરં

તત ઇહૈકં તત્સમમ્ ॥ ૨.૧૦.૨ ॥

ઉદ્ગ્રીથ ઇતિ ત્ર્યક્ષરમુપદ્રવ ઇતિ ચતુરક્ષરં

ત્રિભિસ્ત્રિભિઃ સમં ભવત્યક્ષરમતિશિષ્યતે

ત્ર્યક્ષરં તત્સમમ્ ॥ ૨.૧૦.૩ ॥

નિધનમિતિ ત્ર્યક્ષરં તત્સમમેવ ભવતિ

તાનિ હ વા એતાનિ દ્વાવિ ✽ શતિરક્ષરાણિ ॥ ૨.૧૦.૪ ॥

એકવિ ✽ શત્યાદિત્યમાપ્રોત્યેકવિ ✽ શો વા

ઇતોઽસાવાદિત્યો દ્વાવિ ✽ શેન પરમાદિત્યાજ્જયતિ

તન્નાકં તદ્વિશોકમ્ ॥ ૨.૧૦.૫ ॥

આપ્રોતી હાદિત્યસ્ય જયં પરો હાસ્યાદિત્યજયાજ્જયો

ભવતિ ય એતદેવં વિદ્વાનાત્મસંમિતમતિમૃત્યુ

સમવિધં ✽ સામોપાસ્તે સામોપાસ્તે ॥ ૨.૧૦.૬ ॥

॥ ઇતિ દશમઃ ખણ્ડઃ ॥

મનો હિંકારો વાક્રપ્રસ્તાવશ્ચક્ષુરુદ્ગ્રીથઃ શ્રોત્રં પ્રતિહારઃ

પ્રાણો નિધનમેતદ્વાયત્રં પ્રાણેષુ પ્રોતમ્ ॥ ૨.૧૧.૧ ॥

સ એવમેતદ્વાયત્રં પ્રાણેષુ પ્રોતં વેદ પ્રાણી ભવતિ

સર્વમાયુરેતિ જ્યોઽજીવતિ મહાન્નજયા પશુભિર્ભવતિ

મહાન્હીત્યા મહામનાઃ સ્યાત્તદ્ગ્રતમ્ ॥ ૨.૧૧.૨ ॥

॥ ઇતિ એકદશઃ ખણ્ડઃ ॥

अभिमन्यति स खिंकारो धूमो जायते स प्रस्तावो
 ज्वलति स उद्गीथोऽङ्गारा भवन्ति स प्रतिहार
 उपशाम्यति तन्निधनं स शाम्यति
 तन्निधनमेतद्रथंतरमग्नौ प्रोतम् ॥ २.१२.१ ॥

स य अवेवमेतद्रथंतरमग्नौ प्रोतं वेद ब्रह्मवर्षस्यन्नाद्यो
 भवति सर्वमायुरेति ज्योग्जुवति मडान्प्रजया
 पशुभिर्भवति मडा-कीर्त्या न प्रत्यङ्ङिमायामेन्न
 निष्ठीवेत्तद्प्रतम् ॥ २.१२.२ ॥

॥ एति द्वादशः ऋऽः ॥

उपमन्त्रयते स खिंकारो ज्ञापयते स प्रस्तावः
 स्त्रिया सल शेते स उद्गीथः प्रति स्त्रीं सल शेते
 स प्रतिहारः कालं गच्छति तन्निधनं पारं गच्छति
 तन्निधनमेतद्भामदेव्यं मिथुने प्रोतम् ॥ २.१३.१ ॥

स य अवेवमेतद्भामदेव्यं मिथुने प्रोतं वेद
 मिथुनी भवति मिथुनान्मिथुनात्प्रजयते
 सर्वमायुरेति ज्योग्जुवति मडान्प्रजया पशुभिर्भवति
 मडा-कीर्त्या न कांथन परिहरेत्तद्प्रतम् ॥ २.१३.२ ॥

॥ एति त्रयोदशः ऋऽः ॥

उधन्डिकार उदितः प्रस्तावो मध्यंदिन उद्गीथोऽपराहः
 प्रतिहारोऽस्तं यन्निधनमेतद्ब्रह्मदादित्ये प्रोतम् ॥ २.१४.१ ॥

स य अवेवमेतद्ब्रह्मदादित्ये प्रोतं वेद तेजस्व्यन्नाद्यो
 भवति सर्वमायुरेति ज्योग्जुवति मडान्प्रजया
 पशुभिर्भवति मडा-कीर्त्या तपन्तं न निन्देत्तद्प्रतम् ॥ २.१४.२ ॥

॥ एति चतुर्दशः ऋऽः ॥

અભ્રાણિ સમ્પલવન્તે સ હિંકારો મેઘો જાયતે
સ પ્રસ્તાવો વર્ષતિ સ ઉદ્ગીથો વિદ્યોતતે સ્તનયતિ
સ પ્રતિહાર ઉદ્ગ્રહાતિ તન્નિધનમેતદ્વૈરૂપં પર્જન્યે પ્રોતમ્ ॥ ૨.૧૫.૧ ॥

સ ય એવમેતદ્વૈરૂપં પર્જન્યે પ્રોતં વેદ
વિરૂપા ઋશ્વ સુરૂપ ઋશ્વ પશૂનવરુન્ધે
સર્વમાયુરેતિ જ્યોગ્જીવતિ મહાન્પ્રજયા પશુભિર્ભવતિ
મહાન્હીત્યાં વર્ષન્તં ન નિન્દેત્તદ્પ્રતમ્ ॥ ૨.૧૫.૨ ॥

॥ ઇતિ પગ્ચદશઃ ખણ્ડઃ ॥

વસન્તો હિંકારો ગ્રીષ્મઃ પ્રસ્તાવો વર્ષા ઉદ્ગીથઃ
શરત્પ્રતિહારો હેમન્તો નિધનમેતદ્વૈરાજમૃતુષુ પ્રોતમ્ ॥ ૨.૧૬.૧ ॥

સ ય એવમેતદ્વૈરાજમૃતુષુ પ્રોતં વેદ વિરાજતિ
પ્રજયા પશુભિર્બ્રહ્મવર્ચસેન સર્વમાયુરેતિ
જ્યોગ્જીવતિ મહાન્પ્રજયા પશુભિર્ભવતિ
મહાન્હીત્યાં વર્ષન્તં ન નિન્દેત્તદ્પ્રતમ્ ॥ ૨.૧૬.૨ ॥

॥ ઇતિ ષોડશઃ ખણ્ડઃ ॥

પૃથિવી હિંકારોઽન્તરિક્ષં પ્રસ્તાવો ધૌરુદ્ગીથો
દિશઃ પ્રતિહારઃ સમુદ્રો નિધનમેતાઃ શક્યર્થો
લોકેષુ પ્રોતાઃ ॥ ૨.૧૭.૧ ॥

સ ય એવમેતાઃ શક્યર્થો લોકેષુ પ્રોતા વેદ લોકી ભવતિ
સર્વમાયુરેતિ જ્યોગ્જીવતિ મહાન્પ્રજયા પશુભિર્ભવતિ
મહાન્હીત્યાં લોકાન્ન નિન્દેત્તદ્પ્રતમ્ ॥ ૨.૧૭.૨ ॥

॥ ઇતિ સપ્તદશઃ ખણ્ડઃ ॥

અજા હિંકારોઽવયઃ પ્રસ્તાવો ગાવ ઉદ્ગીથોઽશ્વાઃ પ્રતિહારઃ
પુરુષો નિધનમેતા રેવત્યઃ પશુષુ પ્રોતાઃ ॥ ૨.૧૮.૧ ॥

स य अेवमेता रेवत्यः पशुषु प्रोता वेद
पशुमान्भवति सर्वमायुरेति ज्योञ्जवति
मडान्प्रजया पशुभिर्भवति मडाऱ्कीर्त्या
पशून् निन्हेत्तद्प्रतम् ॥ २.१ॢ.२ ॥

॥ ःति अष्टादशः ढाः ॥

लोम ङ्ङिकारस्त्वङ्प्रस्तावो मा ॡ समुद्रीथोस्थि
प्रतिडारो मज्जा निधनमेतदज्ञायङ्गीयमङ्गेषु
प्रोतम् ॥ २.१ॢ.१ ॥

स य अेवमेतदज्ञायङ्गीयमङ्गेषु प्रोतं वेदाङ्गी भवति
नाङ्गेन विडूर्धति सर्वमायुरेति ज्योञ्जवति
मडान्प्रजया पशुभिर्भवति मडाऱ्कीर्त्या संवत्सरं
मज्जो नाश्रीयात्तद्प्रतं मज्जो
नाश्रीयादिति वा ॥ २.१ॢ.२ ॥

॥ ःति अेकोनविंशः ढाः ॥

अङ्गिङ्ङिकारो वायुः प्रस्ताव आदित्य उद्रीथो
नक्षत्राणि प्रतिडारश्चन्द्रमा निधनमेतद्राजनं
देवतासु प्रोतम् ॥ २.२०.१ ॥

स य अेवमेतद्राजनं देवतासु प्रोतं वेदैतासामेव
देवताना ॡ सलोकता ॡ सर्जिता ॡ सायुज्यं गच्छति
सर्वमायुरेति ज्योञ्जवति मडान्प्रजया पशुभिर्भवति
मडाऱ्कीर्त्या ब्राह्मणान् निन्हेत्तद्प्रतम् ॥ २.२०.२ ॥

॥ ःति विंशः ढाः ॥

त्रयी विधा ङ्ङिकारस्त्रय ःमे लोकाः स
प्रस्तावोऽङ्गिर्वायुरादित्यः स उद्रीथो नक्षत्राणि

વયા ઋસિ મરીચયઃ સ પ્રતિહારઃ સર્પા ગન્ધર્વાઃ
પિતરસ્તન્નિધનમેતત્સામ સર્વસ્મિન્પ્રોતમ્ ॥ ૨.૨૧.૧ ॥

સ ય એવમેતત્સામ સર્વસ્મિન્પ્રોતં વેદ સર્વં હ
ભવતિ ॥ ૨.૨૧.૨ ॥

તદેષ શ્લોકો યાનિ પઞ્ચધા ત્રીણી ત્રીણિ
તેભ્યો ન જયાયઃ પરમન્થદસ્તિ ॥ ૨.૨૧.૩ ॥

યસ્તદ્વેદ સ વેદ સર્વં સર્વા દિશો બલિમશ્મૈ હરન્તિ
સર્વમસ્મીત્યુપાસિત તદ્દ્વતં તદ્દ્વતમ્ ॥ ૨.૨૧.૪ ॥

॥ ઇતિ એકવિંશઃ ખાણ્ડઃ ॥

વિનર્દિ સામ્નો વૃણો પશવ્યમિત્યગ્રેરુદ્રીથોડનિરુક્તઃ
પ્રજાપતેર્નિરુક્તઃ સોમસ્ય મૃદુ શ્વક્ષણં વાયોઃ
શ્વક્ષણં બલવદિન્દ્રસ્ય ક્રૌઞ્યં બૃહસ્પતેરપધ્વાન્તં
વરુણસ્ય તાન્સર્વનિવોપસેવેત વારુણં ત્વેવ વર્જયેત્ ॥ ૨.૨૨.૧ ॥

અમૃતત્વં દેવેભ્ય આગાયાનીત્યાગાયેત્સ્વધાં
પિતૃભ્ય આશાં મનુષ્યેભ્યસ્તૃણોદકં પશુભ્યઃ
સ્વર્ગ લોકં યજમાનાયાન્નમાત્મન આગાયાનીત્યેતાનિ
મનસા ધ્યાયન્નપ્રમત્તઃ સ્તુવીત ॥ ૨.૨૨.૨ ॥

સર્વે સ્વરા ઇન્દ્રસ્થાત્માનઃ સર્વ ઊષ્માણઃ
પ્રજાપતેરાત્માનઃ સર્વે સ્પર્શા મૃત્યોરાત્માનસ્તં
યદિ સ્વરેષૂપાલભેતેન્દ્ર શરણં પ્રપન્નોડભૂવં
સ ત્વા પ્રતિ વક્ષ્યતીત્યેનં બ્રૂયાત્ ॥ ૨.૨૨.૩ ॥

અથ યદ્યેનમૂષ્મસૂપાલભેત પ્રજાપતિ શરણં
પ્રપન્નોડભૂવં સ ત્વા પ્રતિ પેક્ષ્યતીત્યેનં
બ્રૂયાદથ યદ્યેન સ્પર્શેષૂપાલભેત મૃત્યુ શરણં
પ્રપન્નોડભૂવં સ ત્વા પ્રતિ ધક્ષ્યતીત્યેનં બ્રૂયાત્ ॥ ૨.૨૨.૪ ॥

સર્વે સ્વરા ઘોષવન્તો બલવન્તો વક્તવ્યા ઇન્દ્રે બલં
દદાનીતિ સર્વ ઊષ્માણોડગ્રસ્તા અનિરસ્તા વિવૃતા

वक्तव्याः प्रजापतेरात्मानं परिदृष्टानीति सर्वे स्पर्शा
 लेशेनानभिनिष्ठिता वक्तव्या मृत्योरात्मानं
 परिहृष्टराणीति ॥ २.२२.५ ॥

॥ ष्ठति द्वाविंशः ऋः ॥

त्रयो धर्मस्कन्धा यज्ञोऽध्ययनं दानमिति प्रथमस्तप
 अथ द्वितीयो ब्रह्मचार्याचार्यकुलवासी
 तृतीयोऽत्यन्तमात्मानमाचार्यकुलेऽवसाद्यन्सर्व
 अते पुण्यलोका भवन्ति ब्रह्मसंस्थोऽमृतत्वमेति ॥ २.२३.१ ॥

प्रजापतिर्लोकानभ्यतपत्तेभ्योऽभितमेभ्यस्त्रयी विद्या
 सम्प्राप्तवत्तामभ्यतपत्तस्या अभितमाया अतान्यक्षराणि
 सम्प्राप्तवन्त बूर्भुवः स्वरिति ॥ २.२३.२ ॥

तान्यभ्यतपत्तेभ्योऽभितमेभ्य ऊँकारः
 सम्प्राप्तवत्तद्यथा शङ्कुना सर्वाणि पार्श्वानि
 संतृण्णान्येवमोँकारेण सर्वा वाक्संतृण्णोँकार अवेदं
 सर्वमोँकार अवेदं सर्वम् ॥ २.२३.३ ॥

॥ ष्ठति त्रयोविंशः ऋः ॥

ब्रह्मवादिनो वदन्ति यद्वसूनां प्रातः सवनं रुद्राणां
 माध्यंदिनं सवनमादित्यानां च विश्वेषां च
 देवानां तृतीयसवनम् ॥ २.२४.१ ॥

क्य तर्हि यजमानस्य लोक ष्ठति स यस्तं न विधात्थं
 कुर्यादथ विद्धान्कुर्यात् ॥ २.२४.२ ॥

पुरा प्रातरनुवाकस्थोपाकराज्जघनेन
 गार्हपत्यस्थोदाऽमुष्ण उपविश्य स वासव
 सामाभिगायति ॥ २.२४.३ ॥

लोउकद्धारमपावाउर्णू उउ पश्येम त्वा वयं
 रा उउउउउ उ उ म् आ उउ जया उ यो उ आ उ२१११

अेष वै यजमानस्य लोकं अेतास्म्यत्र यजमानः

परस्तादायुषः स्वाहापुत्र परिधमित्युक्त्योत्तिष्ठति ॥ २.२४.१५ ॥

तस्मा आदित्याश्च विश्वे य देवास्तृतीयसवनं

सम्प्रयच्छन्त्येष उ वै यज्ञस्य मात्रां वेद य अेवं वेद

य अेवं वेद ॥ २.२४.१६ ॥

॥ इति यतुर्विंशः ऋऽः ॥

॥ इति द्वितीयोऽध्यायः ॥

॥ तृतीयोऽध्यायः ॥

असौ वा आदित्यो देवमधु तस्य धौरिव

तिरश्चीनव शोऽन्तरिक्षमपूपो मरीचयः पुत्राः ॥ ३.१.१ ॥

तस्य ये प्राञ्चो रश्मयस्ता अेवास्य प्राञ्चो मधुनाऽयः ।

ऋय अेव मधुकृत ऋवेद अेव पुष्यं ता अमृता

आपस्ता वा अेता ऋयः ॥ ३.१.२ ॥

अेतमृवेदमव्यतप स्तस्यामितमस्य यशस्तेज

इन्द्रियं वीर्यमन्नाद्ये रसोऽजायत ॥ ३.१.३ ॥

तद्व्यक्षरत्तदादित्यममितोऽश्रयत्तद्वा

अेतद्यदेतदादित्यस्य रोहित उपम् ॥ ३.१.४ ॥

॥ इति प्रथमः ऋऽः ॥

अथ येऽस्य दक्षिणा रश्मयस्ता अेवास्य दक्षिणा

मधुनाऽयो यजू अेव मधुकृतो यजुर्वेद अेव पुष्यं

ता अमृत आपः ॥ ३.२.१ ॥

तानि वा अेतानि यजू अेतं

યજુર્વેદમભ્યતપ ઋ સ્તસ્થાભિતમસ્ય યશસ્તેજ ઇન્દ્રિયં
વીર્યમન્નાદ્ય ઋ રસોજાયત ॥ ૩.૨.૨ ॥

તદ્વ્યક્ષરત્તદાદિત્યમભિતોઽશ્રયત્તદ્ધા
એતદ્યદેતદાદિત્યસ્ય શુકલ ઋ રૂપમ્ ॥ ૩.૨.૩ ॥

॥ ઇતિ દ્વિતીયઃ ખણ્ડઃ ॥

અથ યેઽસ્ય પ્રત્યગ્ચો રશ્મયસ્તા એવાસ્ય પ્રતીચ્ચો
મધુનાઽયઃ સામાન્યેવ મધુકૃતઃ સામવેદ એવ પુષ્પં
તા અમૃતા આપઃ ॥ ૩.૩.૧ ॥

તાનિ વા એતાનિ સામાન્યેત ઋ
સામવેદમભ્યતપ ઋ સ્તસ્થાભિતમસ્ય યશસ્તેજ ઇન્દ્રિયં
વીર્યમન્નાદ્ય ઋ રસોઽજાયત ॥ ૩.૩.૨ ॥

તદ્વ્યક્ષરત્તદાદિત્યમભિતોઽશ્રયત્તદ્ધા
એતદ્યદેતદાદિત્યસ્ય કૃષ્ણ ઋ રૂપમ્ ॥ ૩.૩.૩ ॥

॥ ઇતિ તૃતીયઃ ખણ્ડઃ ॥

અથ યેઽસ્યોદગ્ચો રશ્મયસ્તા એવાસ્યોદીચ્ચો
મધુનાઽયોઽથર્વાઙ્ગિરસ એવ મધુકૃત
ઇતિહાસપુરાણં પુષ્પં તા અમૃતા આપઃ ॥ ૩.૪.૧ ॥

તે વા એતેઽથર્વાઙ્ગિરસ એતદિતિહાસપૂરાણમભ્યતપ ઋ
સ્તસ્થાભિતમસ્ય યશસ્તેજ ઇન્દ્રિયાં
વીર્યમન્નાદ્ય ઋ રસોઽજાયત ॥ ૩.૪.૨ ॥

તદ્વ્યક્ષરત્તદાદિત્યમભિતોઽશ્રયત્તદ્ધા
એતદ્યદેતદાદિત્યસ્ય પરં કૃષ્ણ ઋ રૂપમ્ ॥ ૩.૪.૩ ॥

॥ ઇતિ ચતુર્થઃ ખણ્ડઃ ॥

अथ येऽस्योर्ध्वा रश्मयस्ता अेवास्योर्ध्वा
मधुनाऽयो गुड्या अेवादेशा मधुकृतो ब्रह्मैव
पुष्पं ता अमृता आपः ॥ ३.प.१ ॥

ते वा अेते गुड्या आदेशा अेतद्ब्रह्माभ्यतप ॐ
स्तस्याभितमस्य यशस्तेज इन्द्रियं
वीर्यमन्नाद्यं ॐ रसोऽजायत ॥ ३.प.२ ॥

तद्व्यक्षरत्तदादित्यमभितोऽश्रयत्तद्वा
अेतद्येतेतदादित्यस्य मध्ये क्षोभत एव ॥ ३.प.३ ॥

ते वा अेते रसानां ॐ रसा वेदा छि रसास्तेषामेते
रसास्तानि वा अेतान्यमृतानाममृतानि वेदा
ऽयमृतास्तेषामेतान्यमृतानि ॥ ३.प.४ ॥

॥ इति पञ्चमः खण्डः ॥

तद्यत्प्रथमममृतं तद्द्रव्यं उपश्रवन्त्यग्निना मुषेन न वै
देवा अश्रन्ति न पिबन्त्येतदेवामृतं दृष्ट्वा
तृप्यन्ति ॥ ३.६.१ ॥

त अेतदेव रुपमभिसंविशन्त्येतस्माद्रूपाद्दुधन्ति ॥ ३.६.२ ॥

स य अेतदेवममृतं वेद वसूनामेवैको भूत्वाग्निं नैव
मुषेनैतदेवामृतं दृष्ट्वा तृप्यति स य अेतदेव
रुपमभिसंविशत्येतस्माद्रूपाद्दुधेति ॥ ३.६.३ ॥

स यावदादित्यः पुरस्ताद्दुधेता पश्चादस्तमेता
वसूनामेव तावदाधिपत्यं ॐ स्वाराज्यं पर्येता ॥ ३.६.४ ॥

॥ इति षष्ठः खण्डः ॥

अथ यद्द्वितीयममृतं तद्द्रुवा उपश्रवन्तीन्द्रेण
मुषेन न वै देवा अश्रन्ति न पिबन्त्येतदेवामृतं
दृष्ट्वा तृप्यन्ति ॥ ३.७.१ ॥

त अेतदेव रुपमभिसंविशन्त्येतस्माद्रूपाद्दुधन्ति ॥ ३.७.२ ॥

स य अेतदेवममृतं वेद रुद्राणामेवैको भूत्वेन्द्रेणैव

मुषेनैतदेवामृतं दृष्ट्वा तृष्यति स अेतदेव

रुपमभिसंविशत्येतस्माद्रूपाद्दुधेति ॥ ३.७.३ ॥

स यावदादित्यः पुरस्ताद्दुधेता पश्चादस्तमेता

द्विस्तावद्दक्षिणत उदेतोत्तरतोऽस्तमेता रुद्राणामेव

तावदाधिपत्यं स्वाशज्यं पर्येता ॥ ३.७.४ ॥

॥ ॐति सप्तमः षडः ॥

अथ यतृतीयममृतं तदादित्या उपश्रुवन्ति वरुणेन

मुषेन न वै देवा अश्रन्ति न पिबन्त्येतदेवामृतं

दृष्ट्वा तृष्यन्ति ॥ ३.८.१ ॥

त अेतदेव रुपमभिसंविशन्त्येतस्माद्रूपाद्दुधन्ति ॥ ३.८.२ ॥

स य अेतदेवममृतं वेदादित्यानामेवैको भूत्वा वरुणेनैव

मुषेनैतदेवामृतं दृष्ट्वा तृष्यति स अेतदेव

रुपमभिसंविशत्येतस्माद्रूपाद्दुधेति ॥ ३.८.३ ॥

स यावदादित्यो दक्षिणत उदेतोत्तरतोऽस्तमेता

द्विस्तावत्पश्चाद्दुधेता पुरस्तादस्तमेतादित्यानामेव

तावदाधिपत्यं स्वाशज्यं पर्येता ॥ ३.८.४ ॥

॥ ॐति अष्टमः षडः ॥

अथ यथ्यतुर्थममृतं तन्मरुत उपश्रुवन्ति सोमेन

मुषेन न वै देवा अश्रन्ति न पिबन्त्येतदेवामृतं

दृष्ट्वा तृष्यन्ति ॥ ३.९.१ ॥

त अेतदेव रुपमभिसंविशन्त्येतस्माद्रूपाद्दुधन्ति ॥ ३.९.२ ॥

स य अेतदेवममृतं वेद मरुतामेवैको भूत्वा सोमेनैव

मुषेनैतदेवामृतं दृष्ट्वा तृष्यति स अेतदेव

रुपमभिसंविशत्येतस्माद्रूपाद्दुष्टेति ॥ ३.६.३ ॥

स यावदादित्यः पश्चाद्दुष्टेता पुरस्तादस्तमेता
द्विस्तावद्दुत्तरत उद्वेता दक्षिणतोऽस्तमेता मरुतामेव
तावदाधिपत्यं स्वाराज्यं पर्येता ॥ ३.६.४ ॥

॥ छति नवमः ऋणः ॥

अथ यत्पञ्चमममृतं तत्साध्या उपज्वन्ति ब्रह्मणो
मुषेन न वै देवा अश्रन्ति न पिबन्त्येतदेवामृतं
दृष्ट्वा तृप्यन्ति ॥ ३.१०.१ ॥

त अेतदेव रुपमभिसंविशन्त्येतस्माद्रूपाद्दुष्टन्ति ॥ ३.१०.२ ॥

स य अेतदेवममृतं वेद साध्यानामेवैको भूत्वा
ब्रह्मणोव मुषेनैतदेवामृतं दृष्ट्वा तृप्यति स अेतदेव
रुपमभिसंविशत्येतस्माद्रूपाद्दुष्टेति ॥ ३.१०.३ ॥

स यावदादित्य उत्तरत उद्वेता दक्षिणतोऽस्तमेता
द्विस्तावद्दूर्ध्वं उद्वेतावर्गस्तमेता साध्यानामेव
तावदाधिपत्यं स्वाराज्यं पर्येता ॥ ३.१०.४ ॥

॥ छति दशमः ऋणः ॥

अथ तत उर्ध्वं उद्वेत्य नैवोद्वेता नास्तमेतैकल अेव
मध्ये स्थाता तदेष श्लोकः ॥ ३.११.१ ॥

न वै तत्र न निम्बोय नोद्वियाय कदायन ।
देवास्तेनाल सत्येन मा विराधिषि ब्रह्मणोति ॥ ३.११.२ ॥

न ल वा अस्मा उद्वेति न निम्बोयति सङ्घृष्ट्वा उवास्मै
भवति य अेतामेवं ब्रह्मोपनिषदं वेद ॥ ३.११.३ ॥

तद्धृतैर्ब्रह्मा प्रजापतय उवाय प्रजापतिर्मनवे
मनुः प्रजात्यस्तद्धृतैर्दुद्दालकायारुणये जयेषाय पुत्राय
पिता ब्रह्म प्रोवाय ॥ ३.११.४ ॥

एदं वाव तज्जयेष्टाय पुत्राय पिता ब्रह्म
प्रब्रूयात्प्राणाय्याय वान्तेवासिने ॥ ३.११.५ ॥

नान्यस्मै कस्मैचन यद्यप्यस्मा एमामद्भिः परिगृहीतां
धनस्य पूर्णां दधादेतदेव ततो भूय षत्येतदेव
ततो भूय षति ॥ ३.११.६ ॥

॥ षति अेकादशः षाडः ॥

गायत्री वा षट् सर्वं भूतं यद्विदं ङिं य वाग्वै गायत्री
वाग्वा षट् सर्वं भूतं गायति य त्रायते य ॥ ३.१२.१ ॥

या वै सा गायत्रीयं वाव सा येयं पृथिव्यस्या ङिदं ङिदं
सर्वं भूतं प्रतिष्ठितमेतामेव नातिशीयते ॥ ३.१२.२ ॥

या वै सा पृथिवीयं वाव सा यद्विदमस्मिन्पुरुषे
शरीरमस्मिन्धीमे प्राणाः प्रतिष्ठिता अेतदेव
नातिशीयन्ते ॥ ३.१२.३ ॥

यद्वै तत्पुरुषे शरीरमिदं वाव तद्यद्विदमस्मिन्नन्तः
पुरुषे ष्टयमस्मिन्धीमे प्राणाः प्रतिष्ठिता अेतदेव
नातिशीयन्ते ॥ ३.१२.४ ॥

सैषा यतुष्पदा षड्विधा गायत्री तदेतद्व्याख्यनूक्तम् ॥ ३.१२.५ ॥

तावानस्य मडिमा ततो जयाया ङिदं ङिदं पुरुषः ।
पादोऽस्य सर्वा भूतानि त्रिपादस्यामृतं द्विवीति ॥ ३.१२.६ ॥

यद्वै तद्ब्रह्मेतीदं वाव तद्योयं बडिर्धा
पुरुषादाकाशो यो वै स बडिर्धा पुरुषादाकाशः ॥ ३.१२.७ ॥

अयं वाव स योऽयमन्तः पुरुष अकाशो यो वै सोऽन्तः
पुरुष आकाशः ॥ ३.१२.८ ॥

अयं वाव स योऽयमन्तर्द्वय आकाशस्तदेतत्पूर्वमप्रवर्ति
पूर्वमप्रवर्तिनी ङिदं ङिदं त्रियं लभते य अयं वेद ॥ ३.१२.९ ॥

॥ छति द्वादशः भाऽः ॥

तस्य उ वा अेतस्य उदयस्य पञ्च देवसुषयः
स योऽस्य प्राङ्सुषिः स प्राणस्तथ्यक्षुः
स आदित्यस्तदेतत्तेजोऽन्नाधमित्युपासीत
तेजस्यन्नादो भवति य अेवं वेद ॥ ३.१३.१ ॥

अथ योऽस्य दक्षिणः सुषिः स व्यानस्तथ्श्रोत्रं
स यन्द्रमास्तदेतच्छ्रीश्च यशश्चेत्युपासीत
श्रीमान्यशस्वी भवति य अेवं वेद ॥ ३.१३.२ ॥

अथ योऽस्य प्रत्यङ्सुषिः सोऽपानः
सा वाऽसोऽग्निस्तदेतद्ब्रह्मवर्चसमन्नाधमित्युपासीत
ब्रह्मवर्चस्यन्नादो भवति य अेवं वेद ॥ ३.१३.३ ॥

अथ योऽस्योदङ्सुषिः स समानस्तन्मनः
स पर्जन्यस्तदेतत्कीर्तिश्च व्युष्टिश्चेत्युपासीत
कीर्तिमान्व्युष्टिमान्भवति य अेवं वेद ॥ ३.१३.४ ॥

अथ योऽस्योर्ध्वः सुषिः स उदानः स वायुः
स आकाशस्तदेतदोजश्च मउश्चेत्युपासीतौजस्वी
मउस्वान्भवति य अेवं वेद ॥ ३.१३.५ ॥

ते वा अेते पञ्च ब्रह्मपुरुषाः स्वर्गस्य लोकस्य
द्वारपाः स य अेतानेवं पञ्च ब्रह्मपुरुषान्स्वर्गस्य
लोकस्य द्वारपान्-वेदास्य कुले वीरो जायते प्रतिपद्यते
स्वर्गं लोकं य अेतानेवं पञ्च ब्रह्मपुरुषान्स्वर्गस्य
लोकस्य द्वारपान्-वेद ॥ ३.१३.६ ॥

अथ यदतः परो द्विवो ज्योतिर्दीप्यते विश्वतः पृष्ठेषु
सर्वतः पृष्ठेष्वनुत्तमेषूत्तमेषु लोकेष्विदं वाव
तद्यद्विदमस्मिन्नन्तः पुरुषे ज्योतिः ॥ ३.१३.७ ॥

तस्यैषा दृष्टिर्यत्रितदस्मिञ्छरीरे स स्पर्शनोष्णिमानं
विजानाति तस्यैषा श्रुतिर्यत्रैतत्कर्णार्वावपिगृह्य निनदमिव
नदश्रुतिवाग्नेरिव ज्वलत उपशृणोति तदेतद्दृष्टं य
श्रुतं येत्युपासीत यक्षुष्यः श्रुतो भवति य अेवं वेद

ય એવં વેદ ॥ ૩.૧૩.૮ ॥

॥ ઇતિ ત્રયોદશઃ ખણ્ડઃ ॥

સર્વં ખલ્વિદં બ્રહ્મ તજ્જલોનિતિ શાન્ત ઉપાસીત ।
અથ ખલુ ક્રતુમયઃ પુરુષો યથાક્રતુરસ્મિં વ્લોકે
પુરુષો ભવતિ તથેતઃ પ્રેત્ય ભવતિ સ ક્રતું કુર્વીત ॥ ૩.૧૪.૧ ॥

મનોમયઃ પ્રાણશરીરો ભારૂપઃ સત્યસંકલ્પ
આકાશાત્મા સર્વકર્મા સર્વકામઃ સર્વગન્ધઃ સર્વરસઃ
સર્વમિદમભ્યત્તોડવાક્યનાદરઃ ॥ ૩.૧૪.૨ ॥

એષ મ આત્માન્તર્હૃદયેડણીયાન્ત્રીહેર્વા યવાદ્વા
સર્ષપાદ્વા શ્યામાકાદ્વા શ્યામાકતણ્ડુલાદૈષ
મ આત્માન્તર્હૃદયે જ્યાયાન્પૃથિવ્યા
જ્યાયાનન્તરિક્ષાજ્યાયાન્દિવો જ્યાયાનેભ્યો
લોકેભ્યઃ ॥ ૩.૧૪.૩ ॥

સર્વકર્મા સર્વકામઃ સર્વગન્ધઃ સર્વરસઃ
સર્વમિદમભ્યાત્તોડવાક્યનાદર એષ મ આત્માન્તર્હૃદય
એતદ્બ્રહ્મૈતમિતઃ પ્રેત્યાભિસંભવિતાસ્મીતિ યસ્ય સ્યાદધ્વા
ન વિચિકિંત્સાસ્તીતિ હ સ્માહ શાણ્ડિલ્યઃ શાણ્ડિલ્યઃ ॥ ૩.૧૪.૪ ॥

॥ ઇતિ ચતુર્દશઃ ખણ્ડઃ ॥

અન્તરિક્ષોદરઃ કોશો ભૂમિબુધ્નો ન જીર્થતિ દિશો
હ્યસ્ય સ્રક્તયો ધૌરસ્યોત્તરં બિલ વ્ સ એષ કોશો
વસુધાનસ્તસ્મિન્વિશ્વમિદં શ્રિતમ્ ॥ ૩.૧૫.૧ ॥

તસ્ય પ્રાચી દિગ્જુહૂર્નામ સહમાના નામ દક્ષિણા
રાણી નામ પ્રતીચી સુભૂતા નામોદીચી તાસાં
વાયુર્વત્સઃ સ ય એતમેવં વાયું દિશાં વત્સં વેદ ન
પુત્રરોદ વ્ રોદિતિ સોડહમેતમેવં વાયું દિશાં વત્સં
વેદ મા પુત્રરોદ વ્ રુદમ્ ॥ ૩.૧૫.૨ ॥

अरिष्टे कोशं प्रपद्येऽमुनामुनामुना

प्राणं प्रपद्येऽमुनामुनामुना भूः प्रपद्येऽमुनामुनामुना

भुवः प्रपद्येऽमुनामुनामुना स्वः प्रपद्येऽमुनामुनामुना ॥ ३.१५.३ ॥

स यदवोचं प्राणं प्रपद्ये इति प्राणो वा एदं सर्वं

भूतं यद्विदं किञ्च तमेव तत्प्रापत्सि ॥ ३.१५.४ ॥

अथ यदवोचं भूः प्रपद्ये इति पृथिवीं प्रपद्येऽन्तरिक्षं

प्रपद्ये इदं प्रपद्ये इत्येव तदवोचम् ॥ ३.१५.५ ॥

अथ यदवोचं भुवः प्रपद्ये इत्यग्निं प्रपद्ये वायुं

प्रपद्ये आदित्यं प्रपद्ये इत्येव तदवोचम् ॥ ३.१५.६ ॥

अथ यदवोचं स्वः प्रपद्ये इत्युर्वेदं प्रपद्ये यजुर्वेदं प्रपद्ये

सामवेदं प्रपद्ये इत्येव तदवोचं तदवोचम् ॥ ३.१५.७ ॥

॥ इति पञ्चदशः भागः ॥

पुरुषो वाव यज्ञस्तस्य यानि यतुर्विंशति वर्षाणि

तत्प्रातःसवनं यतुर्विंशत्यक्षरा गायत्री गायत्रं

प्रातःसवनं तदस्य वसवोऽन्वायत्ताः प्राणा वाव वसव

अते ङीदं सर्वं वासयन्ति ॥ ३.१६.१ ॥

तं येद्वेत्स्मिन्वयसि किञ्चिदुपतपेत्स भूयात्प्राणा

वसव एदं मे प्रातःसवनं माध्यंदिनं सवनमनुसंतनुतेति

माळं प्राणानां वसूनां मध्ये यज्ञो विलोपसीयेत्युद्धैव

तत् अत्यगदो लभति ॥ ३.१६.२ ॥

अथ यानि यतुश्चत्वारिंशद्वर्षाणि तन्माध्यंदिनं

सवनं यतुश्चत्वारिंशदक्षरा त्रिष्टुप्त्रैष्टुभं

माध्यंदिनं सवनं तदस्य रुद्रा अन्वायत्ताः प्राणा

वाव रुद्रा अते ङीदं सर्वं रोदयन्ति ॥ ३.१६.३ ॥

तं येद्वेत्स्मिन्वयसि किञ्चिदुपतपेत्स भूयात्प्राणा रुद्रा

एदं मे माध्यंदिनं सवनं तृतीयसवनमनुसंतनुतेति

माळं प्राणानां रुद्राणां मध्ये यज्ञो विलोपसीयेत्युद्धैव

तत अेत्यगदो ङ भवति ॥ ३.१६.४ ॥

अथ यान्यष्टायत्वारि ५ शद्रर्षाणि

तत्तृतीयसवनमष्टायत्वारि ५ शदक्षरा

जगती जगतं तृतीयसवनं तदस्यादित्या अन्वायत्ताः

प्राणा वावादित्या अते ङीद ५ सर्वमाददते ॥ ३.१६.५ ॥

तं येदंतस्मिन्वयसि किञ्चिदुपतपेत्स भूयात्प्राणा

अदित्या षं मे तृतीयसवनमायुरनुसंतनुतेति मां

प्राणानामादित्यानां मध्ये यज्ञो विलोप्सीयेत्युद्धैव

तत अेत्यगदो ङैव भवति ॥ ३.१६.६ ॥

अेतद्द स्म वै तद्भिद्रानां मडिदास अैतरेयः

स किं म अेतदुपतपसि योऽलमनेन न प्रेष्यामीति

स ङ षोऽशं वर्षशतमञ्जवत्प्र ङ षोऽशं

वर्षशतं ञ्जवति य अेवं वेद ॥ ३.१६.७ ॥

॥ षति षोऽशः ञ्जः ॥

स यदशिशिषति यत्पिपासति यन्न रमते ता अस्य

दीक्षाः ॥ ३.१७.१ ॥

अथ यदश्राति यत्पिबति यद्रमते तदुपसदैरेति ॥ ३.१७.२ ॥

अथ यद्धसति यज्जक्षति यन्मैथुनं यरति स्तुतशस्त्रैरेव

तद्रेति ॥ ३.१७.३ ॥

अथ यत्तपो दानमार्जवमडि ५ सा सत्यवयनमिति

ता अस्य दक्षिणाः ॥ ३.१७.४ ॥

तस्मादाङ्गुः सोष्यत्यसोष्टेति पुनरुत्पादनमेवास्य

तन्मरणमेवावभृथः ॥ ३.१७.५ ॥

तद्धैतद्धोर् आङ्गिरसः कृष्णाय

देवकीपुत्रायोक्तवोवायापिपास अेव स बभूव

सोऽन्तवेलायामेतत्त्रयं प्रतिपद्येताक्षितमस्यव्युत्तमसि

प्राणस ५ शितमसीति तत्रैते द्वे ऋथौ भवतः ॥ ३.१७.६ ॥

आदित्प्रब्रह्मस्य रेतसः ।

उद्धृतं तमसस्पदि ज्योतिः पश्यन्त उत्तरं स्वः

पश्यन्त उत्तरं देवं देवत्रा सूर्यमगन्म

ज्योतिरुत्तममिति ज्योतिरुत्तममिति ॥ ३.१७.७ ॥

॥ इति समदशः ऋः ॥

मनो ब्रह्मेत्युपासीतेत्यध्यात्ममथाधिदैवतमाकाशो

ब्रह्मेत्युभयमादिष्टं भवत्यध्यात्मं याधिदैवतं य ॥ ३.१८.१ ॥

तदेतच्चतुष्पाद्ब्रह्म वाक्पादः प्राणः पादश्चक्षुः

पादः श्रोत्रं पाद इत्यध्यात्ममथाधिदैवतमग्निः

पादो वायुः पादो अदित्यः पादो दिशः पाद

इत्युभयमेवादिष्टं भवत्यध्यात्मं यैवाधिदैवतं य ॥ ३.१८.२ ॥

वागेव ब्रह्मणश्चतुर्थः पादः सोऽग्निना ज्योतिषा

भाति य तपति य भाति य तपति य कीर्त्या यशसा

ब्रह्मवर्चसेन य अवेवं वेद ॥ ३.१८.३ ॥

प्राण एव ब्रह्मणश्चतुर्थः पादः स वायुना ज्योतिषा

भाति य तपति य भाति य तपति य कीर्त्या यशसा

ब्रह्मवर्चसेन य अवेवं वेद ॥ ३.१८.४ ॥

चक्षुरेव ब्रह्मणश्चतुर्थः पादः स आदित्येन ज्योतिषा

भाति य तपति य भाति य तपति य कीर्त्या यशसा

ब्रह्मवर्चसेन य अवेवं वेद ॥ ३.१८.५ ॥

श्रोत्रमेव ब्रह्मणश्चतुर्थः पादः स दिग्भिर्ज्योतिषा

भाति य तपति य भाति य तपति य कीर्त्या यशसा

ब्रह्मवर्चसेन य अवेवं वेद य अवेवं वेद ॥ ३.१८.६ ॥

॥ इति अष्टादशः ऋः ॥

आदित्यो ब्रह्मेत्यादेशस्तथोपव्याख्यानमसदेवेदमत्र

आसीत् । तत्सदासीत्तत्समभवत्तदाऽऽनिरवर्तत

તત્સંવત્સરસ્ય માત્રામશયત તન્નિરભિદ્યત તે આણ્ડકપાલે
૨જતં ચ સુવર્ણા ચાભવતામ્ ॥ ૩.૧૯.૧ ॥

તદ્યજત ઁ સેયં પૃથિવી યત્સુવર્ણા ઁ સા ધૌર્યજ્જરાયુ
તે પર્વતા યદુલ્બ ઁ સમેધો નીહારો યા ધમનયસ્તા
નધો યદ્વાસ્તેયમુદક ઁ સ સમુદ્રઃ ॥ ૩.૧૯.૨ ॥

અથ યત્તદજાયત સોડસાવાદિત્યસ્તં જાયમાનં ઘોષા
ઉલૂલવોડનૂદતિષ્ઠન્ત્સર્વાણિ ચ ભૂતાનિ સર્વે ચ
કામાસ્તસ્માત્તસ્થોદયં પ્રતિ પ્રત્યાયનં પ્રતિ ઘોષા
ઉલૂલવોડનૂત્તિષ્ઠન્તિ સર્વાણિ ચ ભૂતાનિ સર્વે ચ કામાઃ ॥ ૩.૧૯.૩ ॥

સ ય એતમેવં વિદ્વાનાદિત્યં બ્રહ્મોત્યુપાસ્તેડભ્યાશો હ
યદેન ઁ સાધવો ઘોષા આ ચ ગચ્છેયુરુપ ચ
નિમ્નેડેરન્નિમ્નેડેરન્ ॥ ૩.૧૯.૪ ॥

॥ ઇતિ એકોનવિંશઃ ખણ્ડઃ ॥

॥ ઇતિ તૃતીયોડધ્યાયઃ ॥

॥ ચતુર્થોડધ્યાયઃ ॥

જાનશ્રુતિર્હ પૌત્રાયણઃ શ્રદ્ધાદેયો બહુદાયી બહુપાક્ય આસ
સ હ સર્વત આવસથાન્માપયાંચકે સર્વત એવ
મેડન્નમત્સ્યન્તીતિ ॥ ૪.૧.૧ ॥

અથ હ ઁ સા નિશાયામતિપેતુસ્તદ્યૈવ ઁ હ ઁ સોહ ઁ સમભ્યુવાદ
હો હોડયિ ભલ્લાક્ષ ભલ્લાક્ષ જાનશ્રુતેઃ પૌત્રાયણસ્ય
સમં દિવા જયોતિરાતતં તન્મા પ્રસાક્ષી સ્તત્વા
મા પ્રધાક્ષીરિતિ ॥ ૪.૧.૨ ॥

તમુ હ પરઃ પ્રત્યુવાચ કમ્વર એનમેતત્સન્ત ઁ સયુગ્વાનમિવ
રૈકવમાત્થેતિ યો નુ કથ ઁ સયુગ્વા રૈકવ ઇતિ ॥ ૪.૧.૩ ॥

यथा कृतायविजितायाधरेयाः संयन्त्येवमेन ५ सर्वं
तदभिसमैति यत्किञ्च प्रजाः साधु कुर्वन्ति यस्तद्धेद
यत्स वेद स भयैतद्दुक्त इति ॥ ४.१.४ ॥

तद्दु ७ जानश्रुतिः पौत्रायणो उपशुश्राव
स ७ संजिहान एव क्षत्तारमुवायाङ्गारे ७ सयुग्वानभिव
रैक्वमात्थेति यो नु कथ ५ सयुग्वारैक्व इति ॥ ४.१.५ ॥

यथा कृतायविजितायाधरेयाः संयन्त्येवमेन ५ सर्वं
तदभिसमैति यत्किञ्च प्रजाः साधु कुर्वन्ति यस्तद्धेद
यत्स वेद स भयैतद्दुक्त इति ॥ ४.१.६ ॥

स ७ क्षत्तान्विष्य नाविदमिति प्रत्येयाय त ५ ङोवाय
यत्रारे ब्राह्मणस्यान्वेषणं तदेनमर्थेति ॥ ४.१.७ ॥

सोऽधस्तात्छकटस्थ पामानं कषमाण्मुपोपविवेश
त ५ ङाभ्युवाढ त्वं नु भगवः सयुग्वारैक्व
इत्यङ् ५ ङ्यराउ इति ७ प्रतिजज्ञे स ७ क्षत्ताविदमिति
प्रत्येयाय ॥ ४.१.८ ॥

॥ इति प्रथमः अङ्कः ॥

तद्दु ७ जानश्रुतिः पौत्रायणः षट्शतानि गवां
निष्कमश्चतरीरथं तदादाय प्रतियङ्कमे त ५ ङाभ्युवाढ ॥ ४.२.१ ॥

रैक्वेमानि षट्शतानि गवामयं निष्कोऽयमश्चतरीरथोऽनु
म अंतां भगवो देवता ५ शाधि यां देवतामुपास्स इति ॥ ४.२.२ ॥

तमु ७ परः प्रत्युवायाङ्गारे त्वा शूद्र तवैव सङ्
गोभिरस्त्विति तद्दु ७ पुनरेव जानश्रुतिः पौत्रायणः
सङ्गं गवां निष्कमश्चतरीरथं दृढितरं तदादाय
प्रतियङ्कमे ॥ ४.२.३ ॥

त ५ ङाभ्युवाढ रैक्वेद ५ सङ्गं गवामयं
निष्कोऽयमश्चतरीरथ इयं जायायं ग्रामो
यस्मिन्नास्सेऽन्वेव मा भगवः शाधीति ॥ ४.२.४ ॥

તસ્થા હ મુખમુખોદ્ગુલ્લુત્તુવાચાજહારેમાઃ શૂદ્રાનેનૈવ
મુખેનાલાપયિષ્યથા ઇતિ તે હૈતે રૈકવપર્ણા નામ
મહાવૃષેષુ યત્રાસ્મા ઉવાસ સ તસ્મૈ હોવાચ ॥ ૪.૨.૫ ॥

॥ ઇતિ દ્વિતીયઃ ખણ્ડઃ ॥

વાયુર્વાવ સંવર્ગો યદા વા અગ્નિરુદ્ગાયતિ વાયુમેવાપ્યેતિ
યદા સૂર્યોઽસ્તમેતિ વાયુમેવાપ્યેતિ યદા ચન્દ્રોઽસ્તમેતિ
વાયુમેવાપ્યેતિ ॥ ૪.૩.૧ ॥

યદાપ ઉચ્ચુષ્યન્તિ વાયુમેવાપિયન્તિ
વાયુહૃયૈવૈતાન્સર્વાન્સંવૃક્ત ઇત્યધિદૈવતમ્ ॥ ૪.૩.૨ ॥

અથાધ્યાત્મં પ્રાણો વાવ સંવર્ગઃ સ યદા સ્વપિતિ પ્રાણમેવ
વાગપ્યેતિ પ્રાણં ચક્ષુઃ પ્રાણં શ્રોત્રં પ્રાણં મનઃ પ્રાણો
હ્યેવૈતાન્સર્વાન્સંવૃક્ત ઇતિ ॥ ૪.૩.૩ ॥

તૌ વા એતૌ દ્વૌ સંવર્ગૌ વાયુરેવ દેવેષુ પ્રાણઃ પ્રાણેષુ ॥ ૪.૩.૪ ॥

અથ હ શૌનકં ચ કાપેયમભિપ્રતારિણં ચ કાક્ષસેનિં
પરિવિષ્યમાણૌ બ્રહ્મચારી બિભિક્ષે તસ્મા ઉ હ ન દદતુઃ ॥ ૪.૩.૫ ॥

સ હોવાચ મહાત્મનશ્ચતુરો દેવ એકઃ કઃ સ જગાર
ભુવનસ્ય ગોપાસ્તં કાપેય નાભિપશ્યન્તિ મત્યાં
અભિપ્રતારિન્બહુધા વસન્તં યસ્મૈ વા એતદત્રં તસ્મા
એતત્ર દત્તમિતિ ॥ ૪.૩.૬ ॥

તદ્દુ હ શૌનકઃ કાપેયઃ પ્રતિમન્વાનઃ પ્રત્યેયાયાત્મા દેવાનાં
જનિતા પ્રજાના હિરણ્યદ ધ્રો બભસોઽનસૂરિર્મહાન્તમસ્ય
મહિમાનમાહુરનધમાનો યદનન્નમત્તીતિ વૈ વચં
બ્રહ્મચારિન્નેદમુપાસ્મહે દત્તાસ્મૈ ભિક્ષામિતિ ॥ ૪.૩.૭ ॥

તસ્મ ઉ હ દદુસ્તે વા એતે પગ્ચાન્યે પગ્ચાન્યે દશ
સન્તસ્તત્કૃતં તસ્માત્સર્વાસુ દિક્ષવન્નમેવ દશ કૃત સૌષા
વિરાઽન્નાદી તથેદ સર્વં દૃષ્ટ સર્વમસ્યેદં દૃષ્ટં
ભવત્યન્નાદો ભવતિ ચ એવં વેદ ચ એવં વેદ ॥ ૪.૩.૮ ॥

બ્રહ્મણશ્ચ તે પાદં બ્રવાણીતિ બ્રવીતુ મે ભગવાનિતિ
તસ્મૈ હોવાચ પ્રાચી દિક્કલા પ્રતીચી દિક્કલા
દક્ષિણા દિક્કલોદીચી દિક્કલૈષ વૈ સોમ્ય ચતુષ્કલઃ
પાદો બ્રહ્મણઃ પ્રકાશવાત્રામ ॥ ૪.૫.૨ ॥

સ ય એતમેવં વિદ્વાઃ ✨ ચતુષ્કલં પાદં બ્રહ્મણઃ
પ્રકાશવાનિત્યુપાસ્તે પ્રકાશવાનસ્મિ ✨ લ્લોકે ભવતિ
પ્રકાશવતો હ લોકાઞ્જયતિ ય એતમેવં વિદ્વાઃ ✨ ચતુષ્કલં
પાદં બ્રહ્મણઃ પ્રકાશવાનિત્યુપાસ્તે ॥ ૪.૫.૩ ॥

॥ ઇતિ પચ્ચમઃ ખણ્ડઃ ॥

અગ્નિષ્ટે પાદં વક્તેતિ સ હ શ્ચોભૂતે ગ
આભિપ્રસ્થાપયાંચકાર તા યત્રાભિ સાયં
બભૂવુસ્તત્રાગ્નિમુપસમાધાય ગા ઉપરુઘ્ય સમિધમાધાય
પશ્ચાદગ્નેઃ પ્રાડુપોપવિવેશ ॥ ૪.૬.૧ ॥

તમગ્નિરભ્યુવાદ સત્યકામ૩ ઇતિ ભગવ ઇતિ
હ પ્રતિશુશ્રાવ ॥ ૪.૬.૨ ॥

બ્રહ્મણઃ સોમ્ય તે પાદં બ્રવાણીતિ બ્રવીતુ મે ભગવાનિતિ
તસ્મૈ હોવાચ પૃથિવી કલાન્તરિક્ષં કલા ઘૌઃ કલા
સમુદ્રઃ કલૈષ વૈ સોમ્ય ચતુષ્કલઃ પાદો
બ્રહ્મણોડનન્તવાત્રામ ॥ ૪.૬.૩ ॥

સ ય એતમેવં વિદ્વાઃ ✨ ચતુષ્કલં પાદં
બ્રહ્મણોડનન્તવાનિત્યુપાસ્તેડનન્તવાનસ્મિ ✨ લ્લોકે
ભવત્યનન્તવતો હ લોકાઞ્જયતિ ય એતમેવં વિદ્વાઃ ✨ ચતુષ્કલં
પાદં બ્રહ્મણોડનન્તવાનિત્યુપાસ્તે ॥ ૪.૬.૪ ॥

॥ ઇતિ ષષ્ઠઃ ખણ્ડઃ ॥

હ ✨ સસ્તે પાદં વક્તેતિ સ હ શ્ચોભૂતે ગા
અભિપ્રસ્થાપયાંચકાર તા યત્રાભિ સાયં

अभूवस्तत्राग्निमुपसमाधाय गा उपरुध्य समिधमाधाय
पश्चादग्नेः प्राडुपोपविवेश ॥ ४.७.१ ॥

तं ॐ ॐ स उपनिपत्याभ्युवाह सत्यकाम उ इति भगव
इति ॐ प्रतिशुश्राव ॥ ४.७.२ ॥

ब्रह्मणः सोम्य ते पाहं ब्रवाणीति ब्रवीतु मे भगवानिति
तस्मै ङोवायाग्निः कला सूर्यः कला यन्द्रः कला
विद्युत्कलैष वै सोम्य यतुष्कलः पाहो ब्रह्मणो
ज्योतिष्मानाम ॥ ४.७.३ ॥

स य अतमेवं विद्वांश्चतुष्कलं पाहं ब्रह्मणो
ज्योतिष्मानित्युपास्ते ज्योतिष्मानस्मिं लोके भवति
ज्योतिष्मतो ॐ लोकाञ्जयति य अतमेवं विद्वांश्चतुष्कलं
पाहं ब्रह्मणो ज्योतिष्मानित्युपास्ते ॥ ४.७.४ ॥

॥ इति सप्तमः खण्डः ॥

मद्गुष्टे पाहं वक्तुं स ॐ श्रोभूते गा अभिप्रस्थापयांयकार
ता यत्राभि सायं अभूवस्तत्राग्निमुपसमाधाय गा
उपरुध्य समिधमाधाय पश्चादग्नेः प्राडुपोपविवेश ॥ ४.८.१ ॥

तं मद्गुरुपनिपत्याभ्युवाह सत्यकाम उ इति भगव इति
ॐ प्रतिशुश्राव ॥ ४.८.२ ॥

ब्रह्मणः सोम्य ते पाहं ब्रवाणीति ब्रवीतु मे भगवानिति
तस्मै ङोवाय प्राणः कला यक्षुः कला श्रोत्रं कला मनः
कलैष वै सोम्य यतुष्कलः पाहो ब्रह्मण आयतनवानाम ॥ ४.८.३ ॥

स यै अतमेवं विद्वांश्चतुष्कलं पाहं ब्रह्मण
आयतनवानित्युपास्त आयतनवानस्मिं लोके
भवत्यायतनवतो ॐ लोकाञ्जयति य अतमेवं
विद्वांश्चतुष्कलं पाहं ब्रह्मण आयतनवानित्युपास्ते ॥ ४.८.४ ॥

॥ इति अष्टमः खण्डः ॥

પ્રાપ હાચર્યકુલં તમાચર્યોઽભ્યુવાદ સત્યકામ૩ ઇતિ
ભગવ ઇતિ હ પ્રતિશુશ્રાવ ॥ ૪.૯.૧ ॥

બ્રહ્મવિદિવ વૈ સોમ્ય ભાસિ કો નુ ત્વાનુશશાસેત્યન્યે
મનુષ્યેભ્ય ઇતિ હ પ્રતિજજ્ઞે ભગવા ૨ સ્ત્વેવ મે કામે બ્રૂયાત્ ॥ ૪.૯.૨ ॥

શ્રુત ૨ હ્યેવ મે ભગવદ્દૃશેભ્ય આચાર્યાઘ્લેવ વિદ્યા વિદિતા
સાધિષ્ઠં પ્રાપતીતિ તસ્મૈ હૈતદેવોવાચાત્ર હ ન કિંચન
વીચાયેતિ વીચાયેતિ ॥ ૪.૯.૩ ॥

॥ ઇતિ નવમઃ ખણ્ડઃ ॥

ઉપકોસલો હ વૈ કામલાયનઃ સત્યકામે જાબાલે
બ્રહ્મચાર્યમુવાસ તસ્ય હ દ્વાદશ વાર્ષાણ્યગ્રીન્પચિચાર
સ હ સ્માન્યાનન્તેવાસિનઃ સમાવર્તય ૨ સ્તં હ સ્મૈવ ન
સમાવર્તયતિ ॥ ૪.૧૦.૧ ॥

તં જાયોવાચ તમો બ્રહ્મચારી કુશલમગ્રીન્પચિચારીન્મા
ત્વાગ્રયઃ પરિપ્રવોચન્પ્રબ્રૂહ્યસ્મા ઇતિ તસ્મૈ હાપ્રોચ્યૈવ
પ્રવાસાંચકે ॥ ૪.૧૦.૨ ॥

સ હ વ્યાધિનાનશિતું દગ્ને તમાચાર્યજાયોવાચ
બ્રહ્મચારિન્નશાન કિં નુ નાન્નાસીતિ સ હોવાચ
બહવ ઇમેઽસ્મિન્પુરુષે કામા નાનાત્યયા વ્યાધીભિઃ
પ્રતિપૂર્ણોઽસ્મિ નાશિષ્યામીતિ ॥ ૪.૧૦.૩ ॥

અથ હાગ્રયઃ સમૂદિરે તમો બ્રહ્મચારી કુશલં નઃ
પર્યચારીઘ્નતાસ્મૈ પ્રબ્રવામેતિ તસ્મૈ હોચુઃ પ્રાણો બ્રહ્મ
કં બ્રહ્મ ખં બ્રહ્મેતિ ॥ ૪.૧૦.૪ ॥

સ હોવાચ વિજાનામ્યહં યત્રાણો બ્રહ્મ કં ચ તુ ખં ચ ન
વિજાનામીતિ તે હોચુર્યુદ્વાવ કં તદેવ ખં ચદેવ ખં તદેવ
કમિતિ પ્રાણં ચ હાસ્મૈ તદાકાશં ચોચુઃ ॥ ૪.૧૦.૫ ॥

॥ ઇતિ દશમઃ ખણ્ડઃ ॥

अथ छैनं गार्डपत्योऽनुशशास पृथिव्यग्निरन्नमादित्य
 ँति य अेष आदित्ये पुरुषो दृश्यते सोऽडमस्मि स
 अेवाडमस्मीति ॥ ४.११.१ ॥

स य अेतमेवं विद्वानुपास्तेऽपडते पापकृत्यां लोकी भवति
 सर्वमायुरेति ज्योऽज्जुवति नास्यावरपुरुषाः क्षीयन्त उप
 वयं तं भुञ्जामोऽस्मि ५ श्व लोकेऽमुष्मि ५ श्व य अेतमेवं
 विद्वानुपास्ते ॥ ४.११.२ ॥

॥ ँति अेकादशः पाडः ॥

अथ छैनमन्वाडार्यपचनोऽनुशशासापो दिशो नक्षत्राणि
 यन्द्रमा ँति य अेष यन्द्रमसि पुरुषो दृश्यते सोऽडमस्मि
 स अेवाडमस्मीति ॥ ४.१२.१ ॥

स य अेतमेवं विद्वानुपास्तेऽपडते पापकृत्यां लोकी भवति
 सर्वमायुरेति ज्योऽज्जुवति नास्यावरपुरुषाः क्षीयन्त उप
 वयं तं भुञ्जामोऽस्मि ५ श्व लोकेऽमुष्मि ५ श्व य अेतमेवं
 विद्वानुपास्ते ॥ ४.१२.२ ॥

॥ ँति द्वादशः पाडः ॥

अथ छैनमाडवनीयोऽनुशशास प्राण आकाशो द्यौर्विद्युदिति
 य अेष विद्युति पुरुषो दृश्यते सोऽडमस्मि स
 अेवाडमस्मीति ॥ ४.१३.१ ॥

स य अेतमेवं विद्वानुपास्तेऽपडते पापकृत्यां लोकी भवति
 सर्वमायुरेति ज्योऽज्जुवति नास्यावरपुरुषाः क्षीयन्त उप
 वयं तं भुञ्जामोऽस्मि ५ श्व लोकेऽमुष्मि ५ श्व य अेतमेवं
 विद्वानुपास्ते ॥ ४.१३.२ ॥

॥ ँति त्रयोदशः पाडः ॥

તે હોચ્યુરુપકોસલૈષા સોમ્ય તેડસ્મદ્ધિધાત્મવિધા
 ચાચાર્યસ્તુ તે ગતિં વક્તેત્યાજગામ
 હાસ્યાચાર્યસ્તમાચાર્યોડભ્યુવાદોપકોસલૃ ઇતિ ॥ ૪.૧૪.૧ ॥

ભગવ ઇતિ હ પ્રતિશુશ્રાવ બ્રહ્મવિદ ઇવ સોમ્ય તે મુખં ભાતિ
 કો નુ ત્વાનુશશાસેતિ કો નુ માનુશિષ્યાદ્ભો ઇતીહાપેવ
 નિહ્નુત ઇમે નૂનમીદૃશા અન્યાદૃશા ઇતીહાગ્રીનભ્યૂદે
 કિં નુ સોમ્ય કિલ તેડવોચન્નિતિ ॥ ૪.૧૪.૨ ॥

ઇદમિતિ હ પ્રતિજહ્ને લોકાન્વાવ કિલ સોમ્ય તેડવોચન્નહં
 તુ તે તદ્વક્ષ્યામિ યથા પુષ્કરપલાશ આપો ન શ્લિષ્યન્ત
 એવમેવંવિદિ પાપં કર્મ ન શ્લિષ્યત ઇતિ બ્રવીતુ મે
 ભગવાનિતિ તસ્મૈ હોવાચ ॥ ૪.૧૪.૩ ॥

॥ ઇતિ ચતુર્દશઃ ખણ્ડઃ ॥

ય એષોડક્ષિણિ પુરુષો દૃશ્યત એષ આત્મેતિ
 હોવાચૈતદમૃતમભયમેતદ્બ્રહ્મેતિ
 તદ્યથાપ્યસ્મિન્સર્પિર્વોદકં વા સિચ્યતિ વર્ત્મની એવ
 ગચ્છતિ ॥ ૪.૧૫.૧ ॥

એત ય સંયદ્વામ ઇત્યાચક્ષત એત હિ સર્વાણિ
 વામાન્યભિસંચન્તિ સર્વાણ્યેનં વામાન્યભિસંચન્તિ
 ય એવં વેદ ॥ ૪.૧૫.૨ ॥

એષ ઉ એવ વામનીરેષ હિ સર્વાણિ વામાનિ નચતિ
 સર્વાણિ વામાનિ નચતિ ય એવં વેદ ॥ ૪.૧૫.૩ ॥

એષ ઉ એવ ભામનીરેષ હિ સર્વેષુ લોકેષુ ભાતિ
 સર્વેષુ લોકેષુ ભાતિ ય એવં વેદ ॥ ૪.૧૫.૪ ॥

અથ યદુ ચૈવાસ્મિચ્છવ્યં કુર્વન્તિ યદિ ચ
 નાર્ષિષમેવાભિસંભવન્ત્યર્ષિષોડહરહ
 આપૂર્યમાણપક્ષમાપૂર્યમાણપક્ષાધાન્ષડુદડુડેતિ
 માસા ય સ્તાન્માસેભ્યઃ સંવત્સર ય
 સંવત્સરાદાદિત્યમાદિત્યાચ્યન્દ્રમસં ચન્દ્રમસો વિદ્યુતં

तत् पुरुषोऽमानवः स अनान्द्रात्र गमयत्येष देवपथो
 द्रामपथ एतेन प्रतिपद्यमाना इमं मानवमावर्त नावर्तन्ते
 नावर्तन्ते ॥ ४.१५.५ ॥

॥ इति पञ्चदशः खण्डः ॥

अेष उ वै यज्ञो योऽयं पवते अेष उ यन्नित् स सर्वं पुनाति
 यदेष यन्नित् स सर्वं पुनाति तस्मादेष अेव यज्ञस्तस्य
 मनश्च वाक्य वर्तनी ॥ ४.१६.१ ॥

तयोरन्यतरां मनसा स स्करोति द्रामा वाथा
 डोताध्वर्युरुद्रातान्यतरा स यत्रौपाकृते प्रातरनुवाडे
 पुरा परिधानीयाया द्रामा व्यवदति ॥ ४.१६.२ ॥

अन्यतरामेव वर्तनी स स्करोति डीयतेऽन्यतरा
 स यथैकपाद्ग्रजन्त्रथो वैडेन यडेण वर्तमानो
 रिष्यत्येवमस्य यज्ञोरिष्यति यज्ञ रिष्यन्तं
 यजमानोऽनु रिष्यति स षड्वा पापीयान्भवति ॥ ४.१६.३ ॥

अथ यत्रौपाकृते प्रातरनुवाडे न पुरा परिधानीयाया द्रामा
 व्यवदत्युभे अेव वर्तनी स स्कुर्वन्ति न डीयतेऽन्यतरा ॥ ४.१६.४ ॥

स यथोभयपाद्ग्रजन्त्रथो वोभाभ्यां यकाभ्यां वर्तमानः
 प्रतितिष्ठत्येवमस्य यज्ञः प्रतितिष्ठति यज्ञं प्रतितिष्ठन्तं
 यजमानोऽनु प्रतितिष्ठति स षड्वा श्रेयान्भवति ॥ ४.१६.५ ॥

॥ इति षोडशः खण्डः ॥

प्रजापतिर्वोडानभ्यतपत्तेषां तथ्यमानाना
 रसान्प्रावृढदग्निं पृथिव्या वायुमन्तरिक्षातादित्यं दिवः ॥ ४.१७.१ ॥

स अेतास्तिस्रो देवता अभ्यतपत्तासां तथ्यमानाना
 रसान्प्रावृढदग्नेरृथो वायोर्यजू षि सामान्यादित्यात् ॥ ४.१७.२ ॥

स अेतां त्रयीं विद्यामभ्यतपत्तस्यास्तथ्यमानाया

રસાન્નાવૃહદ્ભૂરિત્યૃગ્ભ્યો ભુવરિતિ યજુભ્યઃ સ્વરિતિ
સામભ્યઃ ॥ ૪.૧૭.૩ ॥

તદદૃક્તો શિષ્યેદ્ભૂઃ સ્વાહેતિ ગાર્હપત્યે જુહુયાદૃયામેવ
તદ્રસેનર્યા વીર્યેણર્યા યજ્ઞસ્ય વિરિષ્ટ ઋ સંદધાતિ ॥ ૪.૧૭.૪ ॥

સ યદિ યજુષ્ટો શિષ્યેદ્ભુવઃ સ્વાહેતિ દક્ષિણાગ્નૌ
જુહુયાદ્યજુષામેવ તદ્રસેન યજુષાં વીર્યેણ યજુષાં યજ્ઞસ્ય
વિરિષ્ટ ઋ સંદધાતિ ॥ ૪.૧૭.૫ ॥

અથ યદિ સામતો શિષ્યેત્સ્વઃ સ્વાહેત્યાહવનીયે
જુહુયાત્સામ્નામેવ તદ્રસેન સામ્નાં વીર્યેણ સામ્નાં યજ્ઞસ્ય
વિરિષ્ટે સંદધાતિ ॥ ૪.૧૭.૬ ॥

તદથા લવણેન સુવર્ણ ઋ સંદધ્યાત્સુવર્ણેન રજત ઋ
રજતેન ત્રપુ ત્રપુણા સીસ ઋ સીસેન લોહં લોહેન દારુ
દારુ ચર્મણા ॥ ૪.૧૭.૭ ॥

એવમેષાં લોકાનામાસાં દેવતાનામસ્થાસ્ત્રય્યા વિદ્યાયા
વીર્યેણ યજ્ઞસ્ય વિરિષ્ટ ઋ સંદધાતિ ભેષજકૃતો હ વા
એષ યજ્ઞો યત્રૈવંવિદ્બ્રહ્મા ભવતિ ॥ ૪.૧૭.૮ ॥

એષ હ વા ઉદકપ્રવણો યજ્ઞો યત્રૈવંવિદ્બ્રહ્મા ભવત્યેવંવિદ ઋ
હ વા એષા બ્રહ્માણમનુગાથા યતો યત આવર્તતે
તત્તદ્રચ્છતિ ॥ ૪.૧૭.૯ ॥

માનવો બ્રહ્મૈવૈક ઋત્વિક્કુરૂનશ્ચાભિરક્ષત્યેવંવિદ્ય
વૈ બ્રહ્મા યજ્ઞં યજમાન ઋ સર્વા ઋ શ્ચત્વિજોઽભિરક્ષતિ
તસ્માદેવંવિદમેવ બ્રહ્માણં કુર્વાત નાનેવંવિદં નાનેવંવિદમ્ ॥ ૪.૧૭.૧૦ ॥

॥ ઇતિ ચતુર્થોઽધ્યાયઃ ॥

॥ पञ्चमोऽध्यायः ॥

यो ऽ वै ज्येष्ठं य श्रेष्ठं य वेदं ज्येष्ठश्च ऽ वै श्रेष्ठश्च
भवति प्राणो वाव ज्येष्ठश्च श्रेष्ठश्च ॥ ५.१.१ ॥

यो ऽ वै वसिष्ठं वेदं वसिष्ठो ऽ स्वानां भवति
वाग्वाव वसिष्ठः ॥ ५.१.२ ॥

यो ऽ वै प्रतिष्ठां वेदं प्रति ऽ तिष्ठत्यस्मिँश्च
लोकैऽमुष्मिँश्च यक्षुर्वाव प्रतिष्ठा ॥ ५.१.३ ॥

यो ऽ वै सम्पदं वेदं सँ ऽ ङास्मै कामाः पद्यन्ते
दैवाश्च मानुषाश्च श्रोत्रं वाव सम्पत् ॥ ५.१.४ ॥

यो ऽ वा आयतनं वेदायतनं ऽ ऽ स्वानां भवति
मनो ऽ वा आयतनम् ॥ ५.१.५ ॥

अथ ऽ प्राणा अहँ ऽ श्रेयसि व्यूहिरेऽहँ ऽ श्रेयान्स्म्यहँ ऽ
श्रेयान्स्मीति ॥ ५.१.६ ॥

ते ऽ प्राणाः प्रजापतिं पितरमेत्योयुर्भगवन्को नः
श्रेष्ठं ऽति तान्ढोवाय यस्मिन्व उल्हान्ते शरीरं
पापिष्ठतरमिव दृश्येत स वः श्रेष्ठं ऽति ॥ ५.१.७ ॥

सा ऽ वागुच्यकाम सा संवत्सरं प्रोष्य पर्येत्योवाय
कथमशकतर्ते मज्जुवितुमिति यथा कला अवदन्तः
प्राणन्तः प्राणेन पश्यन्तश्चक्षुषा शृण्वन्तः श्रोत्रेण
ध्यायन्तो मनसैवमिति प्रविवेश ऽ वाक् ॥ ५.१.८ ॥

यक्षुर्होच्यकाम तत्संवत्सरं प्रोष्य पर्येत्योवाय
कथमशकतर्ते मज्जुवितुमिति यथान्या अपश्यन्तः
प्राणन्तः प्राणेन वदन्तो वाया शृण्वन्तः श्रोत्रेण
ध्यायन्तो मनसैवमिति प्रविवेश ऽ यक्षुः ॥ ५.१.९ ॥

श्रोत्रं ऽ होच्यकाम तत्संवत्सरं प्रोष्य पर्येत्योवाय
कथमशकतर्ते मज्जुवितुमिति यथा अधिरा अशृण्वन्तः
प्राणन्तः प्राणेन वदन्तो वाया पश्यन्तश्चक्षुषा
ध्यायन्तो मनसैवमिति प्रविवेश ऽ श्रोत्रम् ॥ ५.१.१० ॥

મનો હોચ્ચકામ તત્સંવત્સરં પ્રોષ્ય પર્યેત્યોવાચ
કથમશકતર્તે મજ્જીવિતુમિતિ યથા બાલા અમનસઃ
પ્રાણન્તઃ પ્રાણેન વદન્તો વાચા પશ્યન્તશ્ચક્ષુષા
શૃણ્વન્તઃ શ્રોત્રેણૈવમિતિ પ્રવિવેશ હ મનઃ ॥ ૫.૧.૧૧ ॥

અથ હ પ્રાણ ઉચ્ચિક્ષમિષ્સ યથા સુહયઃ
પદ્મીશશઙ્કુન્સંખિદેદેવમિતરાન્પ્રાણાન્સમખિદત્ ५
હાભિસમેત્યોયુર્ભગવન્નેધિ ત્વં નઃ શ્રેષ્ઠોડસિ
મોઢ્ઢમીરિતિ ॥ ૫.૧.૧૨ ॥

અથ હૈનં વાગુવાચ યદહં વસિષ્ઠોડસ્મિ ત્વં
તદ્રસિષ્ઠોડસીત્યથ હૈનં ચક્ષુરુવાચ યદહં
પ્રતિષ્ઠાસ્મિ ત્વં તત્પ્રતિષ્ઠાસીતિ ॥ ૫.૧.૧૩ ॥

અથ હૈન ૫ શ્રોત્રમુવાચ યદહં સમ્પદસ્મિ ત્વં
તત્સમ્પદસીત્યથ હૈનં મન ઉવાચ યદહમાયતનમસ્મિ
ત્વં તદાયતનમસીતિ ॥ ૫.૧.૧૪ ॥

ન વૈ વાચો ન ચક્ષૂ ૫ ષિ ન શ્રોત્રાણિ ન
મના ૫ સીત્યાચક્ષતે પ્રાણા ઇત્યેવાચક્ષતે પ્રાણો
હ્યેવૈતાનિ સર્વાણિ ભવતિ ॥ ૫.૧.૧૫ ॥

॥ ઇતિ પ્રથમઃ ખણ્ડઃ ॥

સ હોવાચ કિં મેડન્નં ભવિષ્યતીતિ ચલ્લિચિદિદમા
શ્ચાભ્ય આ શકુનિભ્ય ઇતિ હોચુસ્તદ્વા એતદનસ્યાન્નમનો
હ વૈ નામ પ્રત્યક્ષં ન હ વા એવંવિદિ કિંચનાનન્નં
ભવતીતિ ॥ ૫.૨.૧ ॥

સ હોવાચ કિં મે વાસો ભવિષ્યતીત્યાપ ઇતિ
હોચુસ્તસ્માદ્વા એતદશિષ્યન્તઃ
પુરસ્તાચ્ચોપરિષ્ટાચ્ચાદ્ભિઃ પરિદધતિ
લમ્મુકો હ વાસો ભવત્યનગ્રો હ ભવતિ ॥ ૫.૨.૨ ॥

તદ્દૈત્સત્યકામો જાબાલો ગોશ્રુતયે વૈયાઘ્રપદાથોક્ત્વોવાચ
યદાપ્યેનચ્છુષ્કાય સ્થાણવે બ્રૂયાજ્જાયેરન્નેવાસ્મિન્જાબાઃ

प्ररोडेयुः पलाशानीति ॥ प.२.३ ॥

अथ यदि मडञ्जिगमिषेदमावास्यायां दीक्षित्वा पौर्णमास्या ५
रात्रौ सर्वौषधस्य मन्थं दधिमधुनोरुपमथ्य ज्येष्ठाय
श्रेष्ठाय स्वाडेत्यग्नावाज्यस्य हुत्वा मन्थे
सम्पातमवनयेत् ॥ प.२.४ ॥

वसिष्ठाय स्वाडेत्यग्नावाज्यस्य हुत्वा मन्थे
सम्पातमवनयेत्प्रतिष्ठायै स्वाडेत्यग्नावाज्यस्य हुत्वा
मन्थे सम्पातमवनयेत्सम्पदे स्वाडेत्यग्नावाज्यस्य हुत्वा
मन्थे सम्पातमवनयेदायतनाय स्वाडेत्यग्नावाज्यस्य हुत्वा
मन्थे सम्पातमवनयेत् ॥ प.२.५ ॥

अथ प्रतिसृष्ट्याञ्जलौ मन्थमाधाय जपत्यमो नामास्थमा
डि ते सर्वमिदं ५ स डि ज्येष्ठः श्रेष्ठो राजाधिपतिः
स मा ज्यैष्ठ्य ५ श्रैष्ठ्य ५ राज्यमाधिपत्यं
गमयत्वडमेवेदं ५ सर्वमसानीति ॥ प.२.६ ॥

अथ भल्वेतयर्था पश्च आचामति तत्सवितुर्वृषीमड
धत्याचामति वयं देवस्य भोजनमित्याचामति श्रेष्ठ ५
सर्वघातममित्याचामति तुरं भगस्य धीमडीति सर्वं पिबति
निर्णिज्य ड ५ सं यमसं वा पश्चादग्नेः संविशति यर्मणि वा
स्थाण्डिले वा वायंयमोऽप्रसाडः स यदि स्त्रियं
पश्येत्समृद्धं कर्मेति विधात् ॥ प.२.७ ॥

तदेष श्लोको यदा कर्मसु काम्येषु स्त्रियं ५ स्वप्नेषु
पश्यन्ति समृद्धिं तत्र जानीयात्तस्मिन्स्वप्ननिदर्शने
तस्मिन्स्वप्ननिदर्शने ॥ प.२.८ ॥

॥ इति द्वितीयः खण्डः ॥

श्वेतकेतुर्दारुणोयः पञ्चालाना ५ समितिमेयाय
त ५ ड प्रवालणो जैवलिरुवाच कुमारानु
त्वाशिषत्पितेत्यनु डि भगव इति ॥ प.३.१ ॥

वेत्थ यदितोऽधि प्रजाः प्रयन्तीति न भगव इति वेत्थ

યથા પુનરાવર્તન્તઃ ઇતિ ન ભગવ ઇતિ વેત્ય
પથોર્દેવયાનસ્ય પિતૃયાણસ્ય ચ વ્યાવર્તનાઃ ઇતિ
ન ભગવ ઇતિ ॥ પ.૩.૨ ॥

વેત્ય યથાસૌ લોકો ન સમ્પૂર્ણતઃ ઇતિ ન ભગવ ઇતિ
વેત્ય યથા પઞ્ચમ્યામાહુતાવાપઃ પુરુષવચસો
ભવન્તીતિ નૈવ ભગવ ઇતિ ॥ પ.૩.૩ ॥

અથાનુ કિમનુશિષ્ઠોઽવોચથા યો હીમાનિ ન
વિદ્યાત્થ ઋ સોઽનુશિષ્ઠો બ્રુવીતેતિ સ હાયસ્તઃ
પિતુરર્ધમેયાય ત ડોવાયાનનુશિષ્ય વાવ કિલ મા
ભગવાનબ્રવીદનુ ત્વાશિષમિતિ ॥ પ.૩.૪ ॥

પઞ્ચ મા રાજન્યબન્ધુઃ પ્રશ્નાનપ્રાક્ષીતેષાં
નૈકંચનાશકં વિવક્તુમિતિ સ હોવાચ યથા મા ત્વં
તદૈતાનવદો યથાહમેષાં નૈકંચન વેદ
યદહમિમાનવેદિષ્યં કથં તે નાવક્ષ્યમિતિ ॥ પ.૩.૫ ॥

સ હ ગૌતમો રાજ્ઞોઽર્ધમેયાય તસ્મૈ હ પ્રામાયાહ્વાં ચકાર
સ હ પ્રાતઃ સભાગ ઉદેયાય ત ડોવાચ માનુષસ્ય
ભગવન્ગૌતમ વિત્તસ્ય વરં વૃણીથા ઇતિ સ હોવાચ તવૈવ
રાજન્માનુષં વિત્તં યામેવ કુમારસ્થાન્તે
વાચમભાષથાસ્તામેવ મે બ્રૂહીતિ સ હ કૃચ્છ્રી બભૂવ ॥ પ.૩.૬ ॥

ત ડ ચિરં વસેત્યાજ્ઞાપયાંચકાર ત ડોવાચ
યથા મા ત્વં ગૌતમાવદો યથેયં ન પ્રાક્ત્વત્તઃ પુરા વિદ્યા
બ્રાહ્મણાન્ગચ્છતિ તસ્માદુ સર્વેષુ લોકેષુ ક્ષત્રસ્યૈવ
પ્રશાસનમભૂદિતિ તસ્મૈ હોવાચ ॥ પ.૩.૭ ॥

॥ ઇતિ તૃતીયઃ ખણ્ડઃ ॥

અસૌ વાવ લોકો ગૌતમાગ્નિસ્તસ્થાદિત્ય એવ
સમિદ્રશ્મયો ધૂમોઽહરર્ચિશ્ચન્દ્રમા અઙ્ગારા નક્ષત્રાણિ
વિસ્ફુલિઙ્ગાઃ ॥ પ.૪.૧ ॥

તસ્મિન્નેતસ્મિન્નગ્નૌ દેવાઃ શ્રદ્ધાં જુહ્વતિ

तस्या अङ्गुतेः सोमो राजा संभवति ॥ प.४.२ ॥

॥ इति चतुर्थः भाऽऽः ॥

पर्जन्यो वाव गौतमाग्निस्तस्य वायुरेव समिदं धूमो
विद्युदग्निश्चानिरङ्गाराद्वादनयो विस्फुलिङ्गाः ॥ प.प.१ ॥

तस्मिन्नेतस्मिन्नग्नौ देवाः सोमं राजानं जुहति
तस्या आङ्गुतेर्वर्षं संभवति ॥ प.प.२ ॥

॥ इति पञ्चमः भाऽऽः ॥

पृथिवी वाव गौतमाग्निस्तस्याः संवत्सर एव
समिदाकाशो धूमो रात्रिरग्निर्दिशोऽङ्गारा
अवान्तरदिशो विस्फुलिङ्गाः ॥ प.६.१ ॥

तस्मिन्नेतस्मिन्नग्नौ देवा वर्षं जुहति
तस्या आङ्गुतेश्च संभवति ॥ प.६.२ ॥

॥ इति षष्ठः भाऽऽः ॥

पुरुषो वाव गौतमाग्निस्तस्य वागेव समित्प्राणो धूमो
जिह्वार्थिश्चाक्षुरङ्गाराः श्रोत्रं विस्फुलिङ्गाः ॥ प.७.१ ॥

तस्मिन्नेतस्मिन्नग्नौ देवा अन्नं जुहति तस्या
आङ्गुते रेतः सम्भवति ॥ प.७.२ ॥

॥ इति सप्तमः भाऽऽः ॥

योषा वाव गौतमाग्निस्तस्या उपस्थ एव समिधदुपमन्त्रयते
स धूमो योनिरर्थिर्दन्तः करोति तेऽङ्गारा अभिनन्दा
विस्फुलिङ्गाः ॥ प.८.१ ॥

તસ્મિન્નેતસ્મિન્નગ્નૌ દેવા રેતો જુહતિ
તસ્યા આહુતેર્ગર્ભઃ સંભવતિ ॥ ૫.૮.૨ ॥

॥ ઇતિ અષ્ટમઃ ખણ્ડઃ ॥

ઇતિ તુ પચ્ચમ્યામાહુતાવાપઃ પુરુષવચસો ભવન્તીતિ
સ ઉલ્બાવૃતો ગર્ભો દશ વા નવ વા માસાનન્તઃ શયિત્વા
યાવદ્વાથ જાયતે ॥ ૫.૯.૧ ॥

સ જાતો યાવદાયુષં જીવતિ તં પ્રેતં દિષ્ટમિતોડગ્નય
એવ હરન્તિ યત એવેતો યતઃ સંભૂતો ભવતિ ॥ ૫.૯.૨ ॥

॥ ઇતિ નવમઃ ખણ્ડઃ ॥

તથ ઇત્યં વિદુઃ । યે યેમેડરણ્યે શ્રદ્ધા તપ ઇત્યુપાસતે
તેડરિષમભિસંભવન્ત્યરિષોડહરહ
આપૂર્યમાણપક્ષમાપૂર્યમાણપક્ષાધાન્ચડુદડ્ડેતિ
માસા ઋ સ્તાન્ ॥ ૫.૧૦.૧ ॥

માસેભ્યઃ સંવત્સર ઋ સંવત્સરાદાદિત્યમાદિત્યાચ્યન્દ્રમસં
ચન્દ્રમસો વિદ્યુતં તત્પુરુષોડમાનવઃ સ એનાન્બ્રહ્મ
ગમયત્યેષ દેવયાનઃ પન્થા ઇતિ ॥ ૫.૧૦.૨ ॥

અથ ય ઇમે ગ્રામ ઇષ્ટાપૂર્તે દત્તમિત્યુપાસતે તે
ધૂમમભિસંભવન્તિ ધૂમાદ્રાત્રિ ઋ
રાત્રેરપરપક્ષમપરપક્ષાધાન્ચડુદક્ષિણૈતિ
માસા ઋ સ્તાન્નૈતે સંવત્સરમભિપ્રાપ્નુવન્તિ ॥ ૫.૧૦.૩ ॥

માસેભ્યઃ પિતૃલોકં પિતૃલોકાદાકાશમાકાશાચ્યન્દ્રમસમેષ
સોમો રાજા તદ્દેવાનામન્ત્રં તં દેવા ભક્ષયન્તિ ॥ ૫.૧૦.૪ ॥

તસ્મિન્ન્યવાત્સમ્યાતમુષિત્વાથૈતમેવાધ્યાનં પુનર્નિવર્તન્તે
યથેતમાકાશમાકાશાદ્રાયું વાયુર્ભૂત્વા ધૂમો ભવતિ
ધૂમો ભૂત્વાભ્રં ભવતિ ॥ ૫.૧૦.૫ ॥

अभ्रं भूत्वा मेघो भवति मेघो भूत्वा प्रवर्षति
 त एव व्रीडियवा ओषधिवनस्पतयस्तिवमाषा इति
 जायन्तेऽतो वै ऋषुर्दुर्निष्प्रपतरं यो यो ङ्यन्नमत्ति
 यो रेतः सिञ्चति तद्भूय अवे भवति ॥ ५.१०.६ ॥

तद्य एव रमणीययरणा अभ्याशो ए यत्ते रमणीयां
 योनिमापधैर-ब्राह्मणयोनिं वा क्षत्रिययोनिं वा वैश्ययोनिं
 वाथ य एव कपूययरणा अभ्याशो ए यत्ते कपूयां
 योनिमापधैर-अश्वयोनिं वा सूकरयोनिं वा
 यएडालयोनिं वा ॥ ५.१०.७ ॥

अथैतयोः पथोर्न कतरेण्यन तानीमानि
 क्षुद्राण्यसकृदावर्तीनि भूतानि भवन्ति जायस्व
 म्नियस्वेत्येतत्तृतीयं स्थानं तेनासौ लोको न सम्भूर्यते
 तस्माज्जुगुप्सेत तदेष श्लोकः ॥ ५.१०.८ ॥

स्तेनो डिरेण्यस्य सुरां पिबे श्च गुरोस्तल्पमावस-ब्रह्मडा
 यैते पतन्ति यत्वारः पञ्चमश्चाथरं स्तैरिति ॥ ५.१०.९ ॥

अथ ए य अेतानेवं पञ्चाग्नी-वेद न सड
 तैरध्याथर-न्यामना लिप्यते शुद्धः पूतः पुण्यलोको भवति
 य अेवं वेद य अेवं वेद ॥ ५.१०.१० ॥

॥ इति दशमः खण्डः ॥

प्राचीनशाल औपमन्यवः सत्ययज्ञः
 पौलुषिचिन्द्रधुम्नो भाल्लवेयो जनः शार्कराक्ष्यो
 बुडिल आश्रतराश्रिस्ते डैते मडाशाला मडाश्रोत्रियाः
 समेत्य मीमांसां यङ्कुः को न आत्मा किं ब्रह्मेति ॥ ५.११.१ ॥

ते ए सम्पादयांयङ्कुरुद्दालको वै भगवन्तोऽयमारुणिः
 सम्प्रतीममात्मानं वैश्वानरमध्येति तं
 उन्ताभ्यागच्छामेति तं डाभ्याजग्मुः ॥ ५.११.२ ॥

स ए सम्पादयांयकार प्रक्ष्यन्ति मामिमे
 मडाशाला मडाश्रोत्रियास्तेभ्यो न सर्वमिव प्रतिपत्स्ये

હન્તાહમન્યમભ્યનુશાસાનીતિ ॥ ૫.૧૧.૩ ॥

તાન્હોવાચાશ્વપતિર્વૈ ભગવન્તોડયં કૈકેયઃ

સમ્પ્રતીમમાત્માનં વૈશ્વાનરમધ્યેતિ

ત ૨ હન્તાભ્યાગચ્છામેતિ ત ૨ હાભ્યાજગ્મુઃ ॥ ૫.૧૧.૪ ॥

તેભ્યો હ પ્રામેભ્યઃ પૃથગર્હાણિ કારયાંચકાર

સ હ પ્રાતઃ સંજિહાન ઉવાચ ન મે સ્તેનો જનપદે ન

કર્દર્યો ન મદ્યપો નાનાહિતાગ્નિર્નાવિદ્વાન્ સ્વૈરી સ્વૈરિણી

કુતો યક્ષ્યમાણો વૈ ભગવન્તોહહમસ્મિ યાવદેકૈકસ્મા

ઋત્વિજે ધનં દાસ્યામિ તાવદ્ભગવદ્ભ્યો દાસ્યામિ

વસન્તુ ભગવન્ત ઇતિ ॥ ૫.૧૧.૫ ॥

તે હોચુર્યેન હૈવાર્યેન પુરુષશ્ચરેત્ ૨ હૈવ

વદેદાત્માનમેવેમં વૈશ્વાનર ૨ સમ્પ્રત્યધ્યેષિ તમેવ નો

બ્રૂહીતિ ॥ ૫.૧૧.૬ ॥

તાન્હોવાચ પ્રાતર્વઃ પ્રતિવક્તાસ્મીતિ તે હ સમિત્પાણયઃ

પૂવાહિ પ્રતિચક્રમિરે તાન્હાનુપનીયૈવૈતદુવાચ ॥ ૫.૧૧.૭ ॥

॥ ઇતિ એકાદશઃ ખણ્ડઃ ॥

ઔપમન્યવ કં ત્વમાત્માનમુપાસ્સ ઇતિ દિવમેવ ભગવો

રાજન્નિતિ હોવાચૈષ વૈ સુતેજા આત્મા વૈશ્વાનરો યં

ત્વમાત્માનમુપાસ્સે તસ્માત્તવ સુતં પ્રસુતમાસુતં કુલે

દૃશ્યતે ॥ ૫.૧૨.૧ ॥

અત્સ્યન્નં પશ્યસિ પ્રિયમત્યન્નં પશ્યતિ પ્રિયં ભવત્યસ્ય

બ્રહ્મવર્યસં કુલે ય એતમેવમાત્માનં વૈશ્વાનરમુપાસ્તે

મૂઘા ત્વેષ આત્મન ઇતિ હોવાચ મૂઘાં તે

વ્યપતિષ્ઠધન્માં નાગમિષ્ય ઇતિ ॥ ૫.૧૨.૨ ॥

॥ ઇતિ દ્વાદશઃ ખણ્ડઃ ॥

अथ ढोवाय सत्ययज्ञं पौलुषिं प्राचीनयोग्यं कं
 त्वमात्मानमुपास्से ढत्यादित्यमेव भगवो राजन्निति
 ढोवायैष वै विश्वरूप आत्मा वैश्वानरो यं
 त्वमात्मानमुपास्से तस्मात्तव बहु विश्वरूपं कुले
 दृश्यते ॥ ५.१३.१ ॥

प्रवृत्तोऽश्वतरीरथो दासीनिष्कोऽत्स्यन्नं पश्यसि
 प्रियमत्स्यन्नं पश्यति प्रियं भवत्यस्य ब्रह्मवर्चसं कुले
 य अेतमेवमात्मानं वैश्वानरमुपास्ते यक्षुषेतदात्मन ढति
 ढोवायान्योऽभविष्यो यन्मां नागमिष्य ढति ॥ ५.१३.२ ॥

॥ ढति त्रयोदशः ढाण्डः ॥

अथ ढोवायेन्द्रद्युम्नं भावलवेयं वैयाघ्रपद्यं कं
 त्वमात्मानमुपास्से ढति वायुमेव भगवो राजन्निति
 ढोवायैष वै पृथग्वर्त्मात्मा वैश्वानरो यं
 त्वमात्मानमुपास्से तस्मात्त्वां पृथग्बलय आयन्ति
 पृथग्ग्रथश्रेणयोऽनुयन्ति ॥ ५.१४.१ ॥

अत्स्यन्नं पश्यसि प्रियमत्स्यन्नं पश्यति प्रियं भवत्यस्य
 ब्रह्मवर्चसं कुले य अेतमेवमात्मानं वैश्वानरमुपास्ते
 प्राणस्त्वेष आत्मन ढति ढोवाय प्राणस्त
 उदकमिष्यधन्मां नागमिष्य ढति ॥ ५.१४.२ ॥

॥ ढति चतुर्दशः ढाण्डः ॥

अथ ढोवाय जनं शार्कराक्ष्यं कं त्वमात्मानमुपास्से
 ढत्याकाशमेव भगवो राजन्निति ढोवायैष वै बहुल
 आत्मा वैश्वानरो यं त्वमात्मानमुपास्से तस्मात्त्वं
 बहुलोऽसि प्रजया च धनेन च ॥ ५.१५.१ ॥

अत्स्यन्नं पश्यसि प्रियमत्स्यन्नं पश्यति प्रियं भवत्यस्य
 ब्रह्मवर्चसं कुले य अेतमेवमात्मानं वैश्वानरमुपास्ते

સંદેહસ્ત્વેષ આત્મન ઇતિ હોવાચ સંદેહસ્તે વ્યશીર્યધન્માં
નાગમિષ્ય ઇતિ ॥ ૫.૧૫.૨ ॥

॥ ઇતિ પચ્ચદશઃ ખણ્ડઃ ॥

અથ હોવાચ બુડિલમાશ્વતરાશ્ચિં વૈયાઘ્રપદ ડં
ત્વમાત્માનમુપાસ્સ ઇત્યપ એવ ભગવો રાજન્નિતિ હોવાચૈષ
વૈ રથિરાત્મા વૈશ્વાનરો યં ત્વમાત્માનમુપાસ્સે
તસ્માત્વં રથિમાન્યુષ્ટિમાનસિ ॥ ૫.૧૬.૧ ॥

અત્સ્યન્નં પશ્યસિ પ્રિયમત્યન્નં પશ્યતિ પ્રિયં ભવત્યસ્ય
બ્રહ્મવર્યસં કુલે ય એતમેવમાત્માનં વૈશ્વાનરમુપાસ્તે
બસ્તિસ્ત્વેષ આત્મન ઇતિ હોવાચ બસ્તિસ્તે વ્યભેત્સ્યધન્માં
નાગમિષ્ય ઇતિ ॥ ૫.૧૬.૨ ॥

॥ ઇતિ ષોડશઃ ખણ્ડઃ ॥

અથ હોવાચોદ્દાલકમારુણિં ગૌતમ ડં ત્વમાત્માનમુપસ્સ
ઇતિ પૃથિવીમેવ ભગવો રાજન્નિતિ હોવાચૈષ વૈ
પ્રતિષ્ઠાત્મા વૈશ્વાનરો યં ત્વમાત્માનમુપાસ્સે
તસ્માત્વં પ્રતિષ્ઠિતોડસિ પ્રજયા ચ પશુભિશ્ચ ૫.૧૭.૧ ॥

અત્સ્યન્નં પશ્યસિ પ્રિયમત્યન્નં પશ્યતિ પ્રિયં ભવત્યસ્ય
બ્રહ્મવર્યસં કુલે ય એતમેવમાત્માનં વૈશ્વાનરમુપાસ્તે
પાદૌ ત્વેતાવાત્મન ઇતિ હોવાચ પાદૌ તે વ્યમ્લાસ્યેતાં
યન્માં નાગમિષ્ય ઇતિ ૫.૧૭.૨ ॥

॥ ઇતિ સપ્તદશઃ ખણ્ડઃ ॥

તાન્હોવાચૈતે વૈ ખલુ યૂયં પૃથગિવેમમાત્માનં
વૈશ્વાનરં વિદ્ધાં સોડન્નમત્ય યસ્ત્વેતમેવં
પ્રાદેશમાત્રમભિવિમાનમાત્માનં વૈશ્વાનરમુપાસ્તે સ સર્વેષુ

लोकेषु सर्वेषु भूतेषु सर्वेष्व्वात्मस्वप्नमिति ॥ ५.१८.१ ॥

तस्य उ वा अेतस्यात्मनो वैश्वानरस्य मूर्धैव
सुतेजश्चक्षुर्विश्चरुपः प्राणः पृथग्वर्त्मात्मा संदिडो
भडुलो अस्तिरेव रधिः पृथिव्येव पादावुर अेव वेदिर्लोमानि
अर्द्धिर्दुदयं गार्द्धपत्यो मनोऽन्वाडार्थपयन आस्यमाडवनीयः ॥ ५.१८.२ ॥

॥ इति अष्टादशः ऋणः ॥

तद्यद्भक्तं प्रथममागच्छेत्तद्भोमीय ५ स यां
प्रथमामाडुतिं जुडुयात्तां जुडुयात्प्राणाय स्वाडेति
प्राणस्तृप्यति ॥ ५.१९.१ ॥

प्राणे तृप्यति यक्षुस्तृप्यति यक्षुषि
तृप्यत्यादित्यस्तृप्यत्यादित्ये तृप्यति धौस्तृप्यति
दिवि तृप्यन्त्यां यत्किंय धौश्चादित्यश्चाधितिष्ठतस्तृप्यति
तस्थानुतृप्तिं तृप्यति प्रजया पशुभिरन्नाद्येन तेजसा
अभ्रवर्यसेनेति ॥ ५.१९.२ ॥

॥ इति ऐकोनविंशः ऋणः ॥

अथ यां द्वितीयां जुडुयात्तां जुडुयाद्व्यानाय स्वाडेति
व्यानस्तृप्यति ॥ ५.२०.१ ॥

व्याने तृप्यति श्रोत्रं तृप्यति श्रोत्रे तृप्यति
यन्द्रमास्तृप्यति यन्द्रमसि तृप्यति दिशस्तृप्यन्ति
दिक्षु तृप्यन्तीषु यत्किंय दिशश्च यन्द्रमाश्चाधितिष्ठन्ति
ततृप्यति तस्थानु तृप्तिं तृप्यति प्रजया पशुभिरन्नाद्येन
तेजसा अभ्रवर्यसेनेति ॥ ५.२०.२ ॥

॥ इति विंशः ऋणः ॥

અથ યાં તૃતીયાં જુહુયાત્તાં જુહુયાદપાનાય
સ્વાહેત્યપાનસ્તૃપ્યતિ ॥ ૫.૨૧.૧ ॥

અપાને તૃપ્યતિ વાક્તૃપ્યતિ વાચિ તૃપ્યન્ત્યામગ્નિસ્તૃપ્યત્યગ્નૌ
તૃપ્યતિ પૃથિવી તૃપ્યતિ પૃથિવ્યાં તૃપ્યન્ત્યાં ચત્કિંચ
પૃથિવી ચાગ્નિશ્ચાધિતિષ્ઠતસ્તતૃપ્યતિ
તસ્થાનુ તૃપ્તિં તૃપ્યતિ પ્રજયા પશુભિરન્નાદૈન તેજસા
બ્રહ્મવર્ચસેનેતિ ॥ ૫.૨૧.૨ ॥

॥ ઇતિ એકવિંશઃ ખાણ્ડઃ ॥

અથ યાં ચતુર્થીં જુહુયાત્તાં જુહુયાત્સમાનાય સ્વાહેતિ
સમાનસ્તૃપ્યતિ ॥ ૫.૨૨.૧ ॥

સમાને તૃપ્યતિ મનસ્તૃપ્યતિ મનસિ તૃપ્યતિ પર્જન્યસ્તૃપ્યતિ
પર્જન્યે તૃપ્યતિ વિદ્યુત્તૃપ્યતિ વિદ્યુતિ તૃપ્યન્ત્યાં ચત્કિંચ
વિદ્યુચ્ચ પર્જન્યશ્ચાધિતિષ્ઠતસ્તતૃપ્યતિ તસ્થાનુ તૃપ્તિં
તૃપ્યતિ પ્રજયા પશુભિરન્નાદૈન તેજસા બ્રહ્મવર્ચસેનેતિ ॥ ૫.૨૨.૨ ॥

॥ ઇતિ દ્વાવિંશઃ ખાણ્ડઃ ॥

અથ યાં પચ્ચર્મીં જુહુયાત્તાં જુહુયાદુદાનાય
સ્વાહેત્યુદાનસ્તૃપ્યતિ ॥ ૫.૨૩.૧ ॥

ઉદાને તૃપ્યતિ ત્વક્તૃપ્યતિ ત્વચિ તૃપ્યન્ત્યાં વાયુસ્તૃપ્યતિ
વાયૌ તૃપ્યત્યાકાશસ્તૃપ્યત્યાકાશે તૃપ્યતિ ચત્કિંચ
વાયુશ્ચાકાશશ્ચાધિતિષ્ઠતસ્તતૃપ્યતિ તસ્થાનુ તૃપ્તિં
તૃપ્યતિ પ્રજયા પશુભિરન્નાદૈન તેજસા બ્રહ્મવર્ચસેન ॥ ૫.૨૩.૨ ॥

॥ ઇતિ ત્રયોવિંશઃ ખાણ્ડઃ ॥

સ ય ઇદમવિદ્વાગ્નિહોત્રં જુહોતિ યથાઙ્ગારાનપોહ્ય
ભસ્મનિ જુહુયાત્તાદૃક્તત્સ્થાત્ ॥ ૫.૨૪.૧ ॥

अथ य अेतदेव विद्वानग्निदोत्रं जुडोति तस्य सर्वेषु लोकेषु
सर्वेषु भूतेषु सर्वेष्व्वात्मसु डुतं भवति ॥ ५.२४.२ ॥

तद्यथेषीकातूलमग्नौ प्रोतं प्रदूयेतैव ५ डस्य सर्वे
पाप्मानः प्रदूयन्ते य अेतदेव विद्वानग्निदोत्रं जुडोति ॥ ५.२४.३ ॥

तस्माद् डैवंविधदपि यण्डालायोच्छिष्टं
प्रयच्छेदात्मनि डैवास्य तद्वैश्वानरे डुतं ५ स्यादिति
तदेष श्लोकः ॥ ५.२४.४ ॥

यथेड क्षुधिता बाला मातरं पर्युपासत अेव ५ सर्वाणि
भूतान्यग्निदोत्रमुपासत ँत्यग्निदोत्रमुपासत ँति ॥ ५.२४.५ ॥

॥ ँति यतुर्विंशः ढाण्डः ॥

॥ ँति षड्यमोडध्यायः ॥

॥ षष्ठोडध्यायः ॥

श्वेतकेतुर्डारुणेय आस त ५ ड पितोवाय श्वेतकेतो
वस ढ्रड्मयर्थं न वै सोम्यास्मत्कुलीनोडननूय्य
ढ्रड्मभन्धुरिव भवतीति ॥ ६.१.१ ॥

स ड द्वाडशवर्ष उषेत्य यतुर्विंशतिवर्षः
सर्वाण्वेडानधीत्य मडामना अनूयानमानी स्तब्ध
अेयाय त ५ ड पितोवाय ॥ ६.१.२ ॥

श्वेतकेतो यन्न सोम्येडं मडामना अनूयानमानी
स्तब्धोडस्युत तमाडेशमप्राक्ष्यः येनाश्रुतं ५ श्रुतं
भवत्यमतं मतमविज्ञातं विज्ञातमिति डथं नु ढगवः
स आडेशो भवतीति ॥ ६.१.३ ॥

यथा सोम्यैडेन मृत्पिण्डेन सर्वं मृन्मयं विज्ञातं ५
स्याद्वायारम्भणं विकारो नामधेयं मृत्तिकेत्येव सत्यम् ॥ ६.१.४ ॥

यथा सोम्यैकेन लोडमणिना सर्वं लोडमयं विज्ञातं ✨
स्याद्वायारम्भाणां विकारो नामधेयं लोडमित्येव सत्यम् ॥ ६.१.५ ॥

यथा सोम्यिकेन नभनिङ्गन्तनेन सर्वं काष्ठायासं विज्ञातं ✨
स्याद्वायारम्भाणां विकारो नामधेयं कृष्णायसमित्येव
सत्यमेव ✨ सोम्य स आदेशो भवतीति ॥ ६.१.६ ॥

न वै नूनं भगवन्तस्त एतदवेद्विषुर्यद्ध्येतदवेद्विष्यन्धथं
मे नावक्ष्यन्निति भगवा ✨ स्त्वेव मे तद्भ्रवीत्विति तथा
सोम्येति लोवाच ॥ ६.१.७ ॥

॥ इति प्रथमः अण्डः ॥

सदेव सोम्येदमग्र आसीदिकमेवाद्वितीयम् ।
तद्भ्रुक आलुरसदेवेदमग्र आसीदिकमेवाद्वितीयं
तस्मादसतः सज्जायत ॥ ६.२.१ ॥

कुतस्तु भलु सोम्यैव ✨ स्यादिति लोवाच कथमसतः
सज्जायेतेति । सत्त्वेव सोम्येदमग्र
आसीदिकमेवाद्वितीयम् ॥ ६.२.२ ॥

तदैक्षत बलु स्यां प्रजायेयेति तत्तेजोऽसृजत तत्तेज
औक्षत बलु स्यां प्रजायेयेति तदपोऽसृजत ।
तस्माधत्र क्वय शोचति स्वेदते वा पुरुषस्तेजस एव
तदध्यापो जायन्ते ॥ ६.२.३ ॥

ता आप औक्षन्त बलुव्यः स्याम प्रजायेमलीति ता
अन्नमसृजन्त तस्माधत्र क्व य वर्षति तदेव भूयिष्ठमन्नं
भवत्यद्भ्य एव तदध्यन्नाद्यं जायते ॥ ६.२.४ ॥

॥ इति द्वितीयः अण्डः ॥

तेषां भल्वेषां भूतानां त्रीयेव भीजानि
भवन्त्याण्डं जुवजमुद्भिज्जमिति ॥ ६.३.१ ॥

सेयं देवतैक्षत उन्ताडमिमास्तिस्रो देवता अनेन
शुवेनात्मनानुप्रविश्य नामरूपे व्याकरवाणीति ॥ ६.३.२ ॥

तासां त्रिवृतं त्रिवृतमेकैकां करवाणीति सेयं
देवतेमास्तिस्रो देवता अनेनैव शुवेनात्मनानुप्रविश्य
नामरूपे व्याकरोत् ॥ ६.३.३ ॥

तासां त्रिवृतं त्रिवृतमेकैकामकरोद्यथा तु भलु
सोम्येमास्तिस्रो देवतास्त्रिवृत्त्रिवृद्वैका भवति
तन्मे विजानीहीति ॥ ६.३.४ ॥

॥ छति तृतीयः भाऽः ॥

यद्ये रोहितं ५ रूपं तेजसस्तद्रूपं यच्छुक्लं तदपां
यत्कृष्णं तदन्नस्यापागाद्येरेरित्वं वायारम्भाणं
विकारो नामधेयं त्रीणि रूपाणीत्येव सत्यम् ॥ ६.४.१ ॥

यदादित्यस्य रोहितं ५ रूपं तेजसस्तद्रूपं यच्छुक्लं तदपां
यत्कृष्णं तदन्नस्यापागादादित्यादादित्यत्वं वायारम्भाणं
विकारो नामधेयं त्रीणि रूपाणीत्येव सत्यम् ॥ ६.४.२ ॥

यच्छन्द्रमसो रोहितं ५ रूपं तेजसस्तद्रूपं यच्छुक्लं तदपां
यत्कृष्णं तदन्नस्यापागाद्य्यन्द्रास्यन्द्रत्वं वायारम्भाणं
विकारो नामधेयं त्रीणि रूपाणीत्येव सत्यम् ॥ ६.४.३ ॥

यद्विद्युतो रोहितं ५ रूपं तेजसस्तद्रूपं यच्छुक्लं तदपां
यत्कृष्णं तदन्नस्यापागाद्विद्युतो विद्युत्त्वं वायारम्भाणं
विकारो नामधेयं त्रीणि रूपाणीत्येव सत्यम् ॥ ६.४.४ ॥

अेतद्द स्म वै तद्विद्वा ५ स आहुः पूर्वे मडाशावा
मडाश्रोत्रिया न नोऽद्य
कश्चानाश्रुतममतमविज्ञातमुदाहरिष्यतीति ज्येभ्यो
विदांयकुः ॥ ६.४.५ ॥

यद् रोहितमिवाभूदिति तेजसस्तद्रूपमिति तद्विदांयकुर्द्यु
शुक्लमिवाभूदित्यपा ५ रूपमिति तद्विदांयकुर्द्यु

कृष्णमिवाभूदित्यत्रस्य रूपमिति तद्विद्यंयङ्कुः ॥ ६.४.६ ॥

यद्भविज्ञातमिवाभूदित्येतासामेव देवतानां सं समास इति

तद्विद्यंयङ्कुर्यथा तु भलु सोम्येमास्तिश्रो देवताः

पुरुषं प्राप्य त्रिवृत्त्रिवृद्वेडेका भवति तन्मे विजानीडीति ॥ ६.४.७ ॥

॥ इति यतुर्थः ऋग्ः ॥

अन्नमशितं त्रेधा विधीयते तस्य यः स्थविष्ठो

धातुस्तत्पुत्रीषं भवति यो मध्यमस्तन्मा सं

योऽणिष्ठस्तन्मनः ॥ ६.५.१ ॥

आपः पीतास्त्रेधा विधीयन्ते तासां यः स्थविष्ठो

धातुस्तन्मूत्रं भवति यो मध्यमस्तत्त्वोडितं योऽणिष्ठः

स प्राणः ॥ ६.५.२ ॥

तेजोऽशितं त्रेधा विधीयते तस्य यः स्थविष्ठो

धातुस्तदस्थि भवति यो मध्यमः स मज्जा

योऽणिष्ठः सा वाक् ॥ ६.५.३ ॥

अन्नमयं छि सोम्य मनः आपोमयः प्राणस्तेजोमयी

वागिति भूय एव मा भगवान्विज्ञापयत्विति तथा

सोम्येति डोवाच ॥ ६.५.४ ॥

॥ इति पञ्चमः ऋग्ः ॥

दध्नः सोम्य मध्यमानस्य योऽणिमा स उर्ध्वः समुदीषति

तत्सर्पिर्भवति ॥ ६.६.१ ॥

एवमेव भलु सोम्यान्नस्याशयमानस्य योऽणिमा स उर्ध्वः

समुदीषति तन्मनो भवति ॥ ६.६.२ ॥

अपा सं सोम्य पीयमानानां योऽणिमा स उर्ध्वः समुदीषति

सा प्राणो भवति ॥ ६.६.३ ॥

तेजसः सोम्याशयमानस्य योऽणिमा स उर्ध्वः समुदीषति

सा वाग्भवति ॥ ६.६.४ ॥

अन्नमयं ५ छि सोम्य मन आपोमयः प्राणस्तेजोमयी वागिति
भूय एव मा भगवान्विज्ञापयत्विति तथा सोम्येति ङोवाय ॥ ६.६.६ ॥

॥ इति षष्ठः खण्डः ॥

षोडशकलः सोम्य पुरुषः पञ्चदशाङ्गानि माशीः
काममपः पिबापोमयः प्राणो नपिबतो विच्छेत्स्यत
इति ॥ ६.७.१ ॥

स ङ पञ्चदशाङ्गानि नशाथ ङैनमुपससाद ङिं ब्रवीमि
भो इत्युयः सोम्य यजूं ५ षि सामानीति स ङोवाय न वै
मा प्रतिभान्ति भो इति ॥ ६.७.२ ॥

तं ५ ङोवाय यथा सोम्य मङ्गतोऽभ्या ङितस्यैकोऽङ्गारः
अधोतमात्रः परिशिष्टः स्यात्तेन ततोऽपि न बहु
दङ्गेव ५ सोम्य ते षोडशानां कलानामेका कलातिशिष्टा
स्यात्तथैतर्हि वेदाननुभवस्यशानाथ मे विज्ञास्यसीति ॥ ६.७.३ ॥

स ङशाथ ङैनमुपससाद तं ५ ङ यत्किंय पप्रश्च
सर्वं ५ ङ प्रतिपेदे ॥ ६.७.४ ॥

तं ५ ङोवाय यथा सोम्य मङ्गतोऽभ्याङ्गितस्यैकमङ्गारं
अधोतमात्रं परिशिष्टं तं तृणैरुपसमाधाय
प्राणवलयेत्तेन ततोऽपि बहु दङ्गेत् ॥ ६.७.५ ॥

एव ५ सोम्य ते षोडशानां कलानामेका
कलातिशिष्टाभूत्सान्नोपसमाङ्गिता प्राणवाली
तथैतर्हि वेदाननुभवस्यन्नमयं ५ छि सोम्य मन आपोमयः
प्राणस्तेजोमयी वागिति तद्भास्य विज्ञाविति विज्ञाविति ॥ ६.७.६ ॥

॥ इति सप्तमः खण्डः ॥

उद्दालको डारुणिः श्वेतकेतुं पुत्रमुवाच स्वप्रान्तं मे सोम्य
विजानीडीति यत्रैतत्पुरुषः स्वपिति नाम सता सोम्य तदा
सम्पन्नो भवति स्वमपीतो भवति तस्मादेन ॐ
स्वपितीत्यायक्षते स्व ॐ ङ्यपीतो भवति ॥ ६.८.१ ॥

स यथा शकुनिः सूत्रेण प्रबद्धो दिशं दिशं
पतित्वान्यत्रायतनमलब्ध्वा बन्धनमेवोपश्रयत
अेवमेव भलु सोम्य तन्मनो दिशं दिशं
पतित्वान्यत्रायतनमलब्ध्वा प्राणमेवोपश्रयते
प्राणबन्धन ॐ ङि सोम्य मन ंति ॥ ६.८.२ ॥

अशनापिपासे मे सोम्य विजानीडीति
यत्रैतत्पुरुषोऽशिशिषति नामाप अेव तदशितं नयन्ते
तद्यथा गोनायोऽश्वनायः पुरुषनाय ंत्येवं तदप
आयक्षतेऽशनायेति तत्रितश्छुऽगमुत्पतित ॐ सोम्य
विजानीडि नेदममूलं भविष्यतीति ॥ ६.८.३ ॥

तस्य क्व मूल ॐ स्यादन्यत्रात्रादेवमेव भलु सोम्यान्नेन
शुऽगनापो मूलमन्विच्छाद्भिः सोम्य शुऽगेन तेजो
मूलमन्विच्छ तेजसा सोम्य शुऽगेन सन्मूलमन्विच्छ
सन्मूलाः सोम्येमाः सर्वाः प्रजाः सदायतनाः
सत्प्रतिष्ठाः ॥ ६.८.४ ॥

अथ यत्रैतत्पुरुषः पिपासति नाम तेज अेव तत्पीतं नयते
तद्यथा गोनायोऽश्वनायः पुरुषनाय ंत्येवं तत्तेज
आयष्ट उदन्त्येति तत्रैतदेव शुऽगमुत्पतित ॐ सोम्य
विजानीडि नेदममूलं भविष्यतीति ॥ ६.८.५ ॥

तस्य क्व मूल ॐ स्यादन्यत्राद्भ्युऽद्भिः सोम्य शुऽगेन तेजो
मूलमन्विच्छ तेजसा सोम्य शुऽगेन सन्मूलमन्विच्छ
सन्मूलाः सोम्येमाः सर्वाः प्रजाः सदायतनाः सत्प्रतिष्ठा
यथा तु भलु सोम्येमास्तिस्रो देवताः पुरुषं प्राप्य
त्रिवृत्त्रिवृट्कैका भवति तद्दुक्तं पुरस्तादेव भवत्यस्य
सोम्य पुरुषस्य प्रयतो वाऽभनसि सम्पद्यते मनः प्राणे
प्राणस्तेजसि तेजः परस्यां देवतायाम् ॥ ६.८.६ ॥

स य ओषोऽग्निमैतदात्म्यमिदं सर्वं तत्सत्यं स
 आत्मा तत्त्वमसि श्वेतकेतो इति भूय अेव मा
 भगवान्विज्ञापयत्विति तथा सोम्येति ङोवाच ॥ ६.८.७ ॥

॥ इति अष्टमः पादः ॥

यथा सोम्य मधु मधुदृतो निस्तिष्ठन्ति नानात्ययानां
 वृक्षाणां रसान्समवहाराभेकता रसं गमयन्ति ॥ ६.८.९ ॥

ते यथा तत्र न विवेकं लभन्तेऽमुष्याहं वृक्षस्य
 रसोऽस्म्यमुष्याहं वृक्षस्य रसोऽस्मीत्येवमेव भलु
 सोम्येमाः सर्वाः प्रजाः सति सम्पद्ये न विदुः सति
 सम्पद्यामह इति ॥ ६.८.२ ॥

त इह व्यघ्नो वा सिं ह्यो वा वृको वा वराहो वा कीटो वा
 पतङ्गो वा ह्यं शो वा मशको वा यद्यद्भवन्ति तदाभवन्ति ॥ ६.८.३ ॥

स य ओषोऽग्निमैतदात्म्यमिदं सर्वं तत्सत्यं स आत्मा
 तत्त्वमसि श्वेतकेतो इति भूय अेव मा भगवान्विज्ञापयत्विति
 तथा सोम्येति ङोवाच ॥ ६.८.४ ॥

॥ इति नवमः पादः ॥

धमाः सोम्य नद्यः पुरस्तात्प्राय्यः स्यन्ते
 पश्चात्प्रतीत्यस्ताः समुद्रात्समुद्रमेवापियन्ति स समुद्र
 अेव भवति ता यथा तत्र न विदुश्चियमहमस्मीयमहमस्मीति ॥ ६.९०.९ ॥

अेवमेव भलु सोम्येमाः सर्वाः प्रजाः सत आगम्य न विदुः
 सत आगच्छामह इति त इह व्यघ्नो वा सिं ह्यो वा
 वृको वा वराहो वा कीटो वा पतङ्गो वा ह्यं शो वा मशको वा
 यद्यद्भवन्ति तदाभवन्ति ॥ ६.९०.२ ॥

स य ओषोऽग्निमैतदात्म्यमिदं सर्वं तत्सत्यं स आत्मा
 तत्त्वमसि श्वेतकेतो इति भूय अेव मा भगवान्विज्ञापयत्विति
 तथा सोम्येति ङोवाच ॥ ६.९०.३ ॥

॥ ઇતિ દશમઃ ખણ્ડઃ ॥

અસ્ય સોમ્ય મહતો વૃક્ષસ્ય ચો મૂલેડભ્યાહન્યાજજીવન્સ્રવેદ્યો
મધ્યેડભ્યાહન્યાજજીવન્સ્રવેદ્યોડગ્રેડભ્યાહન્યાજજીવન્સ્રવેત્સ
એષ જીવેનાત્મનાનુપ્રભૂતઃ પેપીયમાનો મોદમાનસ્તિષ્ઠતિ ॥ ૬.૧૧.૧ ॥

અસ્ય યદેકા ઋ શાખાં જીવો જહાત્યથ સા શુષ્યતિ
દ્વિતીયાં જહાત્યથ સા શુષ્યતિ તૃતીયાં જહાત્યથ સા
શુષ્યતિ સર્વ જહાતિ સર્વઃ શુષ્યતિ ॥ ૬.૧૧.૨ ॥

એવમેવ ખલુ સોમ્ય વિદ્ધીતિ હોવાચ જીવાપેતં વાવ કિલેદં
મિચતે ન જીવો મિચતે ઇતિ સ ય એષોડણિમૈતદાત્યમિદં ઋ
સર્વં તત્સત્ય ઋ સ આત્મા તત્ત્વમસિ શ્વેતકેતો ઇતિ ભૂય એવ
મા ભગવાન્વિજ્ઞાપયત્વિતિ તથા સોમ્યેતિ હોવાચ ॥ ૬.૧૧.૩ ॥

॥ ઇતિ એકાદશઃ ખણ્ડઃ ॥

ન્યગ્રોધકુલમત આહરેતીદં ભગવ ઇતિ ભિન્દીતિ ભિન્નં
ભગવ ઇતિ કિમત્ર પશ્યસીત્યાણ્ય ઇવેમા ધાના ભગવ
ઇત્યાસામડ્ગૈકાં ભિન્દીતિ ભિન્ના ભગવ ઇતિ કિમત્ર
પશ્યસીતિ ન કિંચન ભગવ ઇતિ ॥ ૬.૧૨.૧ ॥

ત ઋ હોવાચ યં વૈ સોમ્યૈતમણિમાનં ન નિભાલયસ
એતસ્ય વૈ સોમ્યૈષોડણિમ્ન એવં મહાન્યગ્રોધસ્તિષ્ઠતિ
શ્રદ્ધત્સવ સોમ્યેતિ ॥ ૬.૧૨.૨ ॥

સ ય એષોડણિમૈતદાત્યમિદં ઋ સર્વં તત્સત્ય ઋ સ આત્મા
તત્ત્વમસિ શ્વેતકેતો ઇતિ ભૂય એવ મા ભગવાન્વિજ્ઞાપયત્વિતિ
તથા સોમ્યેતિ હોવાચ ॥ ૬.૧૨.૩ ॥

॥ ઇતિ દ્વાદશઃ ખણ્ડઃ ॥

लवणमेतद्दुडेऽवधायाथ मा प्रातरुपसीदथा षति
 स ङ तथा ચકાર ત ૐ હોવાચ યદ્દોષા લવણમુદ્કેઽવાધા
 અડ્ગ તદાહરેતિ તદ્ધાવમૃશ્ય ન વિવેદ ॥ ૬.૧૩.૧ ॥

યથા વિલીનમેવાડ્ગાસ્થાન્તાદાચામેતિ કથમિતિ લવણમિતિ
 મધ્યાદાચામેતિ કથમિતિ લવણમિત્યન્તાદાચામેતિ
 કથમિતિ લવણમિત્યભિપ્રાસ્થૈતદથ મોપસીદથા ષતિ
 તદ્ધ તથા ચકાર તચ્છશ્વત્સંવર્તતે ત ૐ હોવાચાત્ર
 વાવ કિલ તત્સોમ્ય ન નિભાલયસેઽત્રૈવ કિલેતિ ॥ ૬.૧૩.૨ ॥

સ ય એષોઽણિમૈતદાત્મ્યમિદ ૐ સર્વ તત્સત્ય ૐ સ આત્મા
 તત્ત્વમસિ શ્વેતકેતો ષતિ ભૂય એવ મા ભગવાન્વિજ્ઞાપયત્વિતિ
 તથા સોમ્યેતિ હોવાચ ॥ ૬.૧૩.૩ ॥

॥ ઇતિ ત્રયોદશઃ ખણ્ડઃ ॥

યથા સોમ્ય પુરુષં ગન્ધારેભ્યોઽભિનદ્ધાક્ષમાનીય તં
 તતોઽતિજને વિસૃજેત્સ યથા તત્ર પ્રાડ્વોદ્વાધરાડ્વા
 પ્રત્યડ્વા પ્રધમાયીતાભિનદ્ધાક્ષ આનીતોઽભિનદ્ધાક્ષો
 વિસૃષ્ટઃ ॥ ૬.૧૪.૧ ॥

તસ્ય યથાભિનહનં પ્રમુચ્ય પ્રબ્રૂયાદેતાં દિશં ગન્ધારા
 એતાં દિશં વ્રજેતિ સ ગ્રામાદ્ગ્રામં પૃચ્છન્પણ્ડિતો મેધાવી
 ગન્ધારાનેવોપસમ્પદૈતૈવમેવેહાચાર્યવાન્પુરુષો વેદ
 તસ્ય તાવદેવ ચિરં યાવન્ન વિમોક્ષ્યેઽથ સમ્પત્સ્ય ષતિ ॥ ૬.૧૪.૨ ॥

સ ય એષોઽણિમૈતદાત્મ્યમિદ ૐ સર્વ તત્સત્ય ૐ સ આત્મા
 તત્ત્વમસિ શ્વેતકેતો ષતિ ભૂય એવ મા ભગવાન્વિજ્ઞાપયત્વિતિ
 તથા સોમ્યેતિ હોવાચ ॥ ૬.૧૪.૩ ॥

॥ ઇતિ ચતુર્દશઃ ખણ્ડઃ ॥

પુરુષ ૐ સોમ્યોતોપતાપિનં જ્ઞાતયઃ પર્યુપાસતે જાનાસિ
 માં જાનાસિ મામિતિ તસ્ય યાવન્ન વાઙ્મનસિ સમ્પદ્યતે

મનઃ પ્રાણે પ્રાણસ્તેજસિ તેજઃ પરસ્થાં દેવતાયાં
તાવજ્જનાતિ ॥ ૬.૧૫.૧ ॥

અથ યદાસ્ય વાહ્નનસિ સમ્પદ્યતે મનઃ પ્રાણે પ્રાણસ્તેજસિ
તેજઃ પરસ્થાં દેવતાયામથ ન જાનાતિ ॥ ૬.૧૫.૨ ॥

સ ય ઐષોઽણિમૈતદાત્મ્યમિદં ❧ સર્વં તત્ સત્યં ❧ સ આત્મા
તત્ત્વમસિ શ્વેતકેતો ઇતિ ભૂય એવ મા ભગવાન્વિજ્ઞાપયત્વિતિ
તથા સોમ્યેતિ હોવાચ ॥ ૬.૧૫.૩ ॥

॥ ઇતિ પચ્ચદશઃ ખણ્ડઃ ॥

પુરુષ ❧ સોમ્યોત

હસ્તગૃહીતમાનયન્ત્યપહાર્ષીત્સ્તેયમકાર્ષીત્પરશુમસ્મૈ
તપતેતિ સ યદિ તસ્ય કર્તા ભવતિ તત એવાનૃતમાત્માનં
કુરુતે સોઽનૃતાભિસંધોઽનૃતેનાત્માનમન્તર્ધાય
પરશું તમં પ્રતિગૃહ્ણાતિ સ દહ્યતેઽથ હન્યતે ॥ ૬.૧૬.૧ ॥

અથ યદિ તસ્યાકર્તા ભવતિ તતેવ સત્યમાત્માનં કુરુતે
સ સત્યાભિસન્ધઃ સત્યેનાત્માનમન્તર્ધાય પરશું તમં
પ્રતિગૃહ્ણાતિ સન દહ્યતેઽથ મુચ્યતે ॥ ૬.૧૬.૨ ॥

સ યથા તત્ર નાદાહ્યેતૈતદાત્મ્યમિદં ❧ સર્વં તત્સત્યં ❧ સ
આત્મા તત્ત્વમસિ શ્વેતકેતો ઇતિ તદ્દાસ્ય વિજ્ઞાવિતિ
વિજ્ઞાવિતિ ॥ ૬.૧૬.૩ ॥

॥ ઇતિ ષોડશઃ ખણ્ડઃ ॥

॥ ઇતિ ષષ્ઠોઽધ્યાયઃ ॥

॥ सप्तमोऽध्यायः ॥

अधीळि भगव इति ङोपससाढ सनत्सुमारं नारदस्त ॐ
 ङोवाय यद्वेत्य तेन ढोपसीद ततस्त ङर्ध्वं वक्ष्याढीति
 स ङोवाय ॥ ७.१.१ ॥

ऋवेदं भगवोऽध्येढि यजुर्वेदं ॐ सामवेदमाथर्वणं
 यतुर्थढितिङासपुराणं पञ्चढं वेदानां वेदं पित्र्यं ॐ राशिं
 दैवं निधिं वाङोवाङ्ग्यढेकायनं देवविधां ङ्रह्मविधां
 भूतविधां क्षत्रविधां नक्षत्रविधां ॐ
 सर्पदेवज्जनविधाढेतद्भगवोऽध्येढि ॥ ७.१.२ ॥

सोऽढं भगवो ढन्त्रविदेवास्ढि नात्ढविश्रुतं ॐ ङ्येव ढे
 भगवदृशेढ्यस्तरति शोकात्ढविदिति सोऽढं भगवः
 शोच्याढि तं ढा भगवाञ्छोकास्य पारं तारयत्विति
 तं ॐ ङोवाय यद्वेदं ङिञ्चैतदध्यगीषा ढाढैवैतत् ॥ ७.१.३ ॥

नाढ वा ऋवेदो यजुर्वेदः सामवेद आथर्वणश्चतुर्थं
 इतिङासपुराणः पञ्चढो वेदानां वेदः पित्र्यो राशिर्देवो
 निधिर्वाङोवाङ्ग्यढेकायनं देवविधा ङ्रह्मविधा भूतविधा
 क्षत्रविधा नक्षत्रविधा सर्पदेवज्जनविधा
 ढाढैवैतन्नाढोपास्स्वेति ॥ ७.१.४ ॥

स यो ढाढ ङ्रह्मेत्युपास्ते यावन्नाढो गतं तत्रास्य
 यथाकाढयारो भवति यो ढाढ ङ्रह्मेत्युपास्तेऽस्ति
 भगवो ढाढो भूय इति ढाढो वाव भूयोऽस्तीति तन्ढे
 भगवाढ्ङवीत्विति ॥ ७.१.५ ॥

॥ इति प्रथढः ङण्डः ॥

वाङवाव ढाढो भूयसी वाङवा ऋवेदं विज्ञापयति यजुर्वेदं ॐ
 सामवेदमाथर्वणं यतुर्थढितिङासपुराणं पञ्चढं वेदानां वेदं
 पित्र्यं ॐ राशिं दैवं निधिं वाङोवाङ्ग्यढेकायनं देवविधां
 ङ्रह्मविधां भूतविधां क्षत्रविधां ॐ सर्पदेवज्जनविधां
 द्रिवं य पृथिवीं य वायुं याकाशं चापश्च तेजश्च

દેવા ઋશ્વ મનુષ્યા ઋશ્વ પશૂ ઋશ્વ વયા ઋશ્વ સિ ચ
 તૃણવનસ્પતીઞ્શ્વાપદાન્યાકીટપતડ્ગપિપીલકં
 ધર્મ યાધર્મ ચ સત્યં ચાનૃતં ચ સાધુ ચાસાધુ ચ
 હૃદયજ્ઞં ચાહૃદયજ્ઞં ચ યદ્વૈ વાડનાભવિષ્યન્ન ધર્મો
 નાધર્મો વ્યજ્ઞાપયિષ્યન્ન સત્યં નાનૃતં ન સાધુ નાસાધુ
 ન હૃદયજ્ઞો નાહૃદયજ્ઞો વાગેવૈતત્સર્વં વિજ્ઞાપયતિ
 વાયમુપાસ્સ્વેતિ ॥ ૭.૨.૧ ॥

સ યો વાયં બ્રહ્મેત્યુપાસ્તે યાવદ્વાયો ગતં તત્રાસ્ય
 યથાકામચારો ભવતિ યો વાયં બ્રહ્મેત્યુપાસ્તેડસ્તિ
 ભગવો વાયો ભૂય ઇતિ વાયો વાવ ભૂયોડસ્તીતિ તન્મે
 ભગવાન્બ્રવીત્વિતિ ॥ ૭.૨.૨ ॥

॥ ઇતિ દ્વિતીયઃ ખણ્ડઃ ॥

મનો વાવ વાયો ભૂયો યથા વૈ દ્વે વામલકે દ્વે વા કોલે
 દ્વૌ વાક્ષૌ મુષ્ટિરનુભવત્યેવં વાયં ચ નામ ચ
 મનોડનુભવતિ સ યદા મનસા મનસ્યતિ
 મન્ત્રાનધીર્યેત્યથાધીતે કર્માણિ કુર્વાયેત્યથ કુરુતે
 પુત્રા ઋશ્વ પશૂ ઋશ્વેચ્છેયેત્યથેચ્છત ઇમં ચ
 લોકમમું ચેચ્છેયેત્યથેચ્છતે મનો હયાત્મા મનો હિ લોકો
 મનો હિ બ્રહ્મ મન ઉપાસ્સ્વેતિ ॥ ૭.૩.૧ ॥

સ યો મનો બ્રહ્મેત્યુપાસ્તે યાવન્મનસો ગતં તત્રાસ્ય
 યથાકામચારો ભવતિ યો મનો બ્રહ્મેત્યુપાસ્તેડસ્તિ
 ભગવો મનસો ભૂય ઇતિ મનસો વાવ ભૂયોડસ્તીતિ
 તન્મે ભગવાન્બ્રવીત્વિતિ ॥ ૭.૩.૨ ॥

॥ ઇતિ તૃતીયઃ ખણ્ડઃ ॥

સંકલ્પો વાવ મનસો ભૂયાન્યદા વૈ સંકલ્પયતેડથ
 મનસ્યત્યથ વાયમીરયતિ તામુ નામ્નીરયતિ નામ્નિ
 મન્ત્રા એકં ભવન્તિ મન્ત્રેષુ કર્માણિ ॥ ૭.૪.૧ ॥

तानि उ वा अेतानि संकल्पैकायनानि संकल्पात्मकानि
 संकल्पे प्रतिष्ठितानि समङ्गपतां धावापृथिवी
 समकल्पेतां वायुश्चाकाशं य समकल्पन्तापश्च
 तेजश्च तेषां सं क्ल्प्यै वर्षं संकल्पते
 वर्षस्य संक्लुप्त्या अन्नं संकल्पतेऽन्नस्य सं क्ल्प्यै
 प्राणाः संकल्पन्ते प्राणानां सं क्ल्प्यै मन्त्राः संकल्पन्ते
 मन्त्राणां सं क्ल्प्यै कर्माणि संकल्पन्ते कर्माणां
 संक्लुप्त्यै लोकः संकल्पते लोकस्य सं क्ल्प्यै सर्वं
 संकल्पते स अेष संकल्पः संकल्पमुपास्वेति ॥ ७.४.२ ॥

स यः संकल्पं ब्रह्मेत्युपास्ते संक्लुप्तान्वै स लोकान्भ्रुवान्भ्रुवः
 प्रतिष्ठितान् प्रतिष्ठितोऽव्यथमानानव्यथमानोऽभिसिध्यति
 यावत्संकल्पस्य गतं तत्रास्य यथाकामयारो भवति यः
 संकल्पं ब्रह्मेत्युपास्तेऽस्ति भगवः संकल्पाद्भूय धति
 संकल्पाद्भाव भूयोऽस्तीति तन्मे भगवान्ब्रवीत्विति ॥ ७.४.३ ॥

॥ धति यतुर्थः भाऽः ॥

चित्तं वाव सं कल्पाद्भूयो यदा वै येतयतेऽथ
 संकल्पयतेऽथ मनस्यत्यथ वायमीरयति तामु नाग्नीरयति
 नाग्नि मन्त्रा अेकं भवन्ति मन्त्रेषु कर्माणि ॥ ७.५.१ ॥

तानि उ वा अेतानि चित्तैकायनानि चित्तात्मानि चित्ते
 प्रतिष्ठितानि तस्माद्यद्यपि बहुविद्यित्तो भवति
 नायमस्तीत्येवैनमाहुर्द्ययं वेद यद्वा अयं
 विद्वात्रेत्यमचित्तः स्यादित्यथ यद्यल्पविच्छित्तवान्भवति
 तस्मा अेवोत शुश्रूषन्ते चित्तं ज्येवैषामेकायनं
 चित्तमात्मा चित्तं प्रतिष्ठा चित्तमुपास्वेति ॥ ७.५.२ ॥

स यश्चित्तं ब्रह्मेत्युपास्ते चित्तान्वै स लोकान्भ्रुवान्भ्रुवः
 प्रतिष्ठितान्प्रतिष्ठितोऽव्यथमानानव्यथमानोऽभिसिध्यति
 यावच्छित्तस्य गतं तत्रास्य यथाकामयारो भवति यश्चित्तं
 ब्रह्मेत्युपास्तेऽस्ति भगवश्चित्ताद्भूय धति चित्ताद्भाव

ભૂયોડસ્તીતિ તન્મે ભગવાન્બ્રવીત્વિતિ ॥ ૭.૫.૩ ॥

॥ ઇતિ પચ્ચમઃ ખણ્ડઃ ॥

ધ્યાનં વાવ ચિત્તાદ્ભૂયો ધ્યાયતીવ પૃથિવી
 ધ્યાયતીવાન્તરિક્ષં ધ્યાયતીવ ધૌર્ધ્યાયન્તીવાપો
 ધ્યાયન્તીવ પર્વતા દેવમનુષ્યાસ્તસ્માઘ ઇહ મનુષ્યાણાં
 મહત્તાં પ્રાપ્નુવન્તિ ધ્યાનાપાદા ઋ શા ઇવૈવ તે ભવન્ત્યથ
 ચેડલ્પાઃ કલહિનઃ પિશુના ઉપવાદિનસ્તેડથ ચે પ્રભવો
 ધ્યાનાપાદા ઋ શા ઇવૈવ તે ભવન્તિ ધ્યાનમુપાસ્સ્વેતિ ॥ ૭.૬.૧ ॥

સ યો ધ્યાનં બ્રહ્મેત્યુપાસ્તે યાવદ્ધ્યાનસ્ય ગતં તત્રાસ્ય
 યથાકામચારો ભવતિ યો ધ્યાનં બ્રહ્મેત્યુપાસ્તેડસ્તિ
 ભગવો ધ્યાનાદ્ભૂય ઇતિ ધ્યાનાદ્ભાવ ભૂયોડસ્તીતિ
 તન્મે ભગવાન્બ્રવીત્વિતિ ॥ ૭.૬.૨ ॥

॥ ઇતિ ષષ્ઠઃ ખણ્ડઃ ॥

વિજ્ઞાનં વાવ ધ્યાનાદ્ભૂયઃ વિજ્ઞાનેન વા ઋવેદં વિજાનાતિ
 યજુર્વેદ ઋ સામવેદમાથર્વણં ચતુર્થમિતિહાસપુરાણં
 પચ્ચમં વેદાનાં વેદં પિત્ર્ય ઋ રાશિં દૈવં નિધિં
 વાકોવાક્યમેકાયનં દેવવિદ્યાં બ્રહ્મવિદ્યાં ભૂતવિદ્યાં
 ક્ષત્રવિદ્યાં નક્ષત્રવિદ્યા ઋ સર્પદેવજનવિદ્યાં દિવં ચ
 પૃથિવીં ચ વાયું ચાકાશં ચાપશ્ચ તેજશ્ચ દેવા ઋ શ્ચ
 મનુષ્યા ઋ શ્ચ પશૂ ઋ શ્ચ વયા ઋ સિ ચ
 તૃણવનસ્પતીઞ્છવાપદાન્યાકીટપતડ્ગપિપીલકં
 ધર્મં ચાધર્મં ચ સત્યં ચાનૃતં ચ સાધુ ચાસાધુ ચ
 હૃદયજ્ઞં ચાહૃદયજ્ઞં ચાન્નં ચ રસં ચેમં ચ લોકમમું
 ચ વિજ્ઞાનેનૈવ વિજાનાતિ વિજ્ઞાનમુપાસ્સ્વેતિ ॥ ૭.૭.૧ ॥

સ યો વિજ્ઞાનં બ્રહ્મેત્યુપાસ્તે વિજ્ઞાનવતો વૈ સ
 લોકાન્જ્ઞાનવતોડભિસિધ્યતિ યાવદ્વિજ્ઞાનસ્ય ગતં તત્રાસ્ય
 યથાકામચારો ભવતિ યો વિજ્ઞાનં બ્રહ્મેત્યુપાસ્તેડસ્તિ ભગવો

विज्ञानाद्भूय इति विज्ञानाद्वाव भूयोऽस्तीति तन्मे
भगवान्ब्रवीत्विति ॥ ७.७.२ ॥

॥ इति सप्तमः खण्डः ॥

अलं वाव विज्ञानाद्भूयोऽपि ७ शतं विज्ञानवतामेको
अलवानाकम्पयते स यदा अली भवत्यथोत्थाता
भवत्युत्तिष्ठन्परिचरिता भवति परिचरन्नुपसत्ता
भवत्युपसीदन्द्रष्टा भवति श्रोता भवति मन्ता भवति
ओह्वा भवति कर्ता भवति विज्ञाता भवति अलेन वै पृथिवी
तिष्ठति अलेनान्तरिक्षं अलेन द्यौर्बलेन पर्वता अलेन
देवमनुष्या अलेन पशवश्च यथा ॐ सि य तृणवन्स्यतयः
श्वापदान्याकीटपतङ्गापिपीलिकं अलेन लोकस्तिष्ठति
अलमुपास्वेति ॥ ७.८.१ ॥

स यो अलं अहमेत्युपास्ते यावद्बलस्य गतं तत्रास्य
यथाकामयारो भवति यो अलं अहमेत्युपास्तेऽस्ति भगवो
अलाद्भूय इति अलाद्वाव भूयोऽस्तीति तन्मे
भगवान्ब्रवीत्विति ॥ ७.८.२ ॥

॥ इति अष्टमः खण्डः ॥

अन्नं वाव अलाद्भूयस्तस्माद्यद्यपि दश
रात्रीर्नाश्रीयाद्यद्यु ७
शुवेद्यथाद्रष्टाश्रोतामन्ताओह्वाकर्ताविज्ञाता
भवत्यथान्नस्यायै द्रष्टा भवति श्रोता भवति मन्ता
भवति ओह्वा भवति कर्ता भवति विज्ञाता
भवत्यन्नमुपास्वेति ॥ ७.९.१ ॥

स योऽन्नं अहमेत्युपास्तेऽन्नवतो वै स
लोकान्मानवतोऽभिसिध्यति यावदन्नस्य गतं तत्रास्य
यथाकामयारो भवति योऽन्नं अहमेत्युपास्तेऽस्ति
भगवोऽन्नाद्भूय इत्यन्नाद्वाव भूयोऽस्तीति तन्मे

ભગવાન્બ્રવીત્વિતિ ॥ ૭.૯.૨ ॥

॥ ઇતિ નવમઃ ખણ્ડઃ ॥

આપો વાવાત્રાદ્ભૂયસ્તસ્માધદા સુવૃષ્ટિર્ન ભવતિ
વ્યાધીયન્તે પ્રાણા અન્નં કનીયો ભવિષ્યતીત્યથ યદા
સુવૃષ્ટિર્ભવત્યાનન્દિનઃ પ્રાણા ભવન્ત્યન્નં બહુ
ભવિષ્યતીત્યાપ એવેમા મૂર્તા યેયં પૃથિવી યદન્તરિક્ષં
યદ્દ્યૌર્યત્પર્વતા યદ્દેવમનુષ્યાયત્પશવશ્ચ વયા ઋસિ ચ
તૃણવનસ્પતયઃ શ્વાપદાન્ચાકીટપતડ્ગપિપીલકમાપ
એવેમા મૂર્તા અપ ઉપાસ્સ્વેતિ ॥ ૭.૧૦.૧ ॥

સ યોડપો બ્રહ્મેત્યુપાસ્ત આપ્રોતિ સર્વાન્કામા ઋસ્તૃમિમાન્ભવતિ
યાવદપાં ગતં તત્રાસ્ય યથાકામચારો ભવતિ યોડપો
બ્રહ્મેત્યુપાસ્તેડસ્તિ ભગવોડદૃબ્યો ભૂય ઇત્યદૃબ્યો વાવ
ભૂયોડસ્તીતિ તન્મે ભગવાન્બ્રવીત્વિતિ ॥ ૭.૧૦.૨ ॥

॥ ઇતિ દશમઃ ખણ્ડઃ ॥

તેજો વાવાદ્બ્યો ભૂયસ્તદ્દા એતદ્દાયુમાગૃહ્યાકાશમભિતપતિ
તદાહુર્નિશોચતિ નિતપતિ વર્ષિષ્યતિ વા ઇતિ તેજ એવ
તત્પૂર્વં દર્શયિત્વાથાપઃ સૃજતે તદેતદ્દૂર્ધ્વાભિશ્ચ
તિરશ્ચીભિશ્ચ વિદ્યુદ્ભિરાહ્લાદાશ્ચરન્તિ તસ્માદાહુર્વિદ્યોતતે
સ્તનયતિ વર્ષિષ્યતિ વા ઇતિ તેજ એવ તત્પૂર્વં દર્શયિત્વાથાપઃ
સૃજતે તેજ ઉપાસ્સ્વેતિ ॥ ૭.૧૧.૧ ॥

સ યસ્તેજો બ્રહ્મેત્યુપાસ્તે તેજસ્વી વૈ સ તેજસ્વતો
લોકાન્ભાસ્વતોડપહતતમસ્કાનભિસિધ્યતિ યાવત્તેજસો ગતં
તત્રાસ્ય યથાકામચારો ભવતિ યસ્તેજો બ્રહ્મેત્યુપાસ્તેડસ્તિ
ભગવસ્તેજસો ભૂય ઇતિ તેજસો વાવ ભૂયોડસ્તીતિ તન્મે
ભગવાન્બ્રવીત્વિતિ ॥ ૭.૧૧.૨ ॥

॥ छति अेकादशः ढाऽः ॥

आकाशो वाव तेजसो भूयानाकाशे वै सूर्याचन्द्रमसावुभौ
विद्युन्नक्षत्राण्यग्निराकाशेनाह्वयत्याकाशेन
शृणोत्याकाशेन प्रतिशृणोत्याकाशे रमत आकाशे न रमत
आकाशे जायत आकाशमभिजायत आकाशमुपास्वेति ॥ ७.१२.१ ॥

स य आकाशं ब्रह्मेत्युपास्त आकाशवतो वै स
लोकान्प्रकाशवतोऽसंभाधानुरुगायवतोऽभिसिध्यति
यावदाकाशस्य गतं तत्रास्य यथाकामयारो भवति
य आकाशं ब्रह्मेत्युपास्तेऽस्ति भगव आकाशाद्भूय छति
आकाशाद्वाव भूयोऽस्तीति तन्मे भगवान्ब्रवीत्विति ॥ ७.१२.२ ॥

॥ छति द्वादशः ढाऽः ॥

स्मरो वावाकाशाद्भूयस्तस्माद्यद्यपि बहव आसीरन्न
स्मरन्तो नैव ते कंयन शृणुयुर्न मन्वीरन्न विजानीरन्यदा
वाव ते स्मरेयुरथ शृणुयुरथ मन्वीरन्नथ विजानीरन्स्मरेण
वै पुत्रान्विजानाति स्मरेण पशून्स्मरमुपास्वेति ॥ ७.१३.१ ॥

स यः स्मरं ब्रह्मेत्युपास्ते यावत्स्मरस्य गतं तत्रास्य
यथाकामयारो भवति यः स्मरं ब्रह्मेत्युपास्तेऽस्ति भगवः
स्मराद्भूय छति स्मराद्वाव भूयोऽस्तीति तन्मे
भगवान्ब्रवीत्विति ॥ ७.१३.२ ॥

॥ छति त्रयोदशः ढाऽः ॥

आशा वाव स्मराद्भूयस्याशेद्धो वै स्मरो मन्त्रानधीते
कर्माणि कुरुते पुत्राश्च पशूश्चेच्छत षमं य
लोकममुं शेच्छत आशामुपास्वेति ॥ ७.१४.१ ॥

स य आशां ब्रह्मेत्युपास्त आशयास्य सर्वे कामाः
समृध्यन्त्यमोघा ङास्याशिषो भवन्ति यावदाशाया
गतं तत्रास्य यथाकामयारो भवति य आशां

બ્રહ્મેત્યુપાસ્તેઽસ્તિ ભગવ આશાયા ભૂય ઇત્યાશાયા વાવ
ભૂયોઽસ્તીતિ તન્મે ભગવાન્બ્રવીત્વિતિ ॥ ૭.૧૪.૨ ॥

॥ ઇતિ ચતુર્દશઃ ખણ્ડઃ ॥

પ્રાણો વા આશાયા ભૂયાન્યથા વા અરા નાભૌ સમર્પિતા
એવમસ્મિન્પ્રાણો સર્વં સમર્પિતં પ્રાણઃ પ્રાણેન યાતિ
પ્રાણઃ પ્રાણં દદાતિ પ્રાણાય દદાતિ પ્રાણો હ પિતા પ્રાણો
માતા પ્રાણો ભ્રાતા પ્રાણઃ સ્વસા પ્રાણ આચાર્યઃ
પ્રાણો બ્રાહ્મણઃ ॥ ૭.૧૫.૧ ॥

સ યદિ પિતરં વા માતરં વા ભ્રાતરં વા સ્વસારં વાચાર્યં
વા બ્રાહ્મણં વા કિંચિદ્ભૃશમિવ પ્રત્યાહ
ધિક્ત્વાસ્તિત્યેવૈનમાહુઃ પિતૃહા વૈ ત્વમસિ માતૃહા વૈ
ત્વમસિ ભ્રાતૃહા વૈ ત્વમસિ સ્વસૃહા વૈ ત્વમસ્યાચાર્યહા
વૈ ત્વમસિ બ્રાહ્મણહા વૈ ત્વમસીતિ ॥ ૭.૧૫.૨ ॥

અથ યદ્યથેનાનુહાન્તપ્રાણાઞ્છૂલેન સમાસં
વ્યતિષંદહેન્નેવૈનં બ્રૂયુઃ પિતૃહાસીતિ ન માતૃહાસીતિ
ન ભ્રાતૃહાસીતિ ન સ્વસૃહાસીતિ નાચાર્યહાસીતિ
ન બ્રાહ્મણહાસીતિ ॥ ૭.૧૫.૩ ॥

પ્રાણો હ્યેવૈતાનિ સર્વાણિ ભવતિ સ વા એષ એવં પશ્યન્નેવં
મન્વાન એવં વિજાનન્નતિવાદી ભવતિ તં
ચેદ્બ્રૂયુરતિવાદ્યસીત્યતિવાદ્યસ્મીતિ બ્રૂયાન્નાપહ્નુવીત ॥ ૭.૧૫.૪ ॥

॥ ઇતિ પચ્ચદશઃ ખણ્ડઃ ॥

એષ તુ વા અતિવદતિ યઃ સત્યેનાતિવદતિ સોઽહં ભગવઃ
સત્યેનાતિવદાનીતિ સત્યં ત્યેવ વિજિજ્ઞાસિતવ્યમિતિ સત્યં
ભગવો વિજિજ્ઞાસ ઇતિ ॥ ૭.૧૬.૧ ॥

॥ ઇતિ ષોડશઃ ખણ્ડઃ ॥

यदा वै विजानात्यथ सत्यं वदति नाविजान-सत्यं वदति
विजानन्नेव सत्यं वदति विज्ञानं त्वेव विजिज्ञासितव्यमिति
विज्ञानं भगवो विजिज्ञासत इति ॥ ७.१७.१ ॥

॥ इति सप्तदशः पादः ॥

यदा वै मनुतेऽथ विजानाति नामत्वा विजानाति मत्वैव
विजानाति मतिस्त्वेव विजिज्ञासितव्येति मतिं भगवो
विजिज्ञासत इति ॥ ७.१८.१ ॥

॥ इति अष्टादशः पादः ॥

यदा वै श्रद्धात्यथ मनुते नाश्रद्धन्मनुते
श्रद्धेव मनुते श्रद्धा त्वेव विजिज्ञासितव्येति
श्रद्धां भगवो विजिज्ञासत इति ॥ ७.१९.१ ॥

॥ इति ऐकोनविंशतितमः पादः ॥

यदा वै निस्तिष्ठत्यथ श्रद्धाति
नानिस्तिष्ठत्श्रद्धाति निस्तिष्ठन्नेव श्रद्धाति
निष्ठा त्वेव विजिज्ञासितव्येति निष्ठां भगवो
विजिज्ञासत इति ॥ ७.२०.१ ॥

॥ इति विंशतितमः पादः ॥

यदा वै करोत्यथ निस्तिष्ठति नाकृत्वा निस्तिष्ठति
कृत्वैव निस्तिष्ठति कृतिस्त्वेव विजिज्ञासितव्येति
कृतिं भगवो विजिज्ञासत इति ॥ ७.२१.१ ॥

॥ इति ऐकविंशः पादः ॥

યદા વૈ સુખં લભતેડથ કરોતિ નાસુખં લબ્ધ્વા કરોતિ
સુખમેવ લબ્ધ્વા કરોતિ સુખં ત્વેવ વિજિજ્ઞાસિતવ્યમિતિ
સુખં ભગવો વિજિજ્ઞાસ ઇતિ ॥ ૭.૨૨.૧ ॥

॥ ઇતિ દ્વાવિંશઃ ખણ્ડઃ ॥

યો વૈ ભૂમા તત્સુખં નાલ્પે સુખમસ્તિ ભૂમૈવ સુખં
ભૂમા ત્વેવ વિજિજ્ઞાસિતવ્ય ઇતિ ભૂમાનં ભગવો
વિજિજ્ઞાસ ઇતિ ॥ ૭.૨૩.૧ ॥

॥ ઇતિ ત્રયોવિંશઃ ખણ્ડઃ ॥

યત્ર નાન્યત્પશ્યતિ નાન્યચ્છૃણોતિ નાન્યદ્વિજાનાતિ સ
ભૂમાથ યત્રાન્યત્પશ્યત્યન્યચ્છૃણોત્યન્યદ્વિજાનાતિ
તદલ્પં યો વૈ ભૂમા તદમૃતમથ યદલ્પં તન્મર્ત્યું સ
ભગવઃ કસ્મિન્પ્રતિષ્ઠિત ઇતિ સ્વે મહિમ્નિ યદિ વા
ન મહિમ્નીતિ ॥ ૭.૨૪.૧ ॥

ગોઞ્ચમિહ મહિમેત્યાચક્ષતે હસ્તિહિરણ્યં દાસભાર્ય
ક્ષેત્રાણ્યાયતનાનીતિ નાહમેવં બ્રવીમિ બ્રવીમીતિ
હોવાચાન્યોહ્યન્યસ્મિન્પ્રતિષ્ઠિત ઇતિ ॥ ૭.૨૪.૨ ॥

॥ ઇતિ ચતુર્વિંશઃ ખણ્ડઃ ॥

સ એવાધસ્તાત્સ ઉપરિષ્ટાત્સ પશ્ચાત્સ પુરસ્તાત્સ
દક્ષિણાતઃ સ ઉત્તરતઃ સ એવેદ સર્વમિત્યથાતોડહંકારાદેશ
એવાહમેવાધસ્તાદહમુપરિષ્ટાદહં પશ્ચાદહં પુરસ્તાદહં
દક્ષિણાતોડહમુત્તરતોડહમેવેદ સર્વમિતિ ॥ ૭.૨૫.૧ ॥

અથાત આત્માદેશ એવાત્મૈવાધસ્તાદાત્મોપરિષ્ટાદાત્મા
પશ્ચાદાત્મા પુરસ્તાદાત્મા દક્ષિણાત આત્મોત્તરત
આત્મૈવેદ સર્વમિતિ સ વા એષ એવં પશ્યન્નેવં મન્વાન એવં

विजानन्नात्मरतिरात्मक्रीऽ आत्ममिथुन आत्मानन्दः स
स्वराऽभवति तस्य सर्वेषु लोकेषु कामयारो भवति
अथ येऽन्यथातो विदुरन्यराजानस्ते क्षय्यलोका भवन्ति
तेषां सर्वेषु लोकेष्वकामयारो भवति ॥ ७.२५.२ ॥

॥ इति पञ्चविंशः खण्डः ॥

तस्य ७ वा अेतस्यैवं पश्यत अेवं मन्वानस्यैवं विजानत
आत्मतः प्राण आत्मत आशात्मतः स्मर आत्मत आकाश
आत्मतस्तेज आत्मत आप आत्मत
आविर्भावतिरोभावावात्मतोऽन्नमात्मतो बलमात्मतो
विज्ञानमात्मतो ध्यानमात्मतश्चित्तमात्मतः
संकल्प आत्मतो मन आत्मतो वागात्मतो नामात्मतो मन्त्रा
आत्मतः कर्माण्यात्मत अेवेद सर्वमिति ॥ ७.२६.१ ॥

तदेष श्रौको न पश्यो मृत्युं पश्यति न रोगं नोत दुःखता
सर्वं ७ पश्यः पश्यति सर्वमाप्नोति सर्वश इति
स अेकधा भवति त्रिधा भवति पञ्चधा
सप्तधा नवधा यैव पुनश्चैकादशः स्मृतः
शतं च दश चैकश्च सडस्राणि च
वि शतिराडाऽरशुद्धौ सत्त्वशुद्धौ ध्रुवा स्मृतिः
स्मृतिलभ्ने सर्वग्रन्थीनां विप्रमोक्षस्तस्मै
मृदितकषायाय तमसस्पारं दर्शयति
भगवान्सनत्कुमारस्त स्कन्द इत्यायक्षते
त स्कन्द इत्यायक्षते ॥ ७.२६.२ ॥

॥ इति षड्विंशः खण्डः ॥

॥ इति सप्तमोऽध्यायः ॥

॥ અષ્ટમોઽધ્યાયઃ ॥

અથ યદિદમસ્મિન્બ્રહ્મપુરે દહરં પુણ્ડરીકં વેશ્મ
દહરોઽસ્મિન્નન્તરાકાશસ્તસ્મિન્ચદન્તસ્તદન્વેષ્ટ્યં
તદ્ભાવ વિજિજ્ઞાસિતવ્યમિતિ ॥ ૮.૧.૧ ॥

તં ચેદ્બ્રૂયુર્યદિદમસ્મિન્બ્રહ્મપુરે દહરં પુણ્ડરીકં વેશ્મ
દહરોઽસ્મિન્નન્તરાકાશઃ કિં તદન્ત્ર વિદ્યેતે યદન્વેષ્ટ્યં
યદ્ભાવ વિજિજ્ઞાસિતવ્યમિતિ સ બ્રૂયાત્ ॥ ૮.૧.૨ ॥

યાવાન્વા અયમાકાશસ્તાવાનેષોઽન્તર્હૃદય અકાશ
ઉભે અસ્મિન્દ્યાવાપૃથિવી અન્તરેવ સમાહિતે
ઉભાવગ્નિશ્ચ વાયુશ્ચ સૂર્યાચન્દ્રમસાવુભૌ
વિદ્યુન્નક્ષત્રાણિ યચ્ચાસ્યેહાસ્તિ યચ્ચ નાસ્તિ સર્વં
તદસ્મિન્સમાહિતમિતિ ॥ ૮.૧.૩ ॥

તં ચેદ્બ્રૂયુરસ્મિન્ શ્ચેદિદં બ્રહ્મપુરે સર્વં સમાહિતં
સર્વાણિ ચ ભૂતાનિ સર્વે ચ કામા યદૈતજ્જરા વાપ્રોતિ
પ્રધ્વં સતે વા કિં તતોઽતિશિષ્યત ઇતિ ॥ ૮.૧.૪ ॥

સ બ્રૂયાન્નાસ્ય જરયૈતજ્જીર્યતિ ન વધેનાસ્ય હન્યત
એતત્સત્યં બ્રહ્મપુરમસ્મિકામાઃ સમાહિતાઃ એષ
આત્માપહતપાપ્મા વિજરો વિમૃત્યુર્વિશોકો
વિજિઘત્સોઽપિપાસઃ સત્યકામઃ સત્યસંકલ્પો યથા હ્યેવેહ
પ્રજા અન્વાવિશન્તિ યથાનુશાસનમ્ યં યમન્તમભિકામા
ભવન્તિ યં જનપદં યં ક્ષેત્રભાગં તં તમેવોપજીવન્તિ ॥ ૮.૧.૫ ॥

તદ્યથેહ કર્મજિતો લોકઃ ક્ષીયત એવમેવામુત્ર પુણ્યજિતો
લોકઃ ક્ષીયતે તદ્ય ઇહાત્માનમનુવિદ્યે વ્રજન્ત્યેતા શ્ચ
સત્યાન્કામા સ્તેષા સર્વેષુ લોકેષ્વકામચારો
ભવત્યથ ય ઇહાત્માનમનિવુદ્યે વ્રજન્ત્યેત શ્ચ
સત્યાન્કામા સ્તેષા સર્વેષુ લોકેષુ કામચારો ભવતિ ॥ ૮.૧.૬ ॥

॥ ઇતિ પ્રથમઃ ખણ્ડઃ ॥

स यदि पितृलोककामो भवति संकल्पाद्देवास्य पितरः
समुत्तिष्ठन्ति तेन पितृलोकेन सम्पन्नो महीयते ॥ ८.२.१ ॥

अथ यदि मातृलोककामो भवति संकल्पाद्देवास्य मातरः
समुत्तिष्ठन्ति तेन मातृलोकेन सम्पन्नो महीयते ॥ ८.२.२ ॥

अथ यदि भ्रातृलोककामो भवति संकल्पाद्देवास्य भ्रातरः
समुत्तिष्ठन्ति तेन भ्रातृलोकेन सम्पन्नो महीयते ॥ ८.२.३... ॥

अथ यदि स्वसृलोककामो भवति संकल्पाद्देवास्य स्वसारः
समुत्तिष्ठन्ति तेन स्वसृलोकेन सम्पन्नो महीयते ॥ ८.२.४ ॥

अथ यदि सप्पिलोककामो भवति संकल्पाद्देवास्य सप्पाथः
समुत्तिष्ठन्ति तेन सप्पिलोकेन सम्पन्नो महीयते ॥ ८.२.५ ॥

अथ यदि गन्धमात्यलोककामो भवति संकल्पाद्देवास्य
गन्धमात्ये समुत्तिष्ठतस्तेन गन्धमात्यलोकेन सम्पन्नो
महीयते ॥ ८.२.६ ॥

अथ यद्यन्नपानलोककामो भवति संकल्पाद्देवास्यान्नपाने
समुत्तिष्ठतस्तेनान्नपानलोकेन सम्पन्नो महीयते ॥ ८.२.७ ॥

अथ यदि गीतवादित्रलोककामो भवति संकल्पाद्देवास्य
गीतवादित्रे समुत्तिष्ठतस्तेन गीतवादित्रलोकेन सम्पन्नो
महीयते ॥ ८.२.८ ॥

अथ यदि स्त्रीलोककामो भवति संकल्पाद्देवास्य स्त्रियः
समुत्तिष्ठन्ति तेन स्त्रीलोकेन सम्पन्नो महीयते ॥ ८.२.९ ॥

यं यमन्तमभिकामो भवति यं कामं कामयते सोऽस्य
संकल्पाद्देव समुत्तिष्ठति तेन सम्पन्नो महीयते ॥ ८.२.१० ॥

॥ इति द्वितीयः ऋणः ॥

तं धर्मे सत्याः कामा अनृतापिधानास्तेषां सत्यानां
सतामनृतमपिधानं यो यो ळ्यस्येतः प्रैति न तमिह
दर्शनाय लभते ॥ ८.३.१ ॥

अथ ये चास्येऽहं ज्ञवा ये य प्रेता यस्यान्वदृच्छन्
 लभते सर्वं तदत्र गत्वा विन्दतेऽत्र ज्यस्यैते सत्याः
 कामा अनृतापिधानास्तद्यथापि छिरण्यनिधिं निहितमक्षेत्रज्ञा
 उपर्युपरि सञ्चरन्तो न विन्देयुरेवमेवेमाः सर्वाः प्रजा
 अहंरहंश्चन्त्य अतं ब्रह्मलोकं न विन्दन्त्यनृतेन छि
 प्रत्यूढाः ॥ ८.३.२ ॥

स वा अेष आत्मा हृदि तस्यैतदेव निरुक्तं हृदयमिति
 तस्माद्धृदयमहंरहं अवेवित्स्वर्गं लोकमेति ॥ ८.३.३ ॥

अथ य अेष सम्प्रसादोऽस्माश्चरीरात्समुत्थाय परं
 ज्योतिरुपसम्पद्य स्वेन रूपेणामिनिष्पद्यत अेष आत्मेति
 डोवाचैतदमृतमभयमेतद्ब्रह्मेति तस्य ह वा अेतस्य
 ब्रह्मणो नाम सत्यमिति ॥ ८.३.४ ॥

तानि ह वा अेतानि त्रीण्यक्षराणि सतीयमिति
 तद्यत्सत्तदमृतमथ यत्ति तन्मर्थमथ यद्यं तेनोभे
 यश्छति यदनेनोभे यश्छति तस्माधमहंरहं
 अवेवित्स्वर्गं लोकमेति ॥ ८.३.५ ॥

॥ छति तृतीयः भाऽः ॥

अथ य आत्मा स सेतुर्धृतिरेषां लोकानामसंभेदाय
 नैतं सेतुमहोरात्रे तरतो न जरा न मृत्युर्न शोको न
 सुकृतं न दुष्कृतं सर्वे पाप्मानोऽतो
 निवर्तन्तेऽपहतपाप्मा ज्येष ब्रह्मलोकः ॥ ८.४.१ ॥

तस्माद्वा अेतं सेतुं तीर्त्वान्धः सन्ननन्धो भवति
 विद्धः सन्नविद्धो भवत्युपतापी सन्ननुपतापी भवति
 तस्माद्वा अेतं सेतुं तीर्त्वापि नक्तमहरेवाभिनिष्पद्यते
 सकृद्विभातो ज्येवैष ब्रह्मलोकः ॥ ८.४.२ ॥

तद्य अेवैतं ब्रह्मलोकं ब्रह्मचर्येणानुविन्दन्ति
 तेषामेवैष ब्रह्मलोकस्तेषां सर्वेषु लोकेषु कामयारो
 भवति ॥ ८.४.३ ॥

॥ इति चतुर्थः पादः ॥

अथ यद्यज्ञ इत्यायक्षते ब्रह्मयर्थमेव तद्ब्रह्मयर्थेण
 ज्येव यो ज्ञाता तं विन्दतेऽथ यद्विष्टमित्यायक्षते
 ब्रह्मयर्थमेव तद्ब्रह्मयर्थेण ज्येवेष्ट्यात्मानमनुविन्दते ॥ ८.प.१ ॥

अथ यत्सत्रायणमित्यायक्षते ब्रह्मयर्थमेव तद्ब्रह्मयर्थेण
 ज्येव सत आत्मनस्त्राणं विन्दतेऽथ यन्मौनमित्यायक्षते
 ब्रह्मयर्थमेव तद्ब्रह्मयर्थेण ज्येवात्मानमनुविधि मनुते ' ॥ ८.प.२ ॥

अथ यदनाशकायनमित्यायक्षते ब्रह्मयर्थमेव तदेष
 ज्यात्मा न नश्यति यं ब्रह्मयर्थेणानुविन्दतेऽथ
 यदरण्यायनमित्यायक्षते ब्रह्मयर्थमेव तदरश्च ७ वै
 एयश्चाण्वौ ब्रह्मलोके तृतीयस्यामितो द्विवि तद्वैरं
 मदीयं ॐ सरस्तदश्चल्यः सोमसवनस्तदपरजिता
 पूर्व्वर्णमणः प्रभुविमितं ॐ छिरणमयम् ॥ ८.प.३ ॥

तद्य अवेतवरं य एयं याण्वौ ब्रह्मलोके
 ब्रह्मयर्थेणानुविन्दन्ति तेषामेवैष ब्रह्मलोकस्तेषां ॐ
 सर्वेषु लोकेषु कामयारो भवति ॥ ८.प.४ ॥

॥ इति पञ्चमः पादः ॥

अथ या अेता बृह्यस्य नाऽप्यस्ताः पिङ्गलस्याणिम्रस्तिष्ठन्ति
 शुक्लस्य नीलस्य पीतस्य लोहितस्येत्यसौ वा आदित्यः
 पिङ्गल अेष शुक्ल अेष नील अेष पीत अेष लोहितः ॥ ८.६.१ ॥

तद्यथा मडापथ आतत उभौ ग्रामौ गच्छतीमं यामुं
 यैवमेवैता आदित्यस्य रश्मय उभौ लोको गच्छन्तीमं यामुं
 यामुष्मादादित्यात्प्रतायन्ते ता आसु नाडीषु सृमा
 आल्भ्यो नाडीभ्यः प्रतायन्ते तेऽमुष्मिन्नादित्ये सृमाः ॥ ८.६.२ ॥

तद्यत्रैतत्सुमः समस्तः सम्प्रसन्नः स्वप्नं न विजानात्यासु
 तदा नाडीषु सृमो भवति तं न कश्चन पाप्मा स्पृशति

तेजसा छि तदा सम्पन्नो भवति ॥ ८.६.३ ॥

अथ यत्रैतदबलविमानं नीतो भवति तमभित आसीना
आलुर्जानासि मां जानासि मामिति स
यावदस्माच्छरीरादनुत्खान्तो भवति तावज्जानाति ॥ ८.६.४ ॥

अथ यत्रैतदस्माच्छरीरादुत्खामत्यथैतैरेव
रश्मिभिर्ध्वमाकृतं स ओमिति वा छोद्वा भीयते
स यावत्क्षिप्येन्मनस्तावदादित्यं गच्छत्येतद्भ्रूषु
लोकद्वारं विदुषां प्रपदनं निरोधोऽविदुषाम् ॥ ८.६.५ ॥

तदेष श्लोकः । शतं चैका य उदयस्थ नाऽप्यस्तासां
मूर्धानमभिनिःसृतैका । तयोर्ध्वमायन्नमृतत्वमेति
विष्वङ्ङन्या उल्कमणो भवन्त्युल्कमणो भवन्ति ॥ ८.६.६ ॥

॥ छति षष्ठः भाऽः ॥

य आत्मापडतपाप्मा विजरो विमृत्युर्विशोको
विजिघत्सोऽपिपासः सत्यकामः सत्यसंकल्पः सोऽन्वेष्टव्यः
स विजिज्ञासितव्यः स सर्वाँश्च लोकानाप्नोति
सर्वाँश्च कामान्यस्तमात्मानमनुविधे विजानातीति उ
प्रजापतिरुवाच ॥ ८.७.१ ॥

तद्भोभये देवासुरा अनुबुबुधिरे ते छोयुर्दन्त
तमात्मानमन्वेष्टामो यमात्मानमन्विष्य सर्वाँश्च
लोकानाप्नोति सर्वाँश्च कामानितीन्द्रो वैव
देवानामभिप्रवव्राज विरोचनोऽसुराणां तौ
डासंविदानावेव समित्वाणी प्रजापतिसकाशमाजग्मतुः ॥ ८.७.२ ॥

तौ उ द्वात्रिँश्च शतं वर्षाणि ब्रह्मययंभूषतुस्तौ उ
प्रजापतिरुवाच किमिच्छन्तावास्तमिति तौ छोयतुर्य
आत्मापडतपाप्मा विजरो विमृत्युर्विशोको
विजिघत्सोऽपिपासः सत्यकामः सत्यसंकल्पः सोऽन्वेष्टव्यः
स विजिज्ञासितव्यः स सर्वाँश्च लोकानाप्नोति सर्वाँश्च
कामान्यस्तमात्मानमनुविधे विजानातीति भगवतो वयो

वेदयन्ते तमिच्छन्ताववास्तमिति ॥ ८.७.३ ॥

तौ उ प्रजापतिरुवाच य ओषोऽक्षिणि पुरुषो दृश्यत
 ओष आत्मेति उवाचैतदमृतमभयमेतद्ब्रह्मेत्यथ योऽयं
 भगवोऽप्सु परिष्यायते यश्चायमादर्शं इतम ओष
 इत्येष उ अेवैषु सर्वेष्वन्तेषु परिष्यायत इति उवाच ॥ ८.७.४ ॥

॥ इति सप्तमः भाऽः ॥

उदशराव आत्मानमवेक्ष्य यदात्मनो न विजानीथस्तन्मे
 प्रभूतमिति तौ उदशरावेऽवेक्षां चक्रेते तौ उ
 प्रजापतिरुवाच किं पश्यथ इति तौ उवाचतुः
 सर्वमेवेदमावां भगव आत्मानं पश्याव आ लोमभ्यः आ
 नभेभ्यः प्रतिऽपमिति ॥ ८.८.१ ॥

तौ उ प्रजापतिरुवाच साध्वलं कृतौ सुवसनौ परिष्कृतौ
 भूत्वोदशरावेऽवेक्षेथामिति तौ उ साध्वलं कृतौ
 सुवसनौ परिष्कृतौ भूत्वोदशरावेऽवेक्षां चक्रेते
 तौ उ प्रजापतिरुवाच किं पश्यथ इति ॥ ८.८.२ ॥

तौ उवाचतुर्थैवेदमावां भगवः साध्वलं कृतौ सुवसनौ
 परिष्कृतौ स्व अेवमेवेमौ भगवः साध्वलं कृतौ सुवसनौ
 परिष्कृतावित्येष आत्मेति उवाचैतदमृतमभयमेतद्ब्रह्मेति
 तौ उ शान्तं हृदयौ प्रवप्रजतुः ॥ ८.८.३ ॥

तौ उवाचैष्य प्रजापतिरुवाचानुपलभ्यात्मानमनुविधि
 प्रजतो यतर अेतदुपनिषदो भविष्यन्ति देवा वासुरा वा ते
 पराभविष्यन्तीति स उ शान्तं हृदय अेव
 विरोचनोऽसुराञ्जगाम तेभ्यो उतामुपनिषदं
 प्रोवाचात्मेवेऽ मडय्य आत्मा परिचर्य आत्मानमेवेऽ
 मडयन्नात्मानं परिचरन्नुभौ लोकाववाप्नोतीमं यामुं येति ॥ ८.८.४ ॥

तस्माद्यथैषाऽदानमश्रद्धानमयजमानमाहुरासुरो
 अतेत्यसुराणां ॐ ऋषोपनिषत्प्रेतस्य शरीरं भिक्षया
 वसनेनालंकारेणेति स ॐ स्कुर्वन्त्येतेन ह्यमं लोकां

જેષ્યન્તો મન્યન્તે ॥ ૮.૮.૫ ॥

॥ ઇતિ અષ્ટમઃ ખણ્ડઃ ॥

અથ હેન્દ્રોડપ્રાપ્યૈવ દેવાનેતદ્ભયં દદર્શ યથૈવ
ખલ્વયમસ્મિન્નચીરે સાધ્વલંકૃતે સાધ્વલંકૃતો ભવતિ
સુવસને સુવસનઃ પરિષ્કૃતે પરિષ્કૃત
એવમેવાયમસ્મિન્નચેડન્ધો ભવતિ સામે સામઃ પરિવૃક્ષણે
પરિવૃક્ષણોડસ્યૈવ શરીરસ્ય નાશમન્વેષ નશ્યતિ
નાહમત્ર ભોગ્યં પશ્યામીતિ ॥ ૮.૮.૧ ॥

સ સમિત્પાર્ણિઃ પુનરેયાય ત ઋ ડ પ્રજાપતિરુવાચ
મઘવન્યચ્છાન્તહૃદયઃ પ્રાગ્રાજીઃ સાર્ધં વિરોચનેન
કિમિચ્છન્પુનરાગમ ઇતિ સ હોવાચ યથૈવ ખલ્વયં
ભગવોડસ્મિન્નચીરે સાધ્વલંકૃતે સાધ્વલંકૃતો ભવતિ
સુવસને સુવસનઃ પરિષ્કૃતે પરિષ્કૃત
એવમેવાયમસ્મિન્નચેડન્ધો ભવતિ સામે સામઃ
પરિવૃક્ષણે પરિવૃક્ષણોડસ્યૈવ શરીરસ્ય નાશમન્વેષ
નશ્યતિ નાહમત્ર ભોગ્યં પશ્યામીતિ ॥ ૮.૮.૨ ॥

એવમેવૈષ મઘવન્નિતિ હોવાચૈતં ત્વેવ તે
ભૂયોડનુવ્યાખ્યાસ્યામિ વસાપરાણિ દ્વાત્રિ ઋ શતં વર્ષાણીતિ
સ હાપરાણિ દ્વાત્રિ ઋ શતં વર્ષાણ્યુવાસ તસ્મૈ હોવાચ ॥ ૮.૮.૩ ॥

॥ ઇતિ નવમઃ ખણ્ડઃ ॥

ય એષ સ્વપ્ને મહીયમાનશ્ચરત્યેષ આત્મેતિ
હોવાચૈતદમૃતમભયમેતદ્બ્રહ્મેતિ સ હ શાન્તહૃદયઃ
પ્રવગ્રાજ સ હાપ્રાપ્યૈવ દેવાનેતદ્ભયં દદર્શ
તદધધપીદ ઋ શરીરમન્ધં ભવત્યનન્ધઃ સ ભવતિ યદિ
સામમસામો નૈવૈષોડસ્ય દોષેણ દુષ્યતિ ॥ ૮.૧૦.૧ ॥
ન વધેનાસ્ય હન્યતે નાસ્ય સામ્યેણ સામો ધ્વન્તિ ત્વેવૈનં

विष्ठाद्यन्तीवाप्रियवेत्तेव भवत्यपि रोद्वितीव नाडमत्र
भोग्यं पश्यामीति ॥ ८.१०.२ ॥

स समित्पाणिः पुनरेयाय तं ५ उ प्रजापतिरुवाच
मधवन्त्यस्थान्तदृष्टयः प्राप्राञ्चः किमिच्छन्पुनरागम
एति स डोवाय तद्यधपीडं भगवः शरीरमन्धं भवत्यन्धः
स भवति यद्वि आममस्त्रामो नैवैषोऽस्य दोषेण दृष्यति ॥ ८.१०.३ ॥

न वधेनास्य ङन्यते नास्य आभ्येण आमो ध्वन्ति त्वेवैनं
विष्ठाद्यन्तीवाप्रियवेत्तेव भवत्यपि रोद्वितीव नाडमत्र
भोग्यं पश्यामीत्येवमेवैष मधवन्निति डोवायैतं त्वेव ते
भूयोऽनुव्याख्यास्यामि वसापराणि द्वात्रिंशत् वर्षाणीति
स डोपराणि द्वात्रिंशत् वर्षाण्युवास तस्मै डोवाय ॥ ८.१०.४ ॥

॥ एति दशमः अधः ॥

तद्यत्रैतत्सुमः समस्तः सम्प्रसन्नः स्वप्नं न विजानात्येष
आत्मेति डोवायैतदमृतमभयमेतद्ब्रह्मेति स उ शान्तदृष्टयः
प्रवप्राज स डोप्राण्यैव देवानेतद्भयं ददर्श नाड
भल्वयमेव ५ सम्प्रत्यात्मानं जानात्ययमडमस्मीति
नो अवेमानि भूतानि विनाशमेवापीतो भवति नाडमत्र
भोग्यं पश्यामीति ॥ ८.११.१ ॥

स समित्पाणिः पुनरेयाय तं ५ उ प्रजापतिरुवाच
मधवन्त्यस्थान्तदृष्टयः प्राप्राञ्चः किमिच्छन्पुनरागम एति
स डोवाय नाड भल्वयं भगव अवे ५ सम्प्रत्यात्मानं
जानात्ययमडमस्मीति नो अवेमानि भूतानि
विनाशमेवापीतो भवति नाडमत्र भोग्यं पश्यामीति ॥ ८.११.२ ॥

अवेमेवैष मधवन्निति डोवायैतं त्वेव ते
भूयोऽनुव्याख्यास्यामि नो अवेवान्यत्रैतस्माद्द्रसापराणि
पञ्च वर्षाणीति स डोपराणि पञ्च वर्षाण्युवास
तान्येकशतं ५ सम्प्रेदुरेतत्तद्यदुदरेकशतं ५ उ वै वर्षाणि
मधवान्प्रजापतौ ब्रह्मचर्यमुवास तस्मै डोवाय ॥ ८.११.३ ॥

॥ ઇતિ એકાદશઃ ખણ્ડઃ ॥

મઘવન્મર્ત્યં વા ઇદં શરીરમાતં મૃત્યુના
તદસ્થામૃતસ્થાશરીરસ્થાત્મનોઽધિષ્ઠાનમાત્તો વૈ
સશરીરઃ પ્રિયાપ્રિયાભ્યાં ન વૈ સશરીરસ્ય સતઃ
પ્રિયાપ્રિયયોરપહૃતિરસ્ત્યશરીરં વાવ સન્તં ન
પ્રિયાપ્રિયે સ્પૃશતઃ ॥ ૮.૧૨.૧ ॥

અશરીરો વાયુરભ્રં વિદ્યુત્સ્તનચિત્તુરશરીરાણ્યેતાનિ
તદ્યથૈતાન્યમુષ્માદાકાશાત્સમુત્થાય પરં જ્યોતિરુપસમ્પદ્ય
સ્વેન રૂપેણાભિનિષ્પદ્યન્તે ॥ ૮.૧૨.૨ ॥

એવમેવૈષ સમ્પ્રસાદોઽસ્માઞ્છરીરાત્સમુત્થાય પરં
જ્યોતિરુપસમ્પદ્ય સ્વેન રૂપેણાભિનિષ્પદ્યતે સ ઉત્તમપુરુષઃ
સ તત્ર પર્યેતિ જક્ષત્કોઽન્નમમાણઃ સ્ત્રીભિર્વા યાનૈર્વા
જ્ઞાતિભિર્વા નોપજનં સ્મરન્નિદં શરીરં સ યથા
પ્રયોગ્ય આચરણે યુક્ત એવમેવાયમસ્મિન્છરીરે
પ્રાણો યુક્તઃ ॥ ૮.૧૨.૩ ॥

અથ યત્રૈતદાકાશમનુવિષણ્ણં ચક્ષુઃ સ ચાક્ષુષઃ
પુરુષો દર્શનાય ચક્ષુરથ યો વેદેદં જિદ્યાણીતિ સ આત્મા
ગન્ધાય દ્વાણમથ યો વેદેદમભિવ્યાહરાણીતિ સ
આત્માભિવ્યાહારાય વાગથ યો વેદેદં શૃણવાનીતિ
સ આત્મા શ્રવણાય શ્રોત્રમ્ ॥ ૮.૧૨.૪ ॥

અથ યો વેદેદં મન્વાનીતિ સાત્મા મનોઽસ્ય દૈવં ચક્ષુઃ
સ વા એષ એતેન દૈવેન ચક્ષુષા મનસૈતાન્કામાન્યશ્યન્નમતે
ય એતે બ્રહ્મલોકે ॥ ૮.૧૨.૫ ॥

તં વા એતં દેવા આત્માનમુપાસતે તસ્માત્તેષાં સર્વે ચ
લોકા આત્તાઃ સર્વે ચ કામાઃ સ સર્વાં શ્ચ લોકાનાપ્રોતિ
સર્વાં શ્ચ કામાન્યસ્તમાત્માનમનુવિદ્ય વિજાનાતીતિ હ
જ્ઞાપતિરુવાચ પ્રજાપતિરુવાચ ॥ ૮.૧૨.૬ ॥

॥ ४ति द्वादशः ऋः ॥

श्यामाच्छबलं प्रपद्ये शबलाश्यामं प्रपद्येऽथ
 ४व रोमाणि विधूय पापं चन्द्र ४व राडोर्मुष्मात्प्रमुष्य
 धूत्वा शरीरमकृतं कृतात्मा
 ब्रह्मलोकमभिसंभवामीत्यभिसंभवामीति ॥ ८.१३.१ ॥

॥ ४ति त्रयोदशः ऋः ॥

आकाशो वै नाम नामरूपयोर्निर्वडिता ते यदन्तरा
 तद्ब्रह्म तदमृतं स आत्मा प्रजापतेः सभां वेश्म प्रपद्ये
 यशोऽलं भवामि ब्राह्मणानां यशो राज्ञां यशोविशां
 यशोऽलमनुप्रापत्सि स डालं यशसां यशः
 श्येतमदत्कमदत्कं श्येतं लिन्दु माभिगां लिन्दु
 माभिगाम् ॥ ८.१४.१ ॥

॥ ४ति चतुर्दशः ऋः ॥

तधैतद्ब्रह्मा प्रजापतयै उवाच प्रजापतिर्मनवे मनुः
 प्रजाभ्यः आचार्यकुलाद्भेदमधीत्य यथाविधानं गुरोः
 कर्मातिशेषेणामिसमावृत्य कुटुम्बे शुचौ देशे
 स्वाध्यायमधीयानो धर्मिडान्विदधदात्मनि सर्वैन्द्रियाणि
 सम्प्रतिष्ठाप्याडिं सन्सर्वं भूतान्यन्यत्र तीर्थेभ्यः
 स भवेवं वर्तयन्वावदायुषं ब्रह्मलोकमभिसम्पद्यते
 न च पुनरावर्तते न च पुनरावर्तते ॥ ८.१५.१ ॥

॥ ४ति पञ्चदशः ऋः ॥

॥ ४ति अष्टमोऽध्यायः ॥

ॐ आप्यायन्तु ममाङ्गानि वाक्प्राणश्चक्षुः
श्रोत्रमथो बलमिन्द्रियाणि य सर्वाणि ।
सर्वं ब्रह्मोपनिषदं माहं ब्रह्म निराडुर्यां मा मा ब्रह्म
निराकरोदनिकारणमस्त्वनिकारणं मेऽस्तु ।
निराकरोदनिराकारणमस्त्वनिराकारणं मेऽस्तु ।
तदात्मनि निरते य उपनिषत्सु धर्मास्ते
मयि सन्तु ते मयि सन्तु ॥
॥ ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

॥ इति छान्दोग्योऽपनिषद् ॥

The original Encoded in Oxford Text Archive,
was done by students of Professor Peter Schreiner.

Converted and proofread by P. P. Narayanaswami (swami at math.mun.ca)

ChAndogyopaniShad

pdf was typeset on October 6, 2022

Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

